

מסכת יבמות

פרק שלישי ארבעה אחין

דף כ"ו

חוקק הקשר שעל ידי הזיקה

כבר נתבאר, שמי שמת אחיו בלא בניס, אשת המת זקוקה לו לייבום או חליצה.

ונחלקו חכמים במסכת נדרים בענין האשה הזו, שהיא זקוקה לו לייבום או חליצה, האם בשעת זיקתה אליו היא נחשבת כאשתו, לענין זה שיוכל להפר נדריה. רבי אליעזר אומר שהזקוקה נחשבת כאשת היבם [=יש זיקה], אף כשיש שני יבמים, וכל אחד מהם מפר נדריה. ורבי יהושע אומר שהזקוקה נחשבת כאשת היבם [=יש זיקה], רק כשיש יבם אחד, ואז היבם מפר נדריה. ורבי עקיבא אומר, שבכל אופן אין היבמה נחשבת כאשת היבם [=אין זיקה], ואינו מפר נדריה.

וכמו כן נחלקו חכמים לעיל בדף י"ז, בענין האשה הזו שהיא זקוקה לו לייבום או חליצה, האם מחמת זיקתה אליו היא נחשבת כאשתו להיות אסור בקרובותיה. לדעת רבי יהודה בן בתירא, הזקוקה נחשבת כאשת היבם [=יש זיקה] אף כשיש שני יבמים, וכל אחד מהם אסור בקרובותיה. ויש אומרים שהזקוקה נחשבת כאשת היבם [=יש זיקה] רק כשיש יבם אחד, ואז היבם אסור בקרובותיה [וכן פסק שם רב יהודה]. ורבי עקיבא אומר, שבכל אופן אין היבמה נחשבת כאשת היבם [=אין זיקה], ואינו אסור בקרובותיה [וכן פסק שם רב הונא].

שתי אחיות הנופלות ליבום לפני שני אחים

מבואר במשנתנו, שכשהיו ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, שתי האחיות הללו הנופלות ליבום לפני שני האחים הנוותרים, חולצות ולא מתייבמות.

לדעת האומרים יש זיקה, הטעם לכך שהן חולצות ולא מתייבמות, משום ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, ומאחר שהזקוקה ליבם נחשבת כאשתו, אחותה נאסרת לו כדין אחות אשה, ונמצא ששתיהן נאסרות לכל יבם משום אחות אשה, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות. [ולהלך יתבאר בעזה"י, מאחר שהן חולצות ולא מתייבמות, החליצה הזו נחשבת חליצה פסולה, ולכן לדעה זו, כל אחת מהן צריכה לחלוץ לכל אחד מהאחים].

והוא הדין אם היו שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתיהן לפני יבם אחד, כל אחת מהן היא זקוקתו

ואחות זקוקתו, ואינו יכול לייבם לא את זו ולא את זו, ושתיהן חולצות.

והסיבה שדברה משנתנו באופן שהיו ארבעה אחים, ללמד, שלא רק כשיש יבם אחד, הזקוקה לו נחשבת כאשתו, לאסור לו את אחותה, אלא אף כשיש שני יבמים, הזקוקה להם נחשבת כאשה לכל אחד מהם, לאסור להם את אחותה.

ולדעת האומרים אין זיקה, אף על פי ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, אין הזיקה מחשיבה כל אחת מהן כאשתו לאסור לו את אחותה, ומעיקר הדין, מאחר שיש שתי יבמות ושני יבמים, כל אחד יכול אף לייבם את אחת מהיבמות. אלא שלדעה זו חששו חכמים, שמא תחילה ייבם האחד את אחת האחיות, ואחר כך ימות אחיו, ומאחר שהחי כבר ייבם את אחת האחיות, אינו יכול לייבם את אחותה, שהיא אחות אשתו, ונמצא שהיא נפטרת מהיבום והחליצה, ולא רצו חכמים שיארע כן, ותבטל מצוות יבום, ולכן אמרו, שלא יתייבמו האחיות הללו לשני האחים, אלא יחלצו להם, שכך אף אם ימות אחד האחים אחרי שחלצה אחת האחיות לאחיו, תחלוץ גם השניה לנשאר, ולא תבטל מצוות ייבום.

והוא הדין אם היו שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתיהן לפני יבם אחד, חולצות ולא מתייבמות, כי אם ייבם את האחת, אחותה נעשית אחות אשתו, ופטורה, ונמצא מבטל ממנה מצוות יבום.

והסיבה שדברה משנתנו באופן שהיו ארבעה אחים, ללמד, שלא רק כשיש יבם אחד, אין לייבם כי כשמייבם מיד מבטל מהשניה מצוות יבום, אלא אף כשנשארו שני אחים, שכשאחד מייבם עדיין לא בטלה מצוות יבום מהשניה, שהרי אחיו יכול לייבמה, בכל זאת חששו שמא ימות האח השני, ותיבטל מצוות יבמים, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ולכל הדעות, אם קדמו שני האחים, וכנסו, מוציאים אותן מיבום, מטעם שנתבאר לעיל בדף כ"ד.

שתי אחיות שנפלו ליבום לפני שלושה אחים

חמשה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתי האחיות הללו לפני שלושת האחים הנשארים.

לדעת האומרים יש זיקה, מאחר שכל האחת מהאחיות הללו זקוקה לכל אחד מהיבמים, ובכך כל אחת היא אחות זקוקה, נחשבת כל אחת כאחות אשה שאינה מתייבמת, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ולדעת האומרים אין זיקה, אף על פי שכל האחת מהאחיות הללו זקוקה לכל אחד מהיבמים, ובכך כל אחת היא אחות זקוקה, אין להחשיב כל אחת מהן כאחות אשה, ולפיכך שתיהן יכולות להתייבם, ובזה לא אסרו את הייבום שמא אחר שייבם האחד ימותו שני האחים הנשארים, ולא תוכל השניה להתייבם, ונמצאת מצוות יבום בטלה, כי אין אנו חוששים למיתה של שני אחים, [ורק כשהיו שני אחים לייבם את שתי האחיות, ואם ייבם האחד את האחת,

* תימה דבפרק קמא דיומא, גבי הא דאמר רבי יהודה, אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו, ופרכי לה רבנן, אם כן אין לדבר סוף. ומאי קושיא, הא רבנן חיישי הכא למיתה דחד ולא

ישאר אח אחד לייבם את השניה, אנו חוששים שמא ימות, ותיבטל מצוות יבום].

חליצה פסולה

כל מקום שדין היבמה לחלוץ ולא להתייבם, מאחר שאין כאן יבום, גם החליצה נחשבת חליצה גרועה, והיא קרויה חליצה פסולה^א. ונחלקו חכמים בדין חליצה פסולה, האם היא מועילה כחליצה כשרה, להתירה לשאר בני אדם.

לדעת האומרים יש זיקה, כלומר, הזיקה שיש בין היבמה לייבמים קשר חזק הוא, [ולכן היא נחשבת אצלם כאשה], נחלקו חכמים אם הזיקה הזו פוקעת גם בחליצה פסולה. לדברי רבה בר רב הונא אמר רב, אין הזיקה הזו פוקעת אלא בחליצה כשרה, אבל חליצה פסולה, אינה מפקיעה את הזיקה לגמרי, אלא רק מהייבם שחלצה לו, ולכן, **כשיש חליצה פסולה**, כדי להפקיע ממנה את הזיקה להיות מותרת לשאר בני אדם, **היא צריכה לחלוץ לכל אחד מהאחים**. וי"א שלדברי שמואל, גם לדעת האומרים יש זיקה, חליצה פסולה מפקיעה את הזיקה מהיבמה.

ולדעת האומרים אין זיקה, כלומר, הזיקה שיש בין היבמה לייבמים אינו קשר חזק הוא, [ולכן אינה נחשבת אצלם כאשה], הכל מודים שהזיקה הזו פוקעת אף בחליצה פסולה, ולכן, גם כשיש חליצה פסולה, **די לה בחליצה לאחד מהאחים להיות מותרת לשאר בני אדם**.

שלוש אחיות שנפלו ליבום לפני שני אחים

חמשה אחים, ראובן שמעון לוי יהודה ויששכר, שלושה מהם, לוי יהודה ויששכר נשואים שלוש אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שלוש האחיות הללו לפני שני האחים הנשארים ראובן ושמעון.

א. כשנפלו האחיות בזו אחר זו.

כשתחילה מת אח אחד [כגון לוי], אשתו מותרת לייבום לראובן ושמעון, [שאינה אחות אשה שלהם], ולפיכך **אם חלץ לה ראובן, חליצה כשרה היא**, ולדברי הכל היא מותרת.

וכשלאחר מכן מת אח שני [כגון יהודה], אשתו אסורה להתייבם לראובן, כי היא אחות חלוצתו, אבל היא מותרת להתייבם לשמעון, [שאינה אחות אשתו ולא אחות חלוצתו], ולפיכך, **אם חלץ לה שמעון, חליצה כשרה היא**, ולדברי הכל היא מותרת.

וכשלאחר מכן מת אח שלישי [יששכר], אשתו אסורה להתייבם לראובן

דתרי. ואומר ר"י, דהכי פרכי ליה, כיון דחיישת למיתה דזמן מועט אף על גב דלא שכיחא, תחוש נמי למיתה דתרי אף על גב דלא שכיח ואם כן אין לדבר סוף. ומשני התם דלרבי יהודה, מיתה דחדא שכיחא, פירוש אפילו לזמן מועט, דתרי לא שכיחא. [תוס'].

^א כן פירש רש"י. וכתבו התוס', לא כמו שפירש בקונטרס, דכל היכא שאינו יכול לייבם חשיבה חליצה פסולה ... אלא נראה לר"י, דלא חשיבא חליצה פסולה אלא (א) אחות זקוקתו דמאן דאמר יש זיקה, (ב) או אחות חלוצתו לכולי עלמא, (ג) ובעלת הגט, (ד) ובעלת מאמר, דבכולהו קלשא זיקה, (א) דאחות זקוקתו דמיה לאחות אשתו, דאין בה זיקה, (ב) ואחות חלוצתו כאחות גרושתו, (ג) ובעלת הגט דמיה לחלוצה, (ד) ובעלת מאמר לכנוסה, דאין בה זיקה. (ה) וכן סוטה דרבנן, דקרי ליה בירושלמי חליצה פסולה ... דמיה נמי לסוטה דאורייתא, דאין בה זיקה, דטומאה כתיב בה כעריית. אבל מחזיר גרושתו, ואסור לבטל מצות יבמין, לא נגרעה בהם הזיקה, ולהכי חשיבי חליצה כשרה. [תוס'].

ולשמעון, שכן אצל שתייהן היא אחות חלוצה, ומאחר שאסורה להתייבם להם, חליצה שחולצת לכל אחד מהם, היא חליצה פסולה. ולפיכך, **אמר רבה בר רב הונא אמר רב, שלדעת האומרים יש זיקה, היא צריכה לחלוץ לשני האחים**^א. [אבל דעת רב עצמו שאין זיקה^ב].

ולפי התירוץ הראשון בגמרא, שמואל חולק על הדברים האחרונים, ואומר שהשלישית אינה צריכה לחלוץ לשני האחים, ודי לה לחלוץ לאחד מהם, כי לדעת שמואל, חליצה פסולה מפקיעה זיקת היבמה מכל הייבמים, אף לדעת האומרים יש זיקה כפי שנתבאר לעיל.

ולפי התירוץ השני בגמרא, שמואל חולק על כל האמור לעיל, ולדעתו אח אחד כגון ראובן, יכול לחלוץ לכל שלוש האחיות, ואף בנפילה של שניה, שאצלו היא אחות חלוצה, ואצל שמעון אינה אחות חלוצה, ראובן חולץ לה, כי אף שאמר שמואל שחליצה גרועה אינה מועילה, דווקא להפקיע הזיקה מהצרות אינה מועילה, אבל להפקיע הזיקה מהחולצת עצמה היא מועילה, ולפיכך כולן יכולות לחלוץ לראובן, ודיין.

ב. כשנפלו האחיות בבת אחת.

כשמתו שלושה אחים, לוי יהודה ויששכר, קודם שהספיקו ראובן ושמעון לחלוץ או לייבם את אשת אחד מהם, הכל מודים, שעתה כשיש לפני ראובן ושמעון שלוש אחיות לייבום, אינן יכולות להתייבם להם, [לדעת האומרים יש זיקה, הטעם לכך, כי כל אחת מהאחיות היא אחות זקוקה, הנחשבת אחות אשה. ולדעת האומרים אין זיקה, הטעם לכך, כי אם ייבם האחד, יש לחוש שימות אחיו, ותיבטל מצוות יבמים בשתיים האחרות], ולכן, שלושת האחיות חולצות ולא מתייבמות.

אכן, מאחר שחליצה שחולצות חליצה פסולה, שהרי אינן יכולות להתייבם, לפיכך, **אמר רבה בר רב הונא אמר רב, שלדעת האומרים יש זיקה, צריכה כל אחת מהן לחלוץ לשני האחים**, כדין חליצה פסולה. [אבל דעת רב עצמו שאין זיקה]. וי"א שלדעת שמואל די לכולם בחליצה לאחד מהאחים.

דף כ"ז

נפלו לפניו שתי אחיות וצרותיהן

ראובן שמעון ולוי שלושה אחים, ולאח רחל שתי אחיות. ראובן נשא לאה ואשה נוספת [חיה]. ושמעון נשא רחל ואשה נוספת [נעמה]. ומתו ראובן ושמעון, ונפלו כל הנשים הללו לייבום לפני לוי, לאה וחיה נשות ראובן, ורחל ונעמה נשות שמעון.

לדעת האומרים אין זיקה, מעיקר הדין, היה יכול לייבם מתחילה אחת מנשות ראובן, שהרי שתייהן מותרות לו, ואפילו לאה שהיא אחות זקוקתו רחל, כי אחות זקוקה אינה נאסרת כאחות אשה, אלא שאמרו חכמים שאת

^א והא דקרי לה אמצעיית, אף על פי שהיא אחרונה, משום דהאחרות כל אחת לא חלצה אלא מן האחד, וזו חולצת משניהם. [תוס'].

^ב ולא מסתברא ליה למימר דרב סבר יש זיקה, וההיא דשומרת יבם לדברי האומרים אין זיקה קאמר, משום דהתם קא משמע לן תרתי, דאין זיקה, ומחיים אסור, משום ביטול מצות יבמין, משום הכי סבירא ליה דההיא אליבא דנפשיה. [תוס'].

ולפי תירוצו של רב אשי, אלו הם דברי שמואל, והם כדעת שמואל, שיש זיקה.²

ואמרו, **ששינו ברייתא כדעת רב אשי**, "חלץ לאחיות לא נפטרו צרות", אבל חלץ לצרות נפטרו אחיות, ולכאורה הטעם לכך כנ"ל שחליצת האחיות גרועה כי אסורות לייבום מחמת עצמן שהן אחות זקוקה וחליצת הצרות טובה שהן רק צרת אחות זקוקה.

אולם דחו זאת, ואמרו שברייתא זו היא כדעת בית שמאי, שצרת ערווה מותרת לכתחילה, ואם כן האחיות פטורות וצרותיהן זקוקות, ולכן הצרות חולצות. אבל לא מתייבמות, מחמת התקנה שהתקינו בית שמאי, שלא לייבם גם את הצרות.³

נתן גט ליבמה וחלץ לה או לצרתה

היה אחיו נשוי שתי נשים ומת בלא בנים, ונפלו שתי הנשים הללו לפניו, שייבם אחת מהן, או תחלוץ לו אחת מהן.

אם נתן גט לאחת מהן, אף על פי שאין הגט מוציא אותה מהתורה, אמרו חכמים, שהוא יועיל לענין זה שלא יוכל לייבם.

ואמר שמואל, זו שקיבלה את הגט בעצמה, מאחר שמחמת הגט שקיבלה היא עצמה אינה מתייבמת, חליצה שתחלוץ היא, חליצה גרועה היא, ואינה מועילה להפקיע את הזיקה של צרתה [=חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרתה]. אבל זו שלא קיבלה את הגט בעצמה, אף שאינה ראויה להתייבם מחמת הגט, אין חליצתה נחשבת חליצה גרועה, ומועילה להפקיע גם זיקת זו שקבלה את הגט [=חלץ לצרה נפטרה בעלת הגט].

עשה מאמר ביבמה וחלץ לה או לצרתה

היה אחיו נשוי שתי נשים ומת בלא בנים, ונפלו שתי הנשים הללו לפניו, שייבם לאחת מהן, או תחלוץ לו אחת מהן.

אם עשה מאמר באחת מהן [הן קידושו שתקנו חכמים בייבמה נוסף על הייבום עצמו], מעתה היא לבדה יכולה להתייבם, ואם רוצה להוציאה, לא די לו בחליצה שתחלוץ לו, וצריכה גם גט למאמרו.

ואמר שמואל, זו שעשה בה מאמר, מעתה חליצה שחולץ לה חליצה גרועה היא, שהרי צריכה גם גט, ולכן אפילו חלץ לה ונתן לה גט, לא נפטרה צרתה בחליצה שלה, ועדיין צריכה צרתה חליצה [=חלץ לבעלת המאמר לא נפטרה

לאה לא ייבם, כי אם ייבם את לאה, הוא מבטל מצוות יבמים מנשות שמעון, שמאחר שייבם את לאה, נעשית רחל אחות אשתו, ופטורה מהיבום היא וצרתה. וכמו כן מעיקר הדין היה יכול לחלוץ מתחילה לאחת מנשות ראובן, שכן מאחר ששתיהן ראויות לו לייבום, שתייהן ראויות לו לחליצה. ומאחר ששתיהן ראויות לייבום⁴ או חליצה, חליצה שתחלוץ לו אחת מהן חליצה כשרה היא, ומועילה לשתיהן.

וכשתחילה ייבם או חלץ לחוה, אשת ראובן שאינה אחות אשת שמעון, שתי נשות שמעון מותרות לו אף לייבום, שאין אחת מהן אחות אשתו או אחות חלוצתו, ואף שרחל היא קרובת לאה שהיא צרת חוה חלוצתו, מבואר בפרק החולץ, שמותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ומאחר ששתיהן ראויות לייבום, חליצה שתחלוץ לו אחת מהן חליצה כשרה, ומועילה לשתיהן. [=התחיל בצרה יגמור אף באחות].

אבל אם מתחילה חלץ ללאה, אשת ראובן שהיא אחות רחל אשת שמעון, לא יוכל לייבם, לא את רחל, שהיא אחות חלוצתו, ולא את נעמה, שהיא צרת אחות חלוצתו, [האסורה לו אפילו שלא במקום יבום, כפי שיתבאר בעז"ה בפרק החולץ], ומאחר שלא יוכל לייבם לא את זו ולא את זו, חליצה שחלוצות לו חליצה גרועה היא, ואינה מועילה אלא לנחלצת בלבד, ולפיכך שתייהן צריכות לחלוץ. [=התחיל באחות לא יגמור אף בצרה].

ולפי התירוץ הראשון בגמרא, דברים אלו אמר שמואל, לדעת האומרים אין זיקה.

ומתחילה אמרו שלדעת האומרים יש זיקה, כל ארבע הנשים הללו חולצות ולא מתייבמות.

שכן לאה אשת ראובן מאחר שהיא אחות רחל זקוקתו, היא נחשבת כאחות אשתו, ואחות אשה אינה מתייבמת, לא היא ולא צרתה, ולכן לאה וחווה צרתה אינן מתייבמות. ומאחר שאינן מתייבמות, גם חליצה שלהן גרועה, וחליצת כל אחת מועילה לעצמה בלבד, ולא לחברתה, ולכן שתייהן צריכות לחלוץ.

וכמו כן רחל אשת שמעון מאחר שהיא אחות לאה זקוקתו, היא נחשבת כאחות אשתו, ואחות אשה אינה מתייבמת, לא היא ולא צרתה, ולכן רחל ונעמה צרתה אינן מתייבמות. ומאחר שאינן מתייבמות, גם חליצה שלהן גרועה, וחליצת כל אחת מועילה לעצמה בלבד, ולא לחברתה, ולכן שתייהן צריכות לחלוץ.

ולדברי רב אשי, לדעת האומרים יש זיקה, אף שכל ארבע הנשים הללו אינן ראויות להתייבם, כפי שנתבאר, אינן שוות בחליצתן.

האחיות, שאינן ראויות להתייבם מחמת עצמן, חליצתה של כל אחת מהן חליצה גרועה, ואינה מועילה להפקיע את הזיקה של צרתה [=חלץ לאחיות לא נפטרו צרות].

אבל הצרות, שאינן ראויות להתייבם מחמת האחיות ולא מחמת עצמן, אף שאינן ראויות להתייבם, אין חליצתן נחשבת חליצה גרועה, ומועילה להפקיע גם זיקת האחיות [=חלץ לצרות נפטרו אחיות].

² כן פירש בקונטרס, דאי בעי מייבם לה. ואי אפשר לומר כן, דאסירא ליה משום ביטול מצות יבמין. ומכל מקום לא חשיב בהכי חליצה פסולה, כדפרישית לעיל. [תוס'].

מושלם, ותועיל לחברתה. או בעלת המאמר תחלוץ, שהרי היא ככנוסה, ואם כן חליצה שחולצת ומוציאה אותה מהיות קרובה לכנוסה, ודאי תועיל לזו שכבר קרובה להיות בחוץ.¹

ואמר רב אשי, שמדברי רבן גמליאל הנ"ל, שהגט מועיל אחר המאמר, והמאמר מועיל אחר הגט,² יש ללמוד ששנים הם, ולפיכך **חליצת כל אחת מהן מועילה לחברתה, שחליצת שתיהן גרועה**.³

אמר רב הונא אמר רב, שתי אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד, חלץ לראשונה, הותרה⁴, חלץ לשנייה, הותרה, והוא הדין אם חלץ לשנייה, ואחר כך לראשונה.

יבמה שבשעת נפילתה היתה אסורה ואחר כך הותרה

א. היתה אסורה מהתורה.

שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, מת ראובן, לאה אשת ראובן אינה זקוקה לשמעון הנשוי את רחל אחותה, כי היא אצל שמעון אחות אשתו, ואם כן לאה זקוקה רק ללוי.

מתה רחל אשת שמעון, אף על פי שמעכשיו הותרה לו לאה שהיתה אשת ראובן, כי מאחר שמתה אשתו רחל, שוב אין לאה אחות אשתו, בכל זאת, גם עכשיו לאה אינה זקוקה לשמעון לייבום, כי **כל יבמה, שבשעת נפילה היתה אסורה לייבום, נעשית היא אצלו כאשת אח שיש לו בנים, ושוב אין לה היתר אצלו**.

ב. היתה אסורה מדברי חכמים.

לדעת רב, הדין הנ"ל אמור, רק כשבשעת נפילה היתה היבמה אסורה לייבום איסור תורה, כמבואר לעיל, שבשעת נפילת לאה, היתה אצל שמעון אחות אשה האסורה מהתורה, אבל **כשבשעת נפילה היתה היבמה אסורה לייבום איסור מדברי חכמים, אם הותר האיסור לאחר מכן, היא מתייבמת**.

כגון שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, מת ראובן, ונפלה לאה אשתו לייבום לפני לוי [ובשעת נפילתה היתה מותרת לייבום ללוי], מת גם שמעון, ונפלה רחל אשתו לייבום לפני לוי, ובשעת

צרתה. אבל זו שלא עשה בה מאמר, אף שאינה ראויה להתייבם מחמת המאמר שעשה לבעלת המאמר, אין חליצתה נחשבת חליצה גרועה, שהרי לה די בחליצה, ולפיכך מועילה חליצה שלה, להפקיע גם זיקת זו שעשה בה מאמר, שלא תהא צריכה חליצה, אלא גט בלבד [=חלץ לצרה נפטרה בעלת המאמר].

מעשה אחר מעשה כדעת רבן גמליאל

כבר נתבאר שמדין תורה היבמה זקוקה לייבום או חליצה על ידי היבום היא נקנית לייבום להיות כאשתו, ועל ידי החליצה היא נפטרת ממנו להיות מותרת לשאר בני אדם.

ומדין תורה, אם הייבם קידש את היבמה בכסף או בשטר, לא עשה כלום, והרי היא כבתחילה, להיות זקוקה לייבום או חליצה. ותקנת חכמים, שהרוצה לייבם, תחילה יקדש את היבמה בכסף או בשטר, וקידושין אלו קרויים מאמר, ומאחר שעשה ביבמה מאמר, מעתה אם בא להוציאה, לא די לה בחליצה, אלא צריכה גט להפקיע את המאמר, וחליצה להפקיע את הזיקה.

וכמו כן מדין תורה, אם הייבם נתן ליבמה גט, לא עשה כלום, והרי היא כבתחילה, להיות זקוקה לייבום או חליצה. ותקנת חכמים, שהגט מועיל ליבמה, שמעתה לא תתייבם, לא היא ולא צרותיה, אלא יחלוץ בלבד.

ולהלן יתבאר בעז"ה, מה הדין לדעת רבן גמליאל, כשמת אחיו של זה בלא בנים, והניח המת שתי נשים, והרי הן זקוקות לייבום או חליצה, ועשה הייבם מאמר או גט, בזו ובזו.

א. אין גט אחר גט.

כשתחילה נתן לאחת היבמות גט, ואחר כך נתן גם לשניה גט, מאחר שכבר הואיל הגט הראשון להצריכן חליצה, אין הגט השני מוסיף כלום, ואינו נאסר בקרובות שניה.

ב. יש גט אחר מאמר.

כשתחילה עשה באחת היבמות מאמר, ואחר כך נתן לשניה גט, אין אנו אומרים, מאחר שעשה בראשונה מאמר, כבר נדחת השניה, וגט שנתן לה אינו כלום, אלא מועיל הגט שנתן לשניה, לאסור עליו אף את הראשונה, וכמו כן מועיל הוא, לאוסרו בקרובות שניה כבקרובות ראשונה.

ג. יש מאמר אחר גט.

כשתחילה נתן לאחת היבמות גט, ואחר כך עשה בשניה מאמר, אין אנו אומרים, מאחר שנתן לראשונה גט, הרי זה כמו שחלץ לה וכבר נפטרו ממנו היבמות ולא מועיל מאמר שעשה בשניה, אלא מועיל המאמר בשניה, להצריכה גט למאמר, ולאוסרו בקרובות שניה כבקרובות ראשונה.

בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת

נתבאר, שכשהיו לו שתי יבמות, ועשה באחת מהן מאמר, ולאחת מהן נתן גט, אסור לו לייבם אף אחת מהן, וצריכות חליצה.

ונסתפקו בגמרא, איזו מהן תחלוץ, ותועיל חליצתה לצרתה. האם בעלת הגט תחלוץ, שהרי כבר החל להוציאה, וחליצתה גומרת מעשה ההוצאה באופן

¹ כן פירש רש"י, שהספק הוא, חליצת מי מהן חזקה, שתועיל לחברתה. אבל ריב"ן פירש, שאין הספק חליצת מי מהם חזקה יותר להועיל לחברתה, כי וודאי שתיהן מועילות, והספק הוא למי מהן יש עדיפות וקדימה לחליצה, וראוי יותר שתחלוץ, זו שהתחילה ביציאה או זו שהחלה בכניסה. [ע"י תוס'].

² אף על גב דאפילו אחר חליצה, קידושין תופסין, היינו משום דהוי קידושין דאורייתא, אבל ביבמה דלא הוי מאמר אלא מדרבנן, אין לו להועיל אחר הגט אי גט עדיף. אי"נ אומר ר"י דברייתא דמודה רבן גמליאל ... כרבי עקיבא ... ולא מהני קידושין אחר חליצה, והוא הדין דאין להם להועיל אחר הגט, אי גט עדיף, דגט במקום חליצה קאי. [תוס'].

³ ותפשוט דאחת פוטרת חברתה. והיינו כשמואל, וכלישנא דקאמר דאחד חולץ לכולן אאמעית, וכרב אשי. אבל ללישנא דהתחיל ולא התחיל קאמר, היכי דכי הדדי ניהו צריכות שתיהן חליצה, דהא התחיל באחיות לא יגמור אפילו בצרות, ולא מיפטרה רחל בחליצת צרתה דעדיפא. והכא הך בעיא על כרחין אליבא דמאן דאמר יש זיקה איירי, דלמאן דאמר אין זיקה, אפילו חלץ לבעלת הגט, נפטרה צרה. [תוס'].

⁴ ואם תאמר מאי קא משמע לך, פשיטא דהותרה. ואומר ר"י, דקא משמע לך, דהותרה אפילו צרתה, דרב אית ליה אין זיקה, וחלץ לאחיות נפטרו צרות, כדפרישית לעיל. [תוס'].

נפילתה היא אסורה להתייבם לו, משום שהיא אחות לאה זקוקתו, [א"י שלא לבטל מצוות יבמים], אם לאחר מכן מתה לאה, ופקעה זיקתה, [ואין בה מצוות יבמים], מעתה הותר לייבם את רחל, אף על פי שבשעת נפילתה היתה אסורה.^א

ולדעת רבי יוחנן, גם כשהיה האיסור של היבמה מדברי חכמים, כל שבשעת נפילתה היתה אסורה להתייבם, אף שלאחר מכן בטל האיסור, אסורה להתייבם.

יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה

נתבאר שנחלקו רב ורבי יוחנן בדיון יבמה שבשעת נפילתה היתה אסורה לייבם, ולאחר מכן הותרה לו, האם היא מתייבמת או לא.

וכל זה כשבשעת נפילה היתה אסורה, ורק אחר כך הותרה, אבל כשבשעת נפילה היתה מותרת, ולאחר מכן נאסרה, וחזרה והותרה, הכל מודים שהיא **חוזרת להיתרה הראשון**.^ב

כגון שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, מת ראובן, ונפלה לאה אשתו ליבום לפני לוי ובשעת נפילתה היתה מותרת ליבום ללוי, מת גם שמעון, ונפלה רחל אשת שמעון ליבום לפני לוי, מחמת רחל, נאסרת גם לאה להתייבם, [שנעשית עכשיו לאה אחות רחל זקוקה, א"י כי אם ייבם את לאה הוא מבטל מצוות יבמים של רחל], ואם לאחר מכן מתה רחל, ופקעה זיקתה, מעתה הותר לייבם את לאה, שחזרה להיתרה הראשון.

אחיות איני יודע מי שנאן

בתחילת הפרק נתבאר, שכשהיו ארבעה אחים, שנים נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתי האחיות לפני שני האחים הנשואים, שתי האחיות חולצות ולא מתייבמות, כי מאחר ששתיהן זקוקות ליבום, כל אחת היא גם אחות זקוקה, [א"י אם ייבם זה את האחד, יש לחוש שימות השני, ותיבטל מהשניה מצוות יבמים].

ולכאורה לפי דברי רב ורבי יוחנן, תוכל הנפולת ראשונה אף להתייבם, וזאת על ידי שתחילה יחלוץ אחד מהאחים לזו שנפלה שניה, ומעתה, מאחר שפקעה זיקת שניה, הראשונה לבדה זקוקה, וחוזרת להיתרה הראשון, ששוב אינה אחות זקוקה, ותוכל אף להתייבם לאח השני.

וכשרבי יוסי בר חנינא הקשה קושיה זו לרבי יוחנן^ג, השיב לו רבי יוחנן, אחיות איני יודע מי שנאן, כלומר משנה זו אינה משנה, ובאמת יכולים לעשות כן, לחלוץ תחילה לשניה, ואחר תתייבם הראשונה.

וניסו להעמיד את משנתנו בכמה אופנים, שתתייבם אף כדעת רבי יוחנן, ולא עלה הדבר.

א. אין לומר, שמה ששינו במשנתנו "חולצות", הכוונה לשניה, ואמרו לשון רבים, לומר שכל שיארע כן בשתי אחיות שיפלו לפני שני אחים השניות חולצות. כי משמעות משנתנו, שכשארע דבר זה, ויפלו שתי אחיות ליבום, שתי האחיות חולצות.

ב. ואין לומר שמשנתנו דברה באופן שקדמו וחלצו לראשונה ולכן על כרחך שתיהן חולצות. כי משמעות משנתנו היא שלכתחילה יחלצו שתיהן.

דף כ"ח

ג. ואין לומר, שהסיבה שאמרו לשתיהן לחלוץ, ולא התירו לחלוץ לשניה ולייבם הראשונה, שמא יטעו ויחלצו לראשונה וייבמו השניה^ד. שכן אם זו הסיבה שאמרו לשתיהן לחלוץ, היה צריך להיות כן לכתחילה, אבל בדיעבד, אם חלץ לשניה וייבם הראשונה, לא היה צריך להוציאה, ובמשנתנו מבואר שאינן מתייבמות בשום אופן.

ד. ואין לומר, שהסיבה שאמרו לשתיהן לחלוץ, ולא התירו לחלוץ לשניה ולייבם הראשונה, כי טעם משנתנו באיסור יבום אינו משום זיקה, אלא שמא ייבם את האחת, וימות אחיו, ותיבטל מצוות יבום, ומחמת הטעם הזה אמרו, שלא יעשו שום יבום בשתי אחיות, אף כשתחילה חלצה האחת. והסיבה שלדעת רבי יוחנן אין לומר כן, כי לדעתו אין אנו חוששים שימות האחד.

ה. ואין לומר, שמשנתנו היא כדעת רבי אליעזר [וי"ג רבי אלעזר], שאמר, כל שנאסרה עליו שעה אחת, אין לה היתר^ה, ולכן לא יועיל חליצה לשניה להתיר הראשונה. כי מתוך כך שהסיפא של המשנה היא דברי רבי אליעזר, על כרחך תחילתה אינו מדברי רבי אליעזר.

ו. ואין לומר, שמשנתנו מדברת באופן שמתו שני האחים בבת אחת, ואם כן, לא היתה כאן יבמה שבשעת נפילתה היתה מותרת שתועיל חליצה של השניה לחזור להתיר הראשונה. שכן רבי יוסי הגלילי הוא האומר שאפשר לצמצם, כלומר שימותו שנים בבת אחת ממש, ולא מצינו שום סתם משנה כמותו^ו.

^א פירש ר"י לפי שיטת הקונטרס, שכשבאין לפנינו לימלך, לא אמרין להו לחלוץ שניה ולייבם את הראשונה, דגורין דלמא אתי למיעבד איפכא באלו [היבמות] עצמן, אבל אם כבר חלץ האחד לשנייה, שרי אידך לייבם הראשונה, כמו במתה שנייה, כיון דבאלו יבמות ליכא שום חששא. והא לא חיישינן שאם נתיר כאן לייבם הראשונה כשכבר חלץ לשניה, אתי בעלמא למיעבד איפכא, שאינה חששא גדולה כל כך, שלא יטעו להתיר השניה שלא הותרה מתחלה, בשביל שנתיר הראשונה שהותרה. אבל באו לימלך בפנינו מתחלה, יש לגזור, כיון שהיו הצרות עצמן יכול לבא לידי קלקול ... ועוד אומר ר"י, דיש לפרש בענין אחר, ולימא ליה דלמא קדים וחליץ לראשונה ברישא, ואפילו חלץ כבר מעצמו לשניה, אסרין ראשונה ליבם, דלמא אתי למישרי בעלמא שניה נמי כשקדם וחליץ לראשונה, אבל במיתת שניה לא שייך למיגור כי האי גוונא ... [תוס'].

^ב היינו רבי אליעזר דהחולץ, דתני גבי שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה, מתה יבמותו מותר באשתו, מתה אשתו אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת. ובקונטרס פירש דהיינו רבי אליעזר בפרק בית שמאי, דתנן, המגרש את אשתו והחזירה, מותרת לייבם, ורבי אליעזר אוסר. [תוס'].

^ג לרבי יוחנן הוא דמסקינן הכי, אבל רב חסדא מוקי מתניתין דשבועת העדות, דכפרו שניהם בבת אחת, כרבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן מסיק התם אפילו תימא רבנן, והיינו לטעמיה דהכא [ו] ובפרק

^א ולית ליה הא דשנינן בפרק כיצד הך מתניתין דהכא, אי למאן דאמר יש זיקה יש זיקה ... דאוקיימא לעיל דהואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה, תו לא משתריא. ואיכא לאותובי ממתניתין, דקתני חולצות ולא מתייבמות, אמאי, ליחלוץ חדא ולישתרי אידך, ולקמן מותבינן ליה מינה אסיפא דמילתיה, ולא מתר. [רש"י].

^ב מבואר שכן דעת רב ורבי יוחנן. ובדף כ"ח יתבאר בעזה"י שגם לדעתם זו דעת חכמים אבל רבי אליעזר חולק על כך, ואומר, שכל שנאסרה שעה אחת אינה חוזרת להיתרה.

^ג לעיל פירש בקונטרס, דלרב נמי פריך. אבל ריב"ן פירש, דלא פריך לרב, משום דרב סבירא ליה, חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים, דהאחת צריכה חליצה משניה, ושוב השנית אי אפשר לייבם, משום דלכל אחד הויה אחות חלוצתו. אבל רבי יוחנן סבר כשמואל, דאינה צריכה לחזור, ולהכי פריך ליה. ואף על גב דרב דאמר צריכה לחזור, היינו אליבא דמאן דאמר יש זיקה וליה לא סבירא ליה, מכל מקום מצינו למימר, דרב מוקי לה כמאן דאמר יש זיקה ... [תוס'].

ולדברי אבא שאול – בית שמאי אומרים יוציאו, ובית הלל אומרים יקיימו.

ולדברי רבי שמעון – לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה ולדברי הכל אם כנסו מותרים לקיימן. והרי זה כדעת תנא קמא.

נפלו לפניו שתי אחיות לייבום ואחת מהן ערווה עליו

מי שהיו שני אחיו נשואים שתי אחיות, ומתו שני אחיו, ונפלו שתי האחיות לייבום לפניו, מאחר ששתיהן זקוקות לו לייבום, אינו יכול לייבם אף אחת מהן, [או משום שכל אחת אחות זקוקה, או משום שאם ייבם את האחת הוא מבטל מצוות יבום מהאחרת]. וכל זה כששתיהן זקוקות לו, אבל אם היתה אחת מהן אסורה לו איסור ערווה, כגון שהיתה אחת מהן חמותו, זו שהיא חמותו אינה זקוקה לו, ומותר לייבם את האחות.

ודין זה נשנו במסכת זו שתי פעמים, פעם אחת הוא נשנה באופן שלאחר מות שני אחיו נשאר הוא לבדו, והיו שתי האחיות זקוקות רק לו, ופעם שניה הוא נשנה באופן שלאחר מות שני אחיו נשאר הוא ואח נוסף. והוצרכו ללמדנו דין זה בשני האופנים.

שכן אם היו מלמדים דין זה רק באופן הראשון, שנשאר הוא לבדו, היה מקום לומר, שרק כשנשאר הוא לבדו, אם האחת אסורה לו איסור ערווה, מייבם את האחותה, אבל כשנשאר שני אחים, יש לחוש, שאם הוא ייבם את האחת, גם אחיו ייבם אחת, ולאחיו שתיהן אסורות, כי שתיהן זקוקות לו, שאין אחת מהן ערווה לאחיו.

ואם היו מלמדים דין זה רק באופן השני, כשנשאר שני אחים, היה מקום לומר שרק כשנשאר שני אחים, והאח ששתיהן זקוקות לו אינו מייבם אף אחת, ובכך יש היכר שאחות זקוקה אסורה, התיירו לאח שאחת מהן ערווה לו, לייבם את האחותה. אבל כשנשאר רק אח אחד, אפשר שלא התיירו לו לייבם את זו שהיא אחות הערווה, שמא יטעו הרואים ללמוד שמותר לייבם אחות זקוקתו, ולא יבינו שהסיבה שהוא מייבם, כי אין זו אחות זקוקתו, משום שאחותה היא ערווה עליו.

שתי אחיות ואחת מהן איסור מצוה או איסור קדושה

בפרק שני כבר נתבאר, שיבמה שהיא אסורה עליו איסור מצווה [=שניות מדברי חכמים] או איסור קדושה [=איסור לא תעשה שאין בו כרת], מאחר שקידושין תופסים לו בה, זקוקה לו לייבום או חליצה, ואינה פטורה כיבמה שהיא ערווה לו, ומכל מקום, מאחר שהיא אסורה לו, לא תתייבם, אלא תחלוץ בלבד להפקיע זיקתה.

וכבר נתבאר, שמי שנפלו לפניו שתי אחיות לייבום, מאחר ששתיהן זקוקות לו, אינו יכול לייבם לא את זו ולא את זו, שכל אחת נעשית אצלו אחות זקוקה, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

אמנם מאחר שאיסור אחות זקוקה אינו מדברי תורה אלא מדברי חכמים בלבד, היה מקום לומר, שכן הדין רק כשכל אחת בפני עצמה מותרת לו לגמרי, שבכך נעשית אחותה אחות זקוקה, ונאסרת לו מדברי חכמים, אבל כשהיתה אחת מהן אסורה לו אפילו איסור קל, כגון איסור מצווה או איסור קדושה, לא החשיבוה חכמים כזקוקה, לאסור לו את אחותה, ותהא אחותה מותרת להתייבם, כדי לקיים מצוות ייבום.

ז. ואין לומר, שמשנתנו מדברת באופן שאין אנו יודעים מי מהאחים מת ראשון, ואם כן, אין אנו יודעים איזו יבמה נפלה תחילה בהיתר, שתועיל חליצה של השניה לחזור להתיר הראשונה. שכן אם המשנה מדברת באופן הזה, מדוע אם כנסו שניהם יוציאו, יאמר זה שכנס אחרון, אני כנסתי את זו שהיה לה היתר תחילה, ועשיתי זאת אחרי שייבם אחי את אחותה, והפקיע זיקת אחותה, ואני כנסתי בהיתר, ומחמת הספק אין להוציא ממנו^א.

אחת מהן אסורה לאחד איסור ערווה

כבר נתבאר, שכשנפלו שתי אחיות לייבום לפני שני אחים, מאחר ששתיהן זקוקות לשני האחים, כל אחת היא גם אחות זקוקה, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ומבואר במשנתנו, שאם היתה האחת אסורה לאחד מהם איסור ערווה, מאחר שהיא אינה זקוקה לו, **אחותה אינה אחות זקוקה, והיא מתייבמת לו, אבל אחיו ששתיהן זקוקות לו, אינו מייבם את אחת מהן.**

כגון נפלו שתי האחיות, לאה ורחל, לייבום, לפני שני האחים, ראובן ושמעון, ולאה היא חמותו של ראובן. לראובן זקוקה רק רחל, ולכן היא מתייבמת לו, ולשמעון שתיהן זקוקות, ולכן שתיהן אינן מתייבמות לו.

אמנם לדעת רבי יוחנן, כן הדין כשמתחילה נפלה רחל [שאינה קרובה ראובן], ולאחר מכן נפלה לאה חמותו של ראובן, שבשעה שנפלה לאה, מיד היתה אסורה לשמעון, שהיא אחות רחל זקוקתו, ולפיכך גם אחר שייבם ראובן את רחל, ושוב אין לאה אחות זקוקת שמעון, אין שמעון מייבם אותה.

אבל אם תחילה נפלה לאה חמות ראובן, ואחר כך נפלה רחל, מאחר שבשעה שנפלה לאה, היתה לאה מותרת לשמעון, אף על פי שאחר כך כשנפלה רחל, נאסרה לשמעון, לאחר מכן, כשייבם ראובן את רחל הזקוקה לו, ופקעה זיקת רחל משמעון, חזרה לאה להיותה הראשון לשמעון, ומותר לייבמה.

קדמו וכנסו

נתבאר, שכשנפלו שתי אחיות לייבום לפני שני אחים, מאחר ששתיהן זקוקות לשני האחים, כל אחת היא גם אחות זקוקה, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות. ונחלקו חכמים מה הדין אם קדמו וכנסו.

לדברי תנא קמא במשנתנו – אף אם קדמו וכנסו, יוציאו [והטעם לכך נתבאר לעיל בדף כ"ד].

לדברי רבי אליעזר – בית שמאי אומרים יקיימו^ב, ובית הלל אומרים יוציאו.

קמא דעירובין פירשתי, דקיימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם, ובידי שמים נמי משמע לרבא דאית ליה ... דאפשר לצמצם ... ואין להאריך כי שם הארכת. [תוס'].

^א בשלמא לראשון אמרינן ליה, אפיק, דודאי באיסורא אתא לידך, דאפילו ראשונה היא, מאן שריא ניהלך, הלא אחות זקוקה היא, ומי מאחך חלץ לאחותה לאפקועי זיקה מינה. אלא שני, לימא אחר שייבם ראשון שניה אירע לחלקו, והוא זו ראשונה יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, דהכי אמר בפרק כיצד, קדמו וכנסו, אין מוציאין מידם, משום דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה, והא נמי לשני ספק הוא. [רש"י].

ואם תאמר וכי טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן, דהכי פריך בפרק רבי אליעזר דמילה. ויש לומר ^ב דאיצטריך הכא לאפוקי מברייתא דאבא שאול, דאמר קל היה להם לבית הלל בדבר זה. [תוס'].

בנות מהאונסין, ואמר שלא דיבר התנא אלא בבתו מהנישואין, ומתוך שלא נאמרו דבריו שתהא האסורה לזה מותרת לזה בערוות בתו, לא הזכיר בזה כל ששת האופנים הראשונים, שכולן בכלל איסור אשה ובתה.

ואבוי היה אומר שדברי התנא נאמרו גם על ששת האופנים הראשונים, אף על פי שלא ימצא האופן הראשון אלא בבתו מהאונסין. אמנם בערוות אשת אחיו שלא היה בעולמו לא דיבר התנא, כי לא ימצא האופן הזה אלא כדעת רבי שמעון, ולא דיבר התנא באופנים שיש בהם מחלוקת.

ורב ספרא היה אומר, שהתנא דיבר גם באופן הזה, וכדעת רבי שמעון.

וכל האופנים הללו נתבארו לעיל בפרק ראשון בדף ט', ולהלן יתבאר בעז"ה רק האופן שבו יהיו שתי האחיות אסורות משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, שהרחיבו בו בסוגייתנו.

אשת אחיו שלא היה בעולמו

נתבאר, שענין זה, שיהיו שתי אחיות, כגון לאה ורחל, לאה אשת אחיו של זה שלא היה בעולמו, ורחל אשת אחיו של זה שלא היה בעולמו, יתכן, רק כדעת רבי שמעון, האומר, שלא נאסרה היבמה אלא על זה שנולד בעודה זקוקה, אבל אם נולד אחר שכבר נתייבמה, לא נאסרה לו, ובאופן הבא.

ראובן שמעון לוי ויהודה בני יעקב. ראובן ושמעון נשאו שתי אחיות, ראובן נשא לאה, ושמעון נשא רחל. ומת ראובן בלא בנים, ונולד ליעקב בן נוסף [=יששכר], ומצאה הבן הזה ליבמה לאה אשת ראובן שהיא זקוקה לייבום, ונאסרה עליו מעתה עולמית, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויבמה לוי.

ולאחר מכן מת שמעון, ונולד ליעקב בן נוסף [=זבולון], ומצאה הבן הזה ליבמה רחל אשת שמעון שהיא זקוקה לייבום, ונאסרה עליו מעתה עולמית, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויבמה יהודה.

ומתו לוי ויהודה, ונפלו לאה וצרתה אשת לוי, וכן רחל וצרתה אשת יהודה, ליבום, לפני יששכר וזבולון. לאה אשת לוי, אסורה ליששכר, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, שהרי נולד כשהיתה זקוקה, ונאסרה עליו היא וצרתה, ומותרות לזבולון, שנולד אחרי שיבם לוי את לאה. ורחל אשת יהודה אסורה לזבולון, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, שהרי נולד כשהיתה זקוקה, ונאסרה עליו היא וצרתה, ומותרות ליששכר, שכבר נולד כשזקוקה רחל ליבום ראשון.

ודבר זה יתכן גם בצרת צרה, כגון שהיו שני אחים נוספים שהיו בחיי ראובן ושמעון, ובמיתת לוי ויהודה ייבמו את נשות לוי ויהודה שהיו צרות לאה ורחל, והן נאסרו ליששכר וזבולון משום צרת ערווה. ומתו שני האחים הללו, והניחו את הנשים שייבמו עם נשותיהם שלהם, הנשים שלהם נאסרו על יששכר וזבולון משום צרות צרה.

שתי קרובות הנופלות לייבום משני בנים

כבר נתבאר, שכשהיו שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתי האחיות לפני האח השלישי, מאחר ששתיהן זקוקות לו, שתיהן אסורות לו, שכל אחת היא גם אחות זקוקתו, ומכל מקום אף שמחמת איסורן עליו אינן מתייבמות, לחליצה הן זקוקות.

וכדי שלא נאמר כן, שנינו במשנתנו, שגם באופן שהיתה האחת אסורה לו איסור מצווה או איסור קדושה, מאחר שמן התורה היא זקוקה לו, כפי שנתבאר בפרק שני, אסרו לו חכמים את אחותה כדין אחות זקוקה, ושתי האחיות חולצות ולא מתייבמות.

והנה היה מקום לומר, שרק כשאצל אחד מהם בלבד האחת אסורה לו איסור מצווה או איסור קדושה, עדיין תחשב אחותה אחות זקוקה, ותהא אסורה להתייבם לו, כדי שלא יטעו להתיר את הייבום גם לאחיו, ששתיהן מותרות לו. אבל כשאצל שניהם הדבר כן, שזו אסורה לזה איסור מצווה או איסור קדושה, וזו אסורה לזה איסור מצווה או איסור קדושה, יוכל כל אחד לייבם את המותרת לו, ולא תחשב המותרת לו אחות זקוקה, כי האחיות אסורה לו. ומכל מקום מבואר במשנתנו שאין לומר כן, וכל שהיא זקוקה לו מהתורה, אף על פי שיש בה איסור, אסרו לו חכמים את אחותה משום אחות זקוקה, ולכן גם כשזו אסורה לזה איסור מצווה או איסור קדושה, וזו אסורה לזה איסור מצווה או איסור קדושה, שתייהן חולצות ולא מתייבמות.

זו ערווה על זה וזו ערווה על זה

נתבאר שכשנפלו שתי אחיות יבמות לפני שני אחים מאחר ששתיהן זקוקות לכל יבם כל אחת נעשית אצלו גם כאחות זקוקה ובכך נאסרת לו ולפיכך שתייהן חולצות ולא מתייבמות.

עוד נתבאר, שאם היתה אחת מהן אסורה לאחד איסור ערווה, שוב אינה זקוקה לו, ואם כן, אחותה אינה אחות זקוקתו, ויכול לייבם אותה, אבל אחיו, ששתיהן זקוקות לו, לא ייבם את האחרת.

ואמרו עוד, שאם היתה אחת אסורה לזה איסור ערווה, והשניה אסורה לשני איסור ערווה, כל אחת זקוקה רק למי שמותר בה, ואין אחת מהן אחות זקוקה, ושתייהן יכולות להתייבם.

והוצרכו לפרש, שבשני האופנים הללו, כל יבם שרק אחות אחת זקוקה לו, מותר לייבם אותה.

שאם היו מלמדים זאת רק באופן הראשון, שאחד מהם בלבד יכול לייבם, היה מקום לומר, שרק באופן הזה התיירו לו לייבם, שכן מאחר שאחיו אינו מייבם, ניכר הדבר שאחות זקוקה אסורה. אבל באופן השני, אם יתירו לשניהם לייבם, יטעו הרואים ויאמרו, שאחות זקוקה מותרת.

ואם היו מלמדים זאת רק באופן השני, ששניהם מייבמים, היה מקום לומר, שרק באופן הזה התיירו להם לייבם, שכן מאחר שכל אחד מותר רק באחת, אין כאן אחות זקוקה. אבל באופן הראשון, שאצל אחד יש אחות זקוקה, גם חבירו אסור לייבם, שלא יטעו להתיר גם את זו שהיא אחות זקוקה.

ואמר רב יהודה אמר רב, וכן שנה רבי חיאי, שבכל חמש עשרה עריות השנויות בפרק ראשון, יתכן הדין האחרון, שיהיו שתי אחיות נופלות לפני שני אחים, אחת ערווה לייבם זה, ואחת ערווה לייבם זה, ובכך יהיו שתייהן ראויות לייבום.

ורב יהודה לא היה מבאר את ששת האופנים הראשונים, כי ערוות בתו לא תמצא בה שאחת האחיות תהיה בתו של זה, והשניה בתו של זה, אלא כשהן

ואם כשנפלה האחות הראשונה לייבום, לא הספיק האח המופנה לייבמה, עד שמת גם בעל האחות השניה, הכל מודים, שמאחר שעכשיו שתי האחות זקוקות לו לייבום, כל אחת מהן היא גם אחות זקוקה, ונאסרת לו, ולכן שתייהן חולצות ולא מתייבמות.

ונחלקו בית שמאי ובית הלל מה הדין, אם בשעה שנפלה האחות הראשונה לייבום, לא הספיק האח המופנה לייבום את הראשונה, אבל כבר עשה בה האח המופנה מאמר, הם קידושוין שתקנו חכמים לייבום ביבמה.

לדעת בית שמאי – יבמה שעשה בה ייבום מאמר נחשבת ככנוסה³, ומאחר שהיא נחשבת כאשתו, כשלאחר מכן נפלה גם אחותה לייבום, אותה אחות אינה זקוקה לו כלל, כי היא אחות אשתו, והרי היא פטורה מחליצה וייבום, ואשתו מקויימת בידו. [כן משמע במשנה, שלדעת בית שמאי המאמר קונה⁷ קנין גמור, ולכן השנייה פטורה אף מחליצה, ולהלן יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי אלעזר אין הדבר כן, ואין המאמר קונה קנין גמור, אלא לדחות את השניה⁸].

ולדעת בית הלל – המאמר אינו מועיל להחשיב את היבמה ככנוסה, ולפיכך, אם אחר שעשה מאמר בזו, נפלה גם זו לפניו, הרי לפניו שתי אחיות ששתייהן זקוקות לו לייבום, וכל אחת אוסרת עליו את חברתה משום אחות זקוקה, ומוציא את הראשונה בגט [להפקיע המאמר] ובחליצה [להפקיע את הזיקה] ואת השניה בחליצה בלבד [להפקיע זיקתה]. וזו היא שאמר, אוי לו על אשתו [שעשה בה מאמר, וצריך להוציאה], ואוי לו על אשת אחיו [שנפלה שניה, שגם אותה עליו להוציא]. [ודווקא בזו אמרו כן בית הלל, ולא באחרת, שאמר בה רבי יהושע כן, בפרק בית שמאי, ונחלקו עליו שם רבן גמליאל ורבי אליעזר כפי שיתבאר שם בעזה"י].

המאמר לדעת בית שמאי

א. לעיל נתבאר, שלדעת בית שמאי, המאמר שהייבום עושה ביבמה, קונה אותה קנין גמור להיות אשתו, ולכן אם עשה מאמר ביבמתו, ואחר כך נפלה לפניו אחותה, אחותה פטורה מיבום, שהיא אצלו כאחות אשה. ולכאורה הוא הדין שהמאמר מועיל לקנות את היבמה, שמעתה אם ירצה להוציאה, מוציאה

ומבואר במשנתנו, שכן הדין כשהיו שני האחים נשואים שתי קרובות אחרות, כגון אשה ובתה, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה, כששתייהן נופלות לפני האח השלישי, שתייהן אסורות לו, משום שכל אחת קרובת זקוקתו, ולכן שתייהן חולצות ולא מתייבמות.

עוד מבואר במשנתנו, שדין זה, שכששתי קרובות נופלות לפניו ליבום הן טעונות חליצה, הוא **כדעת חכמים. אבל רבי שמעון חולק, ואומר שהן פטורות לגמרי אף מחליצה.** וטעמו מבואר בבבביתא מהכתוב **"וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצִרָר לְגִלּוֹת עֲרֻתָהּ עִלְיָהּ בְּחַיֶּיהָ"** (ויקרא י"ט י"ח) **לומר לך, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון כשנפלו לפניו ליבום, ונעשו צרות בזיקה⁹, לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן, והרי הן ערווה אצלו ופטורות מייבום וחליצה².**

ומודה רבי שמעון, שאם היתה אחת האחיות אסורה לו איסור ערווה, אחותה לבדה נופלת לפניו לייבום, ומותרת להתייבם לו. ולא גזרו שלא תתייבם שמא יתירו לייבום גם כששתייהן נופלות לפניו לייבום.

דף כ"ט

וכמו כן מודה רבי שמעון, שאם היתה אחת האחיות אסורה לו איסור מצווה או איסור קדושה, הן זקוקות לחליצה. ואף שמעיקר הדין הן פטורות, שהרי במקום ששתייהן זקוקות לו, דעתו ששתייהן פטורות, והאסורה לו איסור מצווה או איסור קדושה נחשבת זקוקה לו, ואם כן פטורה בלא חליצה, ומכל מקום גזרו עליה שתהא צריכה חליצה, כי אם היתה פטורה בלא חליצה, היו טועים לומר, שהסיבה שהיא פטורה, משום שהיא אסורה איסור מצווה או קדושה, ולא מחמת זיקת אחותה, והיו באים לפטור כל האסורות איסור מצווה וקדושה, גם כשאינן אחות זקוקה, ומאחר שגזרו על זו האסורה איסור מצווה או קדושה שתהא צריכה חליצה, גזרו גם על אחותה שאינה אסורה איסור מצווה או קדושה.

ודווקא כשאחת אסורה איסור מצווה או קדושה, ואחת אינה אסורה, גזרו חליצה על זו משום זו, אבל כשאחת אסורה איסור ערווה, הכל יודעים שאינה זקוקה כלל, ולא אמרו שתהא צריכה חליצה מחמת אחותה הזקוקה.

עשה מאמר ביבמה ולאחר מכן נזקקה לו אחותה

שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד מופנה [כלומר אינה נשוי אחות נשי אחיו]. מת אחד מהנשואים את האחיות, אשתו זקוקה ליבום למופנה בלבד, ומותרת אף להתייבם לו, אבל לנשוי אינה זקוקה כי היא אחות אשתו.

ואם בשעה שנפלה האחות הראשונה לייבום, נתייבמה לאח המופנה, הכל מודים שהיא אשתו, ומעתה היא מותרת לו, גם אם לאחר מכן מת האח הנשוי את אחותה, שכן מאחר שכבר נתייבמה האחות הראשונה, האחות השניה נדחת מיבום, משום שהיא אצל היבם אחות אשה, וראשונה שנתייבמה כבר, מקויימת ביד היבם.

² לכאורה פירש כן כי על כרחך כוונת הכתוב להיותן צרות קודם הליקחה, שהרי הכתוב אומר שאחר שנעשו צרות לא יקה, ואם כן, הכוונה לכך שנעשו צרות בזיקה.

³ היינו דוקא כשנפלו לפני יבם אחד, אבל כשנפלו לפני שני יבמין, מודה רבי שמעון, כדתניא לעיל, רבי שמעון אומר יקיימו. [תוס'].

³ בגמרא ... פירש בקונטרס, דמאמר יבמין מדרבנן, אפילו לבית שמאי, דמדאורייתא יבמה יבא עליה כתיב. ואין נראה לריב"ם דאם כן אמאי תצא הלזו משום אחות אשה במאמר זה. ומיהו יש לומר דתצא משום אחות אשה היינו אחר שיבעול בעלת המאמר. [א"י"ה ולכאורה יש לומר טעם נוסף, והוא, שכל איסור אחות זקוקה מדרבנן, ומאחר שהאיסור מדרבנן, מועיל מאמר דרבנן להפקיע זיקה דרבנן]. אבל קשה ... אלמא מאמר קני דאורייתא לבית שמאי ... משום דגמרינן מקידושוין דעלמא ... [תוס'].

⁷ הקשה ה"ר יעקב דאורליני"ש מנא לן דטעמא דבית שמאי משום דמאמר קונה, דלמא קסברי אין זיקה, ומותר לבטל מצות יבמין, ונקט מאמר משום בית הלל. ויש לומר דלא מסתבר שיחא שום תנא מיקל לבטל בהדיא מצות יבמין. ועוד דהא אמר לעיל בית שמאי אומרים יקיימו, לכתחלה לא. [ו] ועוד הקשה דלמא טעמא דבית שמאי משום דזיקה ככנוסה. ויש לומר דלא מסתבר ליה למימר, דלא נקט מאמר אלא משום בית הלל כיון שיכול לומר דלבית שמאי נמי איצטרך. [תוס'].

⁸ רוב סוגיית הגמרא על המשנה הזו היא בבירור דעת בית שמאי, ויל"ע בדבר, הלא בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.

¹ אומר ר"י דבכל הני דפרק חרש, דתנן מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה, לא קתני אוי לו כי הכא, משום דאוי לו משמע לשון צער, כלומר ראוי לו להצטרע שהפסיד אשתו בלא פשיעתו, והכא והא דאייתי בגמרא פלוגתא דרבי אלעזר ורבי יהושע, דקטנה וגדולה, לא פשע, להכי קתני אוי לו, אבל התם פשע, שהכניס עצמו בספק חרשות, שלא היה לו לישא חרשת. וכן ההיא דהחולץ, דשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה ... להכי נמי קאמר בגמרא למעוטי דרבי יהושע, דשיידך התם לשון אוי לו כי הכא, ולא קאמר למעוטי כל הני. [תוס'].

בגט ולא בחליצה.

ומבואר, שרבי אלעזר חולק על כך, ואומר, שגם לדעת בית שמאי, המאמר אינו קונה את היבמה קניין גמור, להיחשב כאשתו לגמרי, ותהא אחותה הנופלת אחר כך לפניו כאחות אשה, אלא זו שעשה בה מאמר עדיין זקוקה ליבום, ואם רוצה להוציאה צריכה חליצה עם הגט, ואחותה גם כן אינה פטורה בלא כלום וזקוקה לחליצה. ונאמרו שני לשונות בדברי רבי אלעזר במה המאמר כן מועיל לדעת בית שמאי.

ב. ללשון ראשון אמר רבי אלעזר, שלדעת בית שמאי, המאמר מועיל רק לדחות את הצרה בלבד, כלומר, שאם תחילה עשה מאמר ביבמתו, ואחר כך נפלה גם אחותה ליבום, אחותה דחוייה ממנו ואינה זקוקה לו לחליצה, ולפיכך אינה אוסרת את זו משום אחות זקוקה^א.

ואמר רבי אבין להביא ראיה לדברי רבי אלעזר, מהמשנה בתחילת הפרק, בה מבואר שכשנפלו שתי אחיות לפני שני אחים, מאחר שכל אחת היא גם אחות זקוקה, שתיהן חולצות ולא מתייבמות, ובית שמאי מודים לדין זה, שהרי אמרו שם, שבדיעבד, אם כנסו יקיימו, אבל לכתחילה לא יתייבמו, אלא יחלצו.

והנה אם לדעת בית שמאי מאמר קונה קנין גמור, מדוע שתיהן חולצות, יעשה כל אחד מהאחים מאמר באחת מהאחיות, [ואין בזה שום איסור שרק ביאה אסורה אבל המאמר אינו כלום לאיסור], ובכך יקנה כל אחד יבמה אחת להיות כאשתו, ומאחר שהיא אשתו, פוקעת ממנו זיקת אחותה, שנעשית אחות אשתו, ומותר לכנוס את אשתו.

ומתוך כך שלא אמרו בית שמאי כן, יש ללמוד, שהמאמר אינו קונה קנין גמור, ולכן אינם יכולים לייבם.

ודחו ראיה זו, שכן גם אם מאמר אינו קונה קנין גמור, אלא רק דוחה את הצרה, גם כן היה להם לעשות כן, שבכך ישעשה כל אחד מאמר באחת, ידחה ממנו את אחותה, ויוכלו לייבם את שתיהן.

והטעם שאינם עושים כן, בין לדעת האומרים מאמר קונה קנין גמור, ובין לדעת האומרים דוחה דחיה גמורה, כי לא אמרו שמאמר קונה קנין גמור או דוחה דחיה גמורה, אלא כשהוא בהיתר, כלומר במקום שמוותר לו לייבם, ועושה מאמר, כגון זה שעשה מאמר בשעה שהיתה לפניו יבמה אחת בלבד, שהיה מותר לו לייבמה, אבל אחרי שנפלו שתי היבמות, מאחר שאסור לייבם, אין המאמר קונה קנין גמור, ולא דוחה דחיה גמורה.

ג. ולדברי רב אשי אמר רבי אלעזר, שלדעת בית שמאי [המאמר דוחה ומשייר, כלומר], אף שהמאמר מועיל לדחות את הצרה, אינו דוחה אותה דחיה גמורה, לומר שלא תהא זקוקה לחליצה, אלא דוחה אותה רק לענין זה שלא תחשב

זקוקה אצל בעלת המאמר, ולכן בעלת המאמר מותרת להתייבם, ואינה נחשבת אחות זקוקה, אבל מחמת עצמה עדיין יש לצרה זיקה לייבם, ואם באה להינשא לאחרים קודם שתתייבם בעלת המאמר, [ובכך תופקע הצרה מהייבם, משום אחות אשה], עדיין זקוקה הצרה לחליצה.

ואמר רבי אבין להביא ראיה לדברי רבי אלעזר, מהמשנה בתחילת הפרק, בה מבואר שגם לדעת בית שמאי, שכשנפלו שתי אחיות לפני שני אחים, מאחר שכל אחת היא גם אחות זקוקה, שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

והנה אם לדעת בית שמאי מאמר קונה קנין גמור או דוחה דחיה גמורה, מדוע שתיהן חולצות, יעשה כל אחד מהאחים מאמר באחת מהאחיות, ובכך או יקנה כל אחד יבמה אחת להיות כאשתו, ואחותה יוצאת משום אחות אשה או לכל הפחות ידחה כל אחד את אחות בעלת המאמר שלו שלא תחשב זקוקה לו ותהא בעלת מאמרו מותרת לו.

ומתוך כך שלא אמרו בית שמאי כן, יש ללמוד, שהמאמר אינו קונה קנין גמור, ולא דוחה דחיה גמורה, וגם אחר המאמר הצרה נחשבת זקוקה לו, ולכן אינם יכולים לייבם^ב.

ומסקנת הגמרא לדחות דברים אלו, שהרי במשנתנו מבואר, שלדעת בית שמאי כשעשה זה מאמר ביבמתו, ולאחר מכן נפלה לפניו אחותה, אותה אחות פטורה מהייבום והחליצה, כי מאמר שעשה בראשונה, דוחה את השניה דחיה גמורה, לפטור את הצרה מהחליצה^ג. ומכל מקום, כל זה כשהיה המאמר בשעה שהיה יכול לייבם, אבל מאמר בשעה שאינו יכול לייבם, אינו קונה לדחות את הצרה. [כמבואר לעיל בלשון ראשון].

דברים שנשואה יתירה על ארוסה

האשה מתקדשת לבעלה, בכסף או שטר או ביאה, ומאחר שעשה בה האיש אחד מהמעשים הללו, היא נקראת ארוסתו, ואסורה בכל שאר בני אדם, שהיא אשת איש. ואלו הם הקידושין. והנישואין הם, שאחר שקידש את האשה, הוא מכניסה לביתו להיות עמו. ורבי חייה לימד מספר דברים, שבהם הארוסה חלוקה מהנשואה.

א. אנינות.

מי שמת אחד מקרוביו, [נא] אביו. [ב] אמו. [ג] אחיו. [ד] אחותו. [ה] בנו. [ו] בתו. [ז] ואשתו או בעלה], כל יום המיתה, הוא אונן, ואסור בקדשים. ובדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, הנשואה נחשבת קרובה, להיות הוא אונן במיתתה, והיא אוננת במיתתו. אבל הארוסה אינה נחשבת קרובה לענין זה, וכשמת הוא, היא מותרת בקדשים, וכשמתה היא, הוא מותר בקדשים.

ב. טומאה.

מי שמת אחד מקרוביו, [נא] אביו. [ב] אמו. [ג] אחיו. [ד] אחותו. [ה] בנו. [ו] בתו. [ז]

^א לא זכיתי להבין ראיה זו, הלא גם לדעה זו, אין הצרה נחשבת זקוקה אלא לעצמה, ולא לאחותה, ואם כן, אף אם יעשה כל אחד מאמר באחת, שוב לא תהא אצלו אחות זקוקה, ויוכל לייבם. ומיהו אפשר שהיו יכולים להקשות כן, אבל הקשו קושיה חזקה יותר, ממשנתנו, כמבואר בסמוך.

^ב לכאורה כל זה מדברי רב אשי שלשון ראשון אמרו מתחילה שלדברי רבי אלעזר מאמר לבית שמאי קונה לדחות דחיה גמורה ולדברי רב אשי מתחילה אמרו שלדברי רבי אלעזר אינו דוחה דחיה גמורה והקשו על כך ולפיכך אמרו שבאמת המאמר לבית שמאי דוחה דחיה גמורה.

^א כן פירש בקונטרס צרה דכולהו שמעתין, אחותה שנופלת עמה מבית אחר ... אבל קשה דצרה דבכל דוכתי היינו שנופלת עמה מבית אחד ... ונראה לר"י דצרה היינו שעמה בבית אחד והכי פירושו, לא תימא מאמר לבית שמאי ... אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נתן מאמר לאחת משתי יבמות שנפלו מבית אחד, אף על גב דבעלת מאמר לא סגי לה בגט, צרתה מיהו פטורה לגמרי בלא חליצה, דכיון שהתחיל הקנין לעשות בזה, אף על פי שלא נגמר, קרינן ביה בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים ... [תוס'].

כאשתו, ואפילו היה יבם אחד ויבמה אחת שהיא זקוקה רק לו, כל זמן שלא ייבם, אינה נחשבת כאשתו ואינו מפר את נדריה.

ולדעת רבי יהושע – ליבם אחד יש זיקה, כלומר כשהיה למת רק אח אחד, והיבמה זקוקה רק לו, אף בעודה זקוקה לו, היא נחשבת כאשתו, ומפר את נדריה. אבל כשהיו למת שני אחים, והיבמה זקוקה לשניהם, להתייבם או לחלוץ לאחד מהם, כל זמן שלא נתייבמה, אינה נחשבת כאשה שלהם, ואין אחד מהם מפר את נדריה.²

ולדעת רבי אליעזר – אף לשני יבמים יש זיקה, כלומר גם כשהיו למת שני אחים, והיבמה זקוקה לשניהם, להתייבם או לחלוץ לאחד מהם, היא נחשבת כאשה שלהם, והייבם מפר את נדריה. ולדברי רמי בר אבא, כל זמן שלא עשה בה אחד מהם מאמר, מאחר שאין אנו יודעים למי תתייבם, אין נדריה מופרים עד שיפרו שניהם, והאופן שבו נדריה מופרים על ידי יבם אחד, הוא, כשעשה בה אותו יבם מאמר, וכדעת בית שמאי שהמאמר קונה.

נתבאר, שלדעת בית שמאי, זו שעשה בה היבם מאמר, היבם מפר לה נדריה, ולכאורה הכוונה שהוא מפר לה נדריה לבדו, כנשואה, ומכאן יש ללמוד, שלדעת בית שמאי המאמר עושה אותה ככנוסה.

אולם רב נחמן בר רב יצחק דחה זאת ואמר, שאפשר שהמאמר עושה אותה כארוסה בלבד, וכוונת רבי אליעזר, שאותו יבם שעשה בה מאמר, מפר נדריה בשותפות עם אביה, כדין נערה מאורסה.

ולכאורה כל זה מיושב, כדברי האומרים, שלדעת בית שמאי, המאמר קונה קנין גמור לכל הפחות להיות כארוסה, אבל לדברי רבי אלעזר, שאמר, שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור בבעלת המאמר, אלא דוחה את הצרה, עדיין צריך ביאור מדוע הייבם מפר נדרי בעלת המאמר, הרי לא קנאה במאמר. ונאמרו שני אופנים ליישב את דברי רבי אליעזר שאמר שהייבם מפר את נדריה בעלת המאמר, גם כדברי רבי אלעזר.

יש אומרים, שכשאמר רבי אלעזר שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור, כוונתו היתה, שאם בא להוציאה, לא די לה בגט, וזקוקה לחליצה, אבל וודאי מועיל הוא להחשיבה כאשתו לענין הפרת נדריה.

ויש אומרים, שבאמת, כשאמר רבי אלעזר, שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור, כוונתו היתה גם לכך שאינה נחשבת אשתו להפרת נדריה. והאופן שבו אמר רבי אליעזר, שהייבם מפר נדרי בעלת המאמר, הוא, כשנחייב לה הייבם מזונות, כגון שתבעה את הייבם שייבמנה, וברח, שהיא ניוזנית מנכסיו, ומאחר שהיא ניוזנית מנכסיו, לענין נדרים היא נחשבת כאשתו, שכן הטעם לכך שהבעל מפר נדרי אשתו, משום שכל הנודרת, על דעת בעלה נודרת, והוא הדין לזו, מאחר שהיא ניוזנית מנכסיו, היא נודרת על דעתו, ולפיכך הוא מפר נדריה.

ואשתו או בעלה], מצווה עליו להתעסק בקבורתו ואפילו הוא כהן שאסור לו להיטמא מצווה עליו להטמא לו בעסק קבורתו. וגם בדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, הנשואה נחשבת קרובה, ולכן מצווה עליו להיטמא לה ומצווה עליה להיטמא לו. אבל הארוסה אינה נחשבת קרובה לענין זה, וכשמת הוא, אינה נטמאת לו³, וכשמתה היא, אינו נטמא לה.

ג. ירושת הבעל.

בפרק יש נוחלין מבואר, שהבעל יורש את נכסי אשתו, [י"א מדין תורה וי"א מתקנת חכמים]. ומבואר, שגם בדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, נשואה שמתה, בעלה יורשה. ארוסה שמתה, בעלה אינו יורשה.

אבל לענין גביית הכתובה, אין חילוק בין ארוסה לנשואה, וכשם שבמות בעלה של הנשואה, היא גובה מנכסיו כתובתה. כך הארוסה, אם כתב לה בעלה כתובה, במותו היא גובה כתובתה.

ואמרו, שבכל הדברים הללו, שהארוסה אינה כנשואה, דין פשוט הוא שגם בעלת מאמר אינה ככנוסה, שהרי אירוסין מועילים מהתורה, ומאמר מועיל מדברי חכמים בלבד, ואם בארוסה לא נאמרו הדברים הללו, כל שכן שלא נאמרו בבעלת מאמר³.

עשה מאמר וייבם

נתבאר שיש מספר חילוקים בין ארוסה לנשואה. ואמרו, שהיבמה שבא עליה הייבם, אפילו בא עליה בעל כרחה, בביאה זו קנאה להיות אשתו גמורה, שנאמר, "יבמה גבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה", לומר שאשתו היא לכל דבר כנשואה.

ונסתפק רבה, מה הדין לבית שמאי, אם תחילה עשה בה מאמר, ואחר כך בא עליה, האם גם זו שעשה בה מאמר, אין המאמר מגרע כוחו, ולכן כשבא עליה אחר כך, בביאה זו נעשית אשתו לכל דבר כנשואה. או מאחר שלדעת בית שמאי המאמר קונה, העושה מאמר ביבמתו, פרחה ממנו זיקת יבום, וחלה עליו זיקת אירוסין, והרי היא מאורסת לו כשאר נשים, ואינה נכנסת לנישואין בביאה בלבד, עד שתיכנס לחופה.

ולהלן יתבאר בעזה"י אם נפשט ספקו של רבה.

הפרת נדרי שומרת יבם

הנשואה שנדרה [נדרי עינוי נפש, או דברים שבינו לבינה], בעלה מפר את נדריה לבדו. והארוסה שנדרה בעלה מפר את נדריה יחד [=בשותפות] עם אביה. ונחלקו חכמים בדין שומרת יבם שנדרה האם אחי בעלה המת מפר נדריה.

לדעת רבי עקיבא – אין זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם אינה נחשבת

² כלומר, אינה צריכה להתעסק בו, ולא דוקא נקט "ולא מיטמאת", דהא בנות אהרן לא הוזהרו על הטומאה... כך שמעתי. ולי נראה, ולא מיטמאה, כגון ברגל, שישראלים מוזהרים על הטומאה, מ"ובנבלתם לא תגעו". [רש"י].

³ ואם תאמר דמשמע דלא עדיפא בעלת מאמר מארוסה, ובהחלף קאמר רבא גופיה מאמר לבית שמאי עושה ודאי ארוסה, לדחות בצרה, וספק נשואה לחלוק בנכסים, אלמא מהני ליורשה. ויש לומר דהכא גרס רבה, רבו של אביי, דמסיק עלה אמר ליה אביי, ולקמן גרס רבא שהוא אחר אביי. [תוס'].

¹ דלא ידעינן להי מנייהו רמיא, ואפילו שניהם כאחד אין הפרתן הפרה, דקלישא זיקתו. [רש"י].

דף ל'

ורחל.

מת לוי בלא בנים, דינה אשת לוי זקוקה לראובן ולשמעון, שאינה ערוה לו
לזה ולא לזה.

ייבם ראובן את דינה אשת לוי, ואחר כך מת ראובן, מאחר שכבר נתייבמה לו
דינה ונעשית אשתו גמורה, **כשם שלא** אשת ראובן, **פטורה מייבום לשמעון,**
כי היא אחות אשתו של שמעון, **כך דינה** שהיא עתה **צרת לאה, פטורה מייבום**
שמעון.

לא ייבם ראובן את דינה אשת לוי, אבל **עשה בה מאמר בלבד, ומת. לאה**
אשתו **פטורה בוודאי** מייבום שמעון, כי היא אצל שמעון אחות אשה שהיא
ערוה לו. **אבל דינה,** מדין תורה זקוקה לשמעון, כי מדין תורה מאמר שעשה
ראובן בדינה אינו כלום, ולא לבדה אשת ראובן, ומאחר שדינה אינה ערוה
לשמעון, היא זקוקה לו ליבום או חליצה מחמת היותה אשת לוי, אלא מאחר
שחכמים תקנו מאמר ביבמה, מדבריהם דינה נחשבת כאשת ראובן, ובכך דינה
נעשית לשמעון צרת ערוה, ונאסרת לו, ולכן דינה **חולצת** לשמעון, **ולא**
מתייבמת לו.

לא ייבם ראובן את דינה אשת לוי, **וגם לא עשה** בה מאמר, ומת. לאה אשת ראובן
פטורה מייבום שמעון כי היא אחות אשתו. **ודינה** שהיתה אשת לוי **מתייבמת לשמעון**
כי היא אינה ערוה אצלו, ולא צרת ערוה, שאינה נחשבת צרת לאה.

האופן המיוחד יותר

נתבאר שבשני אופנים הנ"ל, דינה שהיתה אשת לוי, ונעשית צרת לאה על ידי
מאמר, אסורה להתייבם לשמעון, כי נחשבת אצלו כצרת לאה שהיא אחות
אשתו.

האופן האחד הוא, כשתחילה מת ראובן, ועשה לוי מאמר בלאה, ועל ידי
המאמר נחשבת גם לאה כאשתו.

והאופן השני הוא, כשתחילה מת לוי, ועשה ראובן מאמר בדינה, ועל ידי
המאמר נחשבת גם דינה כאשתו.

ומתחילה היה התנא סבור, שרק באופן האחרון, כשהן באות להתייבם מחמת
ראובן, הדין כן, כי לאה שהיא אשת ראובן ממש, אסורה לשמעון, ולכן אוסרת
את דינה עמה. אבל באופן הראשון, כשהן באות להתייבם מחמת לוי, מאחר
שדינה שהיא אשת לוי ממש, מותרת להתייבם לשמעון, לאה אינה אוסרת
אותה. ומאחר שהיה התנא סבור כן שנה מתחילה רק את האופן האחרון.

אמנם לאחר מכן חזר בו, ואמר, שגם באופן הראשון הדין כן, ומאחר שבו
החידוש גדול יותר, הקדים לשנות את האופן הראשון לפני האופן האחרון.^א

ומכל מקום, שנה גם את האופן האחרון, ולא אמר די בשניית האופן הראשון
המיוחד יותר, וממנו יש ללמוד גם את האופן האחרון. כי מאחר שמתחילה
הורגל לשנות את האופן האחרון, משנה לא זזה ממקומה.

תחילה נפלה אחות אשתו ואחר כך נפלה נוכרית

שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, שנים מהם, ראובן ושמעון, נשואים שתי
אחיות, לאה ורחל, ולוי נשוי דינה, שהיא אשה אחרת, שאינה אחות לאה
ורחל.

מת ראובן בלא בנים, לאה אשת ראובן זקוקה ללוי בלבד, ולא לשמעון, כי היא
אחות אשתו של שמעון.

ייבם לוי את לאה, ולאחר מכן מת לוי בלא בנים, והניח את לאה שהיתה
תחילה אשת ראובן, ואת דינה שמתחילה היתה אשתו. **לאה אינה זקוקה**
לשמעון, כי היא אחות אשתו, ודינה גם כן אינה זקוקה לשמעון, כי היא צרת
ערוה.

ואם לא ייבם לוי את לאה אשת ראובן, אבל עשה בה מאמר בלבד, ומת. לאה
ודאי פטורה מלהתייבם לשמעון, כי בין אם אין המאמר כלום, והיא נחשבת
אלמנת ראובן, ובין אם המאמר מועיל להחשיבה כאשת לוי, לשמעון היא
אסורה, משום שהיא אחות אשתו. **אבל דינה,** מדין תורה זקוקה לשמעון, כי
מדין תורה מאמר שעשה לוי בלאה אינו כלום, ודינה לבדה אשת לוי, ומאחר
שדינה אינה ערוה לשמעון, היא זקוקה לו ליבום או חליצה, אלא מאחר
שחכמים תקנו מאמר ביבמה, מדבריהם לאה נחשבת כאשת לוי, ובכך דינה
נעשית לשמעון צרת ערוה, ונאסרת לו, ולכן דינה **חולצת** לשמעון, **ולא**
מתייבמת לו.

וממשנתו משמע, שאם לא ייבם לוי את לאה אשת ראובן, וגם לא עשה בה
מאמר, ומת. לאה שהיתה אשת ראובן פטורה מייבום שמעון כי היא אחות
אשתו. ודינה שהיתה אשת לוי מתייבמת לשמעון כי היא אינה ערוה אצלו
ולא צרת ערוה שאינה נחשבת צרת לאה.

ואמר רב נחמן, שמכאן מבואר כדעת האומרים אין זיקה אפילו בייבם אחד,
כלומר אף על פי שלא היתה זקוקה ללוי בלבד, אין זיקתה אליו מחשיבה
אותה כאשתו, ולכן דינה ולאה אינן נחשבות צרות, וכשמת לוי, דינה מתייבמת
לשמעון, שאינה צרת ערוה שלו.

ורב אשי חולק ואומר, שמשנתנו היא כדעת האומרים יש זיקה ולכן, גם
כשלו לוי לא ייבם את לאה, היא נחשבת אשתו מחמת זיקתה אליו, ואם כן לאה
ודינה נחשבות צרות, וכשמת לוי, **דינה אסורה לשמעון כצרת ערוה, והרי היא**
חולצת ולא מתייבמת.

ולדברי רב אשי, **הסיבה שנקטה המשנה דין זה כשלו עשה מאמר באשת**
ראובן, אף שכן הדין גם בלא מאמר, להודיע, שהמאמר אינו מועיל להחשיבה
כנוסח, שלא כדעת בית שמאי, אבל באמת גם בלא המאמר הדין כן, ודינה
חולצת ולא מתייבמת.

תחילה נפלה נוכרית ואחר כך נפלה אחות אשתו

שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, שנים מהם, ראובן ושמעון, נשואים שתי
אחיות, לאה ורחל, ולוי נשוי דינה, שהיא אשה אחרת, שאינה אחות לאה

^א בשאר מקומות אין דוחק לומר כן אלא אמר זו ואין צריך לומר זו קתני וכאן דחק לומר כן לפי
שבבא שלימה דלא צריכה היא. [תוס'].

גירש את הערוה וכן נוכרית אינה צרת ערוה

שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, שנים מהם, ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, ולוי נשוי דינה, שהיא אשה אחרת, שאינה אחות לאה ורחל.

גירש ראובן את לאה אשתו, ומת לוי בלא בנים, וייבם ראובן את דינה אשת לוי, ומת גם ראובן בלא בנים.² דינה אשת ראובן מותרת להתייבם לשמעון, שהרי כשכנסה ראובן, כבר גירש את לאה אחות אשת שמעון, ואם כן לא היתה דינה צרת לאה, ואינה צרת ערוות שמעון.

ועל כגון זו שנינו בפרק ראשון, וכולן, כלומר כל העריות, שמתו או נתגרשו, צרותיהן מותרות.

וממשנתנו משמע, שכן הדין דווקא כשתחילה גירש ראובן את לאה, ואחר כך מת לוי, ונעשית דינה זקוקה לייבום. אבל אם תחילה מת לוי, ונעשית דינה זקוקה לייבום, ורק אז גירש ראובן את לאה אשתו, וכנס את דינה, כשמת ראובן אחר כך, דינה אסורה לשמעון. משום שבשעה שנזקקה דינה לראובן, לאה עדיין היתה אשתו של ראובן, ומאחר שדינה היתה זקוקה לראובן, היא נחשבת כאשתו, והרי היא כצרת לאה, אף על פי שמיד אחר כך גירש ראובן את לאה. ולפיכך, כשלאחר מכן ייבם ראובן את דינה ומת, דינה אסורה להתייבם לשמעון, כדין צרת ערוה, שהיתה צרת לאה ערוות שמעון.³

ואמר רב אשי, שמכאן מבואר כדעת האומרים יש זיקה אפילו בשני יבמים, כלומר אף על פי שדינה היתה זקוקה לראובן ולשמעון, זיקתה לכל אחד מהם מחשיבה אותה כאשתו, להיחשב כצרת אשתו. ולכן דינה בעודה זקוקה בלבד, כבר נחשבת כצרת לאה אשת ראובן, ונאסרת לשמעון.

ורב נחמן חולק ואומר, שמשנתנו היא כדעת האומרים אין זיקה ולכן, גם כשתחילה מת לוי, ונעשית דינה אשתו זקוקה לראובן, ואחר כך גירש ראובן את לאה אשתו, ואחר כך כנס את דינה, דינה אינה נחשבת צרת לאה, כי דינה ולאה לא היו נשות ראובן בשעה אחת, שבשעה שהיתה דינה זקוקה, אינה נחשבת אשת ראובן, ולפיכך, גם באופן הזה, כשמת ראובן, דינה מתייבמת לשמעון.

והאופן שבו דינה תחשב צרת לאה, ותהא פטורה מייבום שמעון, אף אם נתגרשה לאה קודם מות ראובן, הוא, כשתחילה כנס ראובן את דינה, ורק אחר כך גירש את לאה, שהיה זמן אחד שהיו שתיהן נשות ראובן. וזה כדעת האומרים נישואין מפילים, כלומר שעת נישואין קובעת את האשה להחשב

כל שנאסרה עליו בשעת נפילה נאסרה עליו לעולם

שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, שנים מהם, ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, ולוי נשוי דינה, שהיא אשה אחרת, שאינה אחות לאה ורחל.

מת ראובן בלא בנים, לאה אשת ראובן זקוקה ללוי בלבד, ולא לשמעון, כי היא אחות אשתו של שמעון. ייבם לוי את לאה שנאסרה לשמעון, והרי דינה ולאה נשות לוי.

מתה רחל אשת שמעון, ולאחר מכן מת לוי בלא בנים, ושתי נשיו דינה ולאה. אף על פי שעכשיו לאה אינה אחות אשתו של שמעון, שהרי כבר מתה רחל אשת שמעון שהיא אחותה, מכל מקום, מאחר שבנפילה ראשונה כשמת ראובן נאסרה לאה לשמעון, שהיתה אצלו אחות אשתו, באותה שעה נאסרה לשמעון לעולם, כאשת אח שיש לו בנים, ולכן גם עכשיו במיתת לוי, לאה פטורה מייבום לשמעון, ופוטרת גם את דינה צרתה.⁴

והנה, היה מקום לומר, שאין הדין הזה אמור, אלא כשכל שעת נפילה ראשונה היתה לאה אסורה לשמעון, שמתה רחל אשת שמעון רק אחרי שייבם לוי את לאה, ונמצא שכל זמן שהיתה לאה זקוקה לייבום אחר מות ראובן, נאסרה להתייבם לשמעון, ולכן נאסרה לו לעולם, כאשת אח שיש לה בנים, אבל אם קודם שנתייבמה לאה בנפילה ראשונה כבר מתה רחל אשת שמעון, ובכך הותרה לאה לשמעון, מאחר שבעודה זקוקה לייבום ראשון הותרה לשמעון, הרי היא מותרת לו.

אולם לדברי רב יהודה אמר רב אין החילוק הזה אמת, וכל שבתחילת שעת נפילתה של לאה היתה אסורה לשמעון, הרי היא אסורה לו לעולם, אפילו אם אחר כך הותרה לו, שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "בְּמָה יָבֵא עֲלֶיהָ", הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה.

ואף שכבר למדנו, שכשהיו שני אחים, ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות, לאה ורחל, ומת ראובן, מאחר שבשעת מותו, לאה אשתו אינה זקוקה לשמעון, שהיא אחות רחל אשתו, גם אם אחר כך מתה רחל אשת שמעון, ושוב לאה אינה אחות אשתו, אין לאה מתייבמת לשמעון.

אלא שהיה מקום לומר, שכן הדין רק באופן הזה, שהיו שני אחים, וכשמת ראובן, מאחר שהיתה לאה אחות אשת שמעון, נפטרה מהייבום לגמרי, ושוב לא תזקק לשמעון. אבל באופן הנ"ל, שהיה אח שלישי, שלאה זקוקה לו, ולא נפטרה מהייבום לגמרי, היה מקום לומר, שכשמתה רחל אשת שמעון, מעתה תיזקק לאה גם לשמעון, ולפיכך לימד רב, שכל שלא היתה זקוקה לו בשעת נפילתה, הרי היא אסורה לו לעולם.

² תימה אמאי נקט שלושה אחין, הוי ליה למימר שני אחין נשואין שתי אחיות, וגירש האחד את אשתו, ונשא אשה אחרת, ומת. ולרבי ירמיה נחא, כיון דאיצטרך לאשמועינן דיש זיקה, כדדייק רב אשי בגמרא. ולרבי נמי נקט הכי למעוטי מת ולא גירש. אבל לרב נחמן, דקסבר אין זיקה, קשיא אמאי נקט שלושה אחין. ויש לומר דלרב נחמן נקט הכי אגב אורחיה, לאשמועינן דאין זיקה, דכרבי ירמיה סבירא ליה דנישואין מפילין, ואם יש זיקה תיתסר אף על גב דגירש ואחר כך מת, דמקודם שגירשה חשובה נכרית כזקוקה לו משעה שנשאת לאחיו, דנישואין הראשונים מפילין. ורב אשי דדייק מינה דיש זיקה, סבר דלא אסרינן לה, משום דאי אפשר לה ליאסר אלא אם כן תרי נישואין מפילין. [תוס']

³ בשלמא אי לא כנסה ראובן, הויה מותרת לשמעון מחמת זיקת לוי, אבל משכנסה ראובן, ועכשיו זקוקה לשמעון מכח ראובן שהיה בעלה של לאה, דינה אסורה לשמעון, ואף על גב דלא היתה צרתה לאה בזיקה. [ע"י רש"י].

⁴ בהך בבא הוי מצי למינקט, "וואחד מופנה". אלא נקט הכי משום, דנכרית נמי מתסרא, לפי שהיתה צרת אחות אשה שעה אחת. וקצת קשה, שאינו מזכיר הצרה כלל. [ו] ואם תאמר לרבי ירמיה דאמר, דהאי תנא דפירקין סבר נישואין מפילין, אמאי לא נקט דמתה אחת מן האחיות תחלה, ואחר כך מת בעלה של שניה, וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומת, אסורה שנאסרה עליו שעה אחת, כיון דנישואין מפילין ... ויש לומר דלא מהני למימר נישואין מפילין, אלא לענין שאם היתה צרת ערוה שעה אחת, שוב אין לה היתר, אף על פי שבשעת נפילה כבר אינה צרת ערוה, אבל כאן משום נישואין מפילין לא נחשבה כאילו נפלה בחיי אשתו, ויצאה ממנו באותה שעה משום אחות אשה. [תוס']

צרת ערווה, אף כשבמיתת הבעל כבר מתה הערווה או נתגרשה.

ודעת רבא, שיש זיקה, וכמו כן דעתו **שמיתה מפלת**, כלומר שעת המיתה של הבעל קובעת את הצרה להיחשב צרת ערווה, וכל שלא היתה צרת ערווה בשעת המיתה, כי קודם לכן נתגרשה הערווה או מתה, צרתה מותרת להתייבם.

ואין לדייק ממשנתנו, שאם גירש ראובן את לאה, אחר שכבר נעשית דינה זקוקה לו, דינה נחשבת צרת ערווה, שהרי אפילו כנס את דינה, ורק אחר כך גירש את לאה, אין דינה צרת ערווה.

והדבר שיש לדייק ממשנתנו הוא, שדווקא כשגירש ראובן את לאה, [ואפילו אחר שכנס את דינה], **דינה אינה צרת ערווה, אבל אם ראובן לא גירש את לאה כלל, אפילו לא כנס את דינה, מאחר שבמותו לאה אשתו ודינה זקוקתו, דינה נחשבת לשמעון צרת ערווה**, כי יש זיקה, **ואסורה להתייבם**^א.

שלושה גיטין פסולים והולד כשר

א. כתב בכתב ידו ואין עליו עדים.

הכותב שטר בכתב ידו, ואינו מחתים עליו עדים, שטר גמור הוא, אלא שאין לו קול, כלומר אינו מתפרסם, ולכן אם היה שטר חוב או שטר מכר, לא נשתעבדו קרקעותיו לחובו ולאחריות המכר, ואם מכר קרקעותיו, אין המלווה והקונה גובים את הקרקעות מהלקוחות, שאין הקרקעות משתעבדות אלא כשיש פרסום וידעו הלקוחות להיזהר.

ולענין גיטין הכותב גט בכתב ידו ואינו מחתים עליו עדים, ונותנו לאשתו, מעיקר הדין היא מגורשת, כי גט כשר הוא, אולם חכמים פסלו את הגט שאין בו עדים, ולפיכך לכתחילה אם נתן לה גט כזה, היא צריכה גט אחר, להיות מותרת להינשא לאחרים, אך בדיעבד אם נישאת לאחרים על ידי הגט הזה, לא פסלו חכמים את הולד והוא כשר^ב.

ב. יש עליו עדים ואין בו זמן.

חכמים התקינו לכתוב בגט את זמן כתיבתו, מטעם שיתבאר בעזה"י בדף ל"א, ואם לא נכתב הזמן בגט, חכמים פסלוהו לכתחילה, להצריכה גט אחר כדי שתהא מותרת להינשא לאחרים, אך בדיעבד, אם נישאת לאחרים על ידי הגט הזה, לא פסלו חכמים את הולד והוא כשר.

^א ואם תאמר, הואיל וזיקה חשיב להיות עליה כח השני, היא אשת שני מתים, דבלאו איסור דאחיות נמי אסירא. לא היא, דזיקת שני יבמין דאסירא ליתא מדאורייתא, ולא גזור רבנן אלא היכא דעבד בה מאמר, גזירה שמא יאמרו שני יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות. [רש"י]. ואם תאמר והיאך נסבה המגרש, והא היא לה צרת אחות אשתו בזיקה. ויש לומר דלא חשיב צרת אחות אשתו בזיקה, אלא כשמת אחיו, ונפלו שתייהן לפניו, אבל כשהוא חי, לא. ומה שכתב בעל ה"ג דאם מת ולא גירש, אסירא לתרוייהו, לא בעוד ששניהם חיים, אלא לכל אחד כשימות אחיו תהיה אסורה. [תוס'].

^ב מפרש ר"י ברבי מאיר אפילו אין כאן אלא חתימת ידו ... אומר ר"י, דכתב בכתב ידו ואין עליו עדים פסול משום זמן, דיכול להקדים זמן כמו שירצה. ואם תאמר מאחר שדעתו לגרשה, למה חיישין לקנוניא. ועוד אם הוא חשוד להקדים זמן ולעשות עם האשה קנוניא על הלקוחות בפירות שמכר מזמן הכתוב עד עכשיו, אם כן אנו לא נסמוך על הזמן הכתוב, ואמאי פסול. ויש לומר, דאף על פי שבא לגרשה, חיישין לקנוניא ... ולא סמכין זמן הכתוב בו ופעמים תפסיד האשה שלא כדון בשלא הקדים הזמן ואנו חושדין אותו שביום התינה כתב והקדים הזמן ומפסדת האשה שלא כדון פירות שמשעת הזמן עד התינה, אבל כשנפסלו לא תפסיד שלא כדון, דבדון הוא שלא תטרון, דהא דאין לבעל פירות משעת כתיבה וחתימה היינו דווקא בגט כשר. [תוס'].

ג. יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד.

במסכת גיטין מבואר שגט שחתום בו עד אחד בלבד מעיקר הדין הוא כשר אבל חכמים פסלוהו לכתחילה^א, להצריכה גט אחר כדי שתהא מותרת להינשא לאחרים, אך בדיעבד, אם נישאת לאחרים על ידי הגט הזה, לא פסלו חכמים את הולד והוא כשר.

והנה במסכת קידושין מבואר, שכשם שהאשה מתגרשת בשטר, [הוא הגט, שכותב לה הבעל, "הרי את מותרת לכל אדם" ונותן לה להתגרש בו], כך היא מתקדשת בשטר, שכותב לה האיש "הרי את מקודשת לי", ונותן לה את השטר להתקדש בו.

ומבואר בגמרא בדף ל"א, שכשם ששטר גירושין פסול, (א) כשהוא בכתב ידו בלא עדים, (ג) או שיש בו עד אחד בלבד, ואין האשה מותרת להינשא בו לאחרים, כך שטר קידושין פסול הוא (א) כשהוא בכתב ידו בלא עדים (ג) או כשיש בו עד אחד בלבד, וצריך לקדשה שנית. (ב) אבל זמן לא תקנו לכתוב בשטר קידושין, והאשה מתקדשת לכתחילה בשטר קידושין, שלא נכתב בו הזמן^ב.

צרת ערווה בקידושין וגירושין פסולים

ראובן שהיה נשוי שתי נשים, שרה ורבקה, ושרה היא ערווה אצל שמעון אחיו, ומת ראובן, מאחר ששרה היא ערווה אצל שמעון אחיו, היא פטורה מלהתייבם לשמעון, ופוטרת גם את רבקה צרתה.

ואם קודם מותו, **גירש** ראובן את שרה **בגט פסול**, באחד משלושת האופנים הפסולים הנ"ל, מאחר **שמדין תורה** שרה **מגורשת**, רבקה לבדה אשת ראובן, ואינה צרת ערווה אצל שמעון, ולכן רבקה זקוקה לייבום, **אלא מאחר שחכמים פסלו את הגט, יש להחמיר להחשיב את שרה כאינה מגורשת**, ואת רבקה כצרת ערווה, **ולכן רבקה חולצת ולא מתייבמת**.

וכמו כן אם קידושין שקידש ראובן את שרה היו **קידושין פסולים**, באחד משני האופנים הפסולים הנ"ל, מאחר **שמדין תורה** שרה **מקודשת** לראובן, ושרה היא ערווה אצל שמעון, רבקה צרתה היא צרת ערווה אצל שמעון, ופטורה גם כן מייבום, **אלא מאחר שחכמים פסלו את הקידושין של שרה, יש להחמיר להחשיב את שרה כאינה מקודשת**, ואת רבקה כאינה צרת ערווה להצריכה חליצה, והרי היא **חולצת ולא מתייבמת**.

ספק מקודשת וספק מגורשת וצרת הספק

א. דעת רבה – בספק קידושין החמירו, בספק גט לא החמירו.

^א למאן דמפרש בגיטין, דכתב ידו ועד אחד שנינו, איצטריך רישא, כתב ידו ואין עליו עדים, לאשמועינן דאפילו הכי הולד כשר, וסיפא דאין בו אלא עד אחד אצטריך, לאשמועינן דאפילו הכי לא תנשא לכתחלה. ואם תאמר ולמאן דאמר, דכתב סופר ועד שנינו, ניוחוש שמא הסופר כתבו להתלמד, וזרקו לאשפה, והחתימה עליו האשה עד אחד. ויש לומר, שהסופרים חוששים שיבא לידי מכשול, ונוהרים בכך, ומכל מקום לא חשיב סופר ועד כשני עדים, לגרש בו לכתחלה. [תוס'].

^ב ולפי דברי התוס' שהובאו בהערה לעיל, כתב בכתב ידו ואין עליו עדים פסול בגט משום הזמן, ואם כן בקידושין כשר לכתחילה ואין פסול אלא עד אחד. ומיהו בתוס' מבואר, שמשפיקא לרי"י בכתב בכתב ידו ואין עליו עדים, אי מהני בקידושין אי לא, דכיון שאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים. וילי"ע בדבר.

אחרי כן לאחר, אין קידושיה לאחרון כלום, וכשמת הראשון היא מותרת לכל אדם, ואין הדבר כן. והסיבה שלא חששו לכך כי כשהחמירו על צרתה שלא תתייבם, לא אמרו שהיא פטורה מהייבום, אלא אמרו שתחלוץ ולא תתייבם, ואם כן מאחר שהיא חולצת, לא יטעו לומר שצרתה מקודשת בוודאי.

(ב) וכמו כן בספק גירושין, אם היו מחמירים על הצרה שתהא צריכה חליצה, לא היו חוששים, שעל ידי זה יאמרו, אם כן, זו שהיו גירושיה ספק, באמת נתגרשה, ולכן צרתה צריכה חליצה, ומאחר שזו שהיו גירושיה ספק, באמת נתגרשה מעתה אם נתקדשה אחרי כן לאחר ושוב קידש אותו אדם את אחותה היא מקודשת לשני ולא אחותה שהיא אחות אשתו, וטעות בידם כי באמת הראשונה אינה מגורשת ואינה אשת השני ואחותה היא אשת השני. והסיבה שלא חששו לכך, כי כשהחמירו על צרתה שתחלוץ לא התירו לה להתייבם, ומאחר שאינה מתייבמת, לא יטעו לומר שצרתה מגורשת בוודאי. [אכן מטעם אחר לא החמירו עליה שתחלוץ כדי שלא יטעו להתירה להתייבם כפי שנתבאר לעיל].

דף ל"א

ומבואר, שדווקא בספק גירושין, החשיבו אותה כוודאי אשתו כמו שהיתה, וכשהיא ערווה, צרתה פטורה לגמרי, כדין צרת ערווה, ולא החמירו על הערווה להצריכה חליצה שמא תתייבם.

אבל בספק מתה, החמירו להצריך את הצרה חליצה, כמו ששנינו בפרק שביעי, שכשראו בן נשוי את בת אחיו שמעון ואשה נוספת, ונפל הבית על ראובן ועל אשתו שהיא בת אחיו שמעון, ומתו שניהם, ויש להסתפק אם הוא מת תחילה, ואם כן במותו עדיין הייתה בת אחיו אשתו, ופטורה ופוטרת צרתה מהייבום, או היא מתה תחילה, ובמותו הניח רק את האשה האחרת, והיא זקוקה לאחיו לייבום, אין הולכים רק אחר החזקה, לומר, שכשם שעד שנפל הבית הייתה בת אחיו אשתו, וצרתה פטורה, כך גם אחר הספק צרתה פטורה², אלא מחמירים על הצרה, שתהא צריכה חליצה.

ושני חילוקים נאמרו, מדוע בספק גירושין לא החמירו להצריכה חליצה, ובספק מיתה שעל ידי מפולת החמירו להצריכה חליצה.

(א) גירושין שכיחים ומפולת אינה שכיחה – כלומר, באמת גם בספק גירושין וגם בספק מיתה יש מקום שלא להחמיר על הצרה להצריכה חליצה, שמא יטעו לומר שהיא מתייבמת, אלא שכלל בדינו, שלא גזרו חכמים גזרותיהם אלא מחמת דברים שכיחים, והגירושין שכיחים הם, ולפיכך בגירושין גזרו שלא תחלוץ שמא תתייבם, אבל מפולת אינה שכיחה, ולפיכך לא גזרו בה על הצרה שלא תחלוץ שמא תתייבם.

(ב) גירושין ניתן לברר ומיתה אי אפשר לברר – כלומר אין חשש שווה בספק גירושין ובספק מיתה. כשהערווה ספק מגורשת, ועומדת בפנינו, אם יאמרו שצרתה חולצת, יטעו לומר, ביררו חכמים את הספק, ונדע להם שהיתה גרושה, ולכן הצריכו את צרתה חליצה, ומאחר שכן הוא, יטעו להתיר בצרה גם את הייבום, וכדי שלא יבואו לטעות זו, אמרו שגם לא תחלוץ. אבל

כלל בדינו, ארבע אמותיו של אדם קונות לו בסמטא ובצידי רשות הרבים, כלומר, כל חפץ הראוי להיקנות לו, [כגון חפץ הפקר, או חפץ הניתן לו], כשהוא נכנס בארבע אמותיו, הוא נקנה לו, כמי שנכנס ברשותו. ולפיכך, הזורק קידושין לאשה [כסף או שטר], ונכנסו לתוך ארבע אמותיה, זכתה בקידושין, והרי זו מקודשת בהם. וכמו כן, הזורק גט לאשתו, ונכנס הגט לתוך ארבע אמותיה, זכתה בגט, והרי זו מגורשת.

אבל כשהיו שמונה אמות בינו לבניה, וזרק לה את הקידושין או הגירושין, והרי הם ספק קרוב לו ספק קרוב לה, הרי זה ספק קידושין וספק גירושין.

ולדעת רבה, מעיקר הדין, כל שיש ספק, הולכים אחר החזקה, ויש לדון את האשה כמו שהיתה קודם לכן. כשיש ספק קידושין האשה נידונית כפנויה, שהרי עד עתה היתה בחזקת פנויה, ומספק אין להוציאה מחזקתה. וכשיש ספק גירושין, האשה נידונית כאשת איש, שהרי עד עתה היתה בחזקת אשת איש, ומספק אין להוציאה מחזקתה.

ולפיכך, כשהיה ראובן נשוי אשה בוודאי, וקידש את קרובת אחיו שמעון בקידושי ספק, ומת ראובן, מעיקר הדין לא קידש ראובן את קרובת שמעון, ואין לראובן אלא את האשה שאינה קרובת שמעון, והיא זקוקה לייבום. אלא, מאחר שיש כאן ספק קידושין של ערוות שמעון, החמירו, ואמרו, שלא תייבם אשת ראובן לשמעון, [שמא היא צרת ערווה], אלא תחלוץ לו בלבד.

וכשהיה ראובן נשוי שתי נשים, אחת קרובת שמעון אחיו, ואחת אינה קרובת שמעון אחיו, וגירש את קרובת שמעון אחיו בגירושי ספק, מעיקר הדין אין אנו מחשיבים אותה מגורשת, ואם כן שתי נשות ראובן נשותיו הן³, ובמות ראובן, שתיהן פטורות מייבום וחליצה, כי האחת היא ערוות שמעון, והשניה היא צרתה. ובה לא אמרו, מאחר שיש ספק גירושין בערוות שמעון, שמא צרתה אינה צרת ערווה, יש להחמיר, ולכל הפחות תחלוץ לשמעון אחיו. והטעם לכך, כי אם היו מחמירים עליה שתחלוץ, יש לחוש שמא יטעו שמוותרת גם להתייבם, ונמצא שהחמירה היתה גורמת תקלה, וכל שהחמירה גורמת תקלה, אין להחמיר בה. [אבל באופן הראשון, שהיתה האחת ספק קידושין, אמרו להחמיר שתהא חולצת, אין לחוש אם מזה ילמדו שמוותרת גם להתייבם, שהרי בספק קידושין מעיקר הדין הצרה מותרת להתייבם].

ומבואר שדווקא לתקלה זו יש לחוש, שמא על ידי שיחמירו עליה לחלוץ, תתייבם במקום שהייבום אסור, אבל לא חששו לתקלות הבאות.

(א) בספק קידושין, לא חששו, שאם יחמירו על צרתה שלא תתייבם, יאמרו, אם כן, זו שהיו קידושיה ספק, באמת נתקדשה, ולכן צרתה אינה מתייבמת, ומאחר שזו שהיו קידושיה ספק באמת נתקדשה לזה מעתה אם נתקדשה

² ואם תאמר, תינתן כנס ואחר כך גירש, שכבר היא צרת ערווה, אבל גירש ואחר כך כנס, הא לא היא בחזקת היתר לשוק. ועוד לר"י דוקא בגירש ולבסוף כנס איירי. ויש לומר דמכל מקום היא בחזקת היתר לשוק, דמוקמינן הערוה בחזקה שלא נתגרשה. [ו] ואם תאמר, דהכא מוקמינן אשה בחזקת היתר לשוק, אף על פי, שבשעה שנולד הספק היתה עומדת בחזקת איסור, שבעלה עדיין חי, ובפרק קמא דחולין אמרינן, בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, עד שיועד לך במה נשחטה, נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיועד לך במה נטרפה, ומשמע דוקא לענין ריעותא דאתיליד אחר שחיטה היא בחזקת היתר, כגון בא זאב ונטל בני מעים והחזירם כשהם נקובים, דלא חיישינן שמא במקום נקב נקבו, אבל אם נולד הספק מחיים, כגון ספק דרוסה, לא, משום דבשעה שנולד הספק היתה עדיין בחזקת איסור. ואומר ר"י, דהתם חיישינן לספק דרוסה, משום דשכיחא ומוכחא מילתא לאיסורא טפי מדלהיתרא... [תוס'].]

³ כאן יש תימה, אמאי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מלייבם, דהא קמן ששניהם מתו, וכן יכול להיות שהיא מתה תחלה כמו הבעל. ויש לומר, דמשום הכי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מלייבם, משום דבמיתת הבעל משתריא לשוק, אבל במיתת הערוה אינה ניתרת לייבם עד שימות הבעל עמה. [תוס'].]

ואף שבמשנתנו נשנה דין זה רק בספק קידושין, כבר נאמר, "יגיד עליו רעו
מקנה אף על עולה" (איוב ל"ו ל"ג), ללמד, שכשאמר דין בדבר מסוים, יש ללמוד שכן
הדין גם בדברים הדומים לו.

ומדברי אביי משמע, שכמו כן, כל האמור במשנתנו לענין גיטין, אמור גם
בקידושין, ולכן כשם שכשנתגרשה הערוה באחד מהגיטין הפסולים צרתה
חולצת ולא מתייבמת כך אם נתקדשה הערוה באחד מהאופנים הללו צרתה
חולצת ולא מתייבמת אולם רבא לימד שאין הדבר כן ובקידושין לא כל
שלושת האופנים נחשבים פסולים כפי שנתבאר בדף ל'.

תקנת כתיבת זמן בגט אשה

כבר נתבאר בדף ל', שחכמים תקנו לכתוב בגט אשה את זמן הכתיבה,
ובמסכת גיטין נחלקו חכמים ורבי שמעון מדוע התקינו כן.

לדעת חכמים – הטעם לכך שתקנו לכתוב את הזמן בגט, **שמה יחפה על בת
אחותו**, כלומר שמה יהא נשוי קרובה שלו, כגון בת אחותו, ותזנה תחתיו,
ובאהבתו אותה ירצה להצילה ממיתת ביי"ד, ויכתוב לה גט בלא זמן, ועל ידי
הגט תאמר, כבר הייתי גרושה בזמן שזנית, ואין בי עוון של זנות אשת איש,
והייתה נאמנת^א.

רש"י מפרש, שלולא התקנה, מאחר שלא היה זמן בגט, ויש להסתפק מתי נתגרשה,
מספק לא היינו הורגים אותה, אבל עכשיו שתקנו חכמים לכתוב זמן בגט, אם לא יהיה
בו זמן, אנו מעמידים אותה בחזקת אשת איש, עד שתוכיח שכבר נתגרשה קודם הזנות,
ולכן לא יוכל לחפות על בת אחותו, לכתוב לה גט בלא זמן, ולא תוכל להציל עצמה על
ידי מחיקת הזמן.

ותוסי מפרשים, שגם אחר התקנה, אם לא יהיה זמן בגט או אם תמחק את הזמן
תציל עצמה, ולא יהרגו אותה עד שנדע בוודאי שלא נתגרשה קודם הזנות. ומכל מקום
הועילה התקנה, כי אחרי שתקנו לכתוב זמן בגט, הם סבורים שבלא זמן הוא פסול,
ולא יכתבו גט בלא זמן, וכמו כן אם נכתב הזמן, תהא יראה למוחקו, שלא יפסלוהו
לגמרי, אבל אם תעשה כן, היא מצילה את עצמה.

ולדעת רבי שמעון – הטעם לכך שתיקנו לכתוב את הזמן בגט, **שלא תפסיד
האשה את פירות הנכסים**, שכן הגט הוא שטר שניתן לגבות בו ממון, שמשעה
שראו לגרש בו, מפסיד הבעל את פירות נכסי מלוג של אשתו, ומשעת כתיבת
הגט, ראוי לגרש בו בעידי מסירה, ואם יאכל הבעל פירות נכסי מלוג שלא
כדין, אחרי כתיבת הגט, תוציא ממנו את הפירות, על פי הזמן הכתוב בגט.

בשטר קידושין לא תקנו חכמים לכתוב זמן

כבר נתבאר בדף ל', שבשטרי קידושין לא תקנו חכמים לכתוב את זמן
הכתיבה, ולהלן יתבאר הטעם בעזה"י.

והנה **לדעת רבי שמעון האומר**, **שבגט תקנו חכמים לכתוב את זמן הכתיבה,
כדי שעל ידי זה יתברר ממתה האשה אוכלת את פירות נכסי מלוג שלה**.
דווקא בגט יש טעם לתקן כתיבת הזמן, כי אכילת הפירות תלויה בזמן כתיבת
גט, שכן עד זמן כתיבתו הבעל אוכל פירות נכסי מלוג של האשה, ומשעת

כשהערוה ספק מתה, כגון כשנפל הבית עליה ועל בעלה, גם אם יצרכו את
צרתה חליצה, לא יטעו לומר ביררו חכמים את הספק, ונדע להם שמתה לפני
הבעל, שהרי הדבר היה תחת ההריסות, וידוע שלא ניתן לברר זאת, ולכן אם
צרתה תהא חולצת, ידעו שמחמת הספק היא חולצת, ולא משום שביירו
חכמים את הספק, ולא יטעו לומר שמותרת גם להתייבם.

ב. קושיה על דברי רבה.

נתבאר שלדעת רבה, יש חילוק בין ערוה, שיש בה ספק קידושין, הנופלת
ליבום, לבין ערוה שיש בה ספק גירושין, הנופלת ליבום. ערוה שיש בה ספק
קידושין, הרי היא בחזקת שלא נתקדשה, ואם כן צרתה זקוקה לייבום, ואף
על פי כן אנו מתחשבים בספק להחמיר, לומר שמא כן נתקדשה הערוה, ולכן
אנו אוסרים לצרתה להתייבם, והרי היא חולצת. וערוה שיש בה ספק
גירושין, הרי היא בחזקת שלא נתגרשה, ואם כן צרתה פטורה מייבום, ובזה
אין אנו מתחשבים בספק להחמיר, לומר שמא כן נתגרשה הערוה, ולכן תהא
צרתה צריכה חליצה, כי אמרו שמה תצא תקלה שיטעו לומר כשם שחולצת כך
מתייבמת.

אמנם **במסכת גיטין מבואר שלא כדבריו, שכך שינו שם, שהזורק גט
לאשתו**, והגיע הגט **בינו לבניה**, ובכך יש להסתפק אם נתגרשה או לא, **הרי זו
"מגורשת ואינה מגורשת"**, ומבואר שם, שלא החזיקו אותה אינה מגורשת
כמו שהיתה, אלא החמירו עליה להחשיבה מגורשת לחומרא, **ונפקא מינה
לשני דברים**. (א) אם היה בעלה כהן, אסורה לו, שמה היא מגורשת. (ב) **אם
היתה ערוה לאחי בעלה, ומת בעלה בלא בנים, צרתה זקוקה לחליצה**, שמה
נתגרשה הערוה, ולא אמרו שלא תחלוץ צרתה, שמה יטעו להתירה אף
להתייבם.

**ומתחילה רצו לחלק בין דינו של רבה לבין הדין המבואר במסכת גיטין. רבה
שאמר ללכת אחר החזקה שהיא אשת איש, ולא להתחשב בספק אף לחומרא,
דיבר באופן שהספק אינו חזק**, כגון שעד אחד אומר שהיה הגט קרוב לה, ועד
אחד אומר שהגט קרוב לו, שמשום ספק עד אחד שמעיד שהיא מגורשת, לא
תצא מחזקת אשת איש. **אבל הדין המבואר במסכת גיטין מדבר בספק גדול**,
כגון ששני עדים אומרים שהיה הגט קרוב לה, ושנים אומרים קרוב לו,
שמאחר ששני עדים אומרים שהיה הגט קרוב לה אי אפשר להתעלם מכך **ויש
לחוש לחומרא להחשיבה גרושה**.

אולם דחו זאת, כי באמת אין לחלק בין ספק של עד כנגד עד, לבין ספק של שני
עדים כנגד שני עדים, כי גם כשיש שני עדים כנגד שני עדים, מעיקר הדין אלו
ואלו כמי שאינם, ויש ללכת אחר החזקה, [שכן פסק רב אשי בספק שארע במכירת
נכסי בר שטיא, ששנים העידו שמכרם כשהוא פקח, וחלה המכירה, ושנים העידו
שמכרם כשהוא שוטה, ולא חלה המכירה, ואמר רב אשי, העמד שני אלו כנגד שני אלו,
והעמד הנכסים בחזקת בר שטיא]. **ואם כן מבואר במסכת גיטין שלא כדברי רבה**.

ג. דעת אביי ורבה – הדין שווה בספק קידושין ובספק גירושין.

לדעת אביי ורבה, **בין כשהערוה ספק מקודשת, ובין כשהערוה ספק
מגורשת**, הדין שווה, יש להסתפק אם הצרה היתה נשואה למת, ופוטרת
צרתה, או שהצרה לא היתה נשואה למת, ואינה פוטרת צרתה, ולכן **הצרה
חולצת** [שמה היא זקוקה], **ואינה מתייבמת** [שמה היא פטורה].

^א שאין לומר, העמד אשה על חזקה, שהיתה אשת איש, ואם כן נתגרשה רק אחרי מעשה הזנות,
כיוון שאין הולכים אחרי החזקה, כשברור שבטלה כבר, ועתה ברור שהיא גרושה. ועוד שיש לה
חזקת כשרות, האומרת שלא זינתה תחת בעלה. [עי' גיטין].

לכתוב זאת.

זיקת שני יבמים

שלושה אחים, כגון ראובן שמעון ולוי, **נשואים שלוש נשים שאינן אחיות**, כגון שרה רבקה ולאח. **מת ראובן בלא בנים**, והניח את שרה אשתו זקוקה לייבום, **ועשה בה שמעון מאמר**, ומת גם שמעון בלא בנים, והניח את שרה ואת רבקה אשתו, זקוקות ללוי.

לדעת רבי שמעון – לוי מותר לייבם את אחת משתי הנשים הללו, איזו מהן שירצה, וחולץ לשניה. וטעמו של רבי שמעון נתבאר בברייתא בדף י"ח, שהוא מסתפק מה דין אשה שעשה בה היבם מאמר. מצד אחד אפשר לומר, שהמאמר קונה בה קנין גמור, ונחשבת היא אשת שמעון לכל דבר, כאילו כבר נתייבמה, ואם כן הוא, שתי הנשים נופלות ללוי ליבום משמעון, ודינו לחלוץ או לייבם לאחת, ובכך חברתה פטורה. ומצד שני אפשר לומר, שמאמר אינו קונה כלל, ולכן, אף על פי ששמעון עשה בשרה אשת ראובן, אין בכך כלום, ונחשבת היא אשת ראובן בלבד, ואם כן ללוי, אשה אחת נופלת ליבום מראובן, ואשה אחת נופלת ליבום משמעון, ושתיהן זקוקות לייבום או חליצה. ומעתה יוכל לייבם אחת מהן, איזו שירצה, שהרי לפי שני הצדדים שתי היבמות זקוקות לו לייבום או חליצה. אבל אחר שייבם את האחת, לא יוכל לייבם את חברתה, שמא האמת כמו הצד הראשון, ששתיהן נחשבות אשת שמעון, ובייבום האחת נפטרה חברתה. אלא מאחר שאפשר שכל אחת נחשבת אשת אח אחר, לא תיפטר השניה בלא כלום, וטעונה חליצה להוציאה מהספק.

לדעת חכמים – שתי הנשים הללו חולצות ולא מתייבמות.

וממשתנו משמע, שזו שהיתה אשת ראובן אינה מתייבמת מהתורה, כי נאמר, "כי יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבָן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וְבָמָּה יָבֵא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָהּ" (דברים כ"ה ה'), ללמד שאין מתייבמת אלא זו שזקוקה לייבום מחמת בעל אחד שמת בלא בנים, אבל זו זקוקה לייבום מחמת שני בעליה שמתו, שכן כל זמן שלא נתייבמה לשמעון, עדיין זקוקה היא לייבום מחמת בעלה ראובן, ומאחר שעשה בה שמעון מאמר, זקוקה היא לייבום גם מחמת בעלה שמעון, והזקוקה לייבום מחמת שני בעלים, אינה מתייבמת. וכשם שאשת ראובן שזקוקה לייבום מחמת שני בעלים חולצת ולא מתייבמת, כך אשת שמעון אף שהיא זקוקה לייבום מחמת בעל אחד, חולצת ולא מתייבמת, והטעם לכך כי זו שהיתה אשת ראובן נחשבת גם כאשת שמעון, ואם כן שתי הנשים נחשבות קצת כצרות, וכשם שזו אינה מתייבמת, כך זו אינה מתייבמת.

אכן בגמרא הקשו על כך, שכן אם אשת ראובן היתה פטורה מהייבום מהתורה, גם חליצה לא היתה צריכה.

דברים בעלמא, ולא שייך למימר נעשה כמי שנחקרה עדותו בבי"ד. [] ואומר ר"י, דשמע מרבניו תם, שנוהגין עכשיו ששולחין העדים עדותן בכתב ידם לבי"ד, ולא קרינן ביה מפייהם ולא מפי כתבם, כיון שהם זוכרין עדותן. והא דתניא במי שאחזו ואם לא יגיד פרט לאלם ... שאני אלם שאין ראוי להגיד, כדאמרינן, כל שאין ראוי לבילה כו', אבל אחר מועיל כתב ידו, כשזוכר העדות. ומיהו בפירוש חומש מירש רש"י, על פי שנים עדים, פרט שלא ישלחו כתבם לבי"ד. [תוס'].
© כל הזכויות שמורות ליא"ה

כתיבתו האשה אוכלת את הפירות. אבל בשטר קידושין אין טעם לכתוב את הזמן, שאין אכילת הפירות תלויה בזמן הקידושין, שכן רק משעת הנישואין הבעל אוכל פירות נכסי מלוג של האשה, שכך תקנו לו כנגד התחייבותו בכתובה לפדותה אם תהא שבויה, אבל משעת קידושין עדיין אינו אוכל פירות נכסי מלוג של האשה.

אבל לדעת חכמים, האומרים, שבגט תקנו לכתוב את זמן הכתיבה, כדי שלא יוכל לחפות על אשתו בת אחרות המזנה תחתיו, לכאורה גם בשטר קידושין היה טעם לתקן את כתיבת הזמן, שמא תזנה אשתו אחר הקידושין, ותאמר קודם הקידושין זניתי, שעל ידי הזמן הכתוב בהם תהא מוכחשת. ונאמרו שני טעמים, מדוע גם לדעת חכמים, לא תקנו כתיבת זמן בשטר קידושין.

(א) **רוב קידושין בכסף** – כלומר תקנת כתיבת זמן מועילה רק לקידושי שטר, שניתן לכתוב בו זמן, ולא לקידושי כסף, שכן בקידושי כסף אין אפשרות לכתוב זמן, ומאחר שרוב בני אדם מקדשים בכסף ולא בשטר, לא תקנו חכמים זמן לקידושי שטר שהם מועטים. [אבל אם היו הרוב מקדשים בשטר, היו מתקנים בהם כתיבת זמן, אף על פי שניתן לקדש בכסף בלא זמן, כמו שמצינו במכירת עבדים², שאף שניתן למכור בכסף בלא כתיבת זמן, מאחר שהרוב מוכרים בשטר, תקנו לכתוב בו זמן, כדי להודיע מתי נמכר].

(ב) **בקידושין אין תועלת בכתיבת זמן** – כלומר גם אם היו מתקנים לכתוב את הזמן בשטר הקידושין, לא היתה בכך תועלת, ועדיין היו יכולים לחפות על זנות האשה, שכן אם היה השטר מונח אצלה או אצלו, היו מוחקים את הזמן או מסתירים את השטר לגמרי, ואינם חוששים, כי מאחר שלא היה בו זמן, או לא נמצא כלל, היו מעמידים אותה אחר החזקה שאינה מקודשת, ואם כן לא זנתה תחת בעלה, ולפירוש התוס', לא היו חוששים למחוק את הזמן, אף שהיו סבורים שבכך הקידושין פסולים, כי לא אכפת להם לפסול הקידושין, שהרי זו היא ההצלה לאשה, שכן בכך לא תהא נחשבת אשת איש, ואם כן זנתה כשהיא פנויה. ואין לומר שינתן השטר ביד העדים, כי אין להאמין לעדותם מתי היו הקידושין, אלא כשזוכרים הדבר מעצמם, אבל אם זוכרים זאת על ידי שרואים את הזמן הכתוב בשטר, אין זו עדות כשרה, שנאמר, "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים קָוֶם דָּבָר" (דברים י"ט ט"ו), כלומר שיעידו מעצמם, ולא ממה שרואים בשטר³, ואם כן כתיבת הזמן בשטר אינה מועילה לכלום, ואין טעם לתקן

² כן פירש בקונטרס, שטר קניית עבד. וקשה לר"י, דאם כן מאי שטא דנקט עבד, דהוי מצי למינקט שטר מכירת קרקע, וכל שטרי מקח וממכר. ועוד דהתם לא תיקון רבנן זמן. ונראה דאשטר שיחרור קאי, דתיקון זמן לידע מתי נאסר בשפחה והותר בבת ישראל, והכי קאמר, והא עבדא איכא דקני נפשיה בכספא, ואיכא דקני בשטרא, והשתא ניחא הא דמשני התם רובא ... ואם תאמר בפרק קמא דגיטין, דתנן בשלושה דרכים שוה גיטי נשים לשחרורי עבדים, ליתני נמי זמן, ששוה גיטי נשים לשחרורי עבדים, וליתיה בקידושין. ויש לומר דכל מילי דחשיבי התם ודפרוך התם הוי חד טעמא בגיטי נשים ושחרורי עבדים, אבל [זמן] דשחרורי עבדים בא [להתירו בבת ישראל, וגיטי נשים משום פירי. [תוס']].

³ קשה לר"י, דבהגוזל קמא, גבי השורף שטרותיו של חברו פריך, ואי דאיכא סהדי דידיע, ליכתבו ליה שטרא אחרינא, ואמאי הא אמר הכא דמפייהם ולא מפי כתבם. ואומר ר"י, דהכי נמי, אם היו מעידים שכך ראו בשטר, שפיר הוה עבדי, דהרי הם כאילו מעידים ראיו עדות שנתקבל בבי"ד, עדיים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותו בבי"ד, אבל חיישנן שמא לא יעידו שכך ראו בשטר, אלא שמא יעידו על המעשה עצמו, כאילו הם זוכרים, והם אינן זוכרין אלא על פי הכתב. [] וכן הא דאמרינן בפרק שני דכתובות, כותב אדם עדותו על השטר, ומעיד עליה אפילו אחר כמה שנים, והוא שזוכרה מעצמו, אבל אין זוכרה מעצמו לא, (א) התם נמי לא איירי במעיד שכך ראה כתוב, אלא במעיד על מעשה עצמו, (ב) ועוד דהתם לא הוה שטר, אלא שכותב לזכרון

וללשון שני אמר רבא, שאשת ראובן שקבלה גט למאמר שמעון בלבד, ולא לזיקה, הגט מבטל את המאמר, והרי היא כבתחילה בלא מאמר ובלא גט, ולפיכך מותרת אף להתייבם.²

יבמתו שהיא אחות אשתו

במשנתנו מבואר, שכשהיו שני אחים נשואים שתי אחיות, ומת אחד מהם, אשתו אינה זקוקה לאח החי לייבום או חליצה, כי אצל האח החי היא אחות אשתו. והואיל ונאסרה לו בשעת מות המת, היא אסורה לו לעולם, אף אם תמות אשתו של החי, ושוב אין היבמה אחות אשתו של החי.

והנה באופן הזה, כשהיו רק שני אחים, מאחר שבשעת מות האחד לא נזקקה אשתו לחי לייבום או חליצה, כי היתה אחות אשתו, דין פשוט הוא, שלא תחזור ותזקק לו במיתת אשת החי, כי כבר נפטרה לגמרי מחליצה וייבום.³

ובדף ל' נתבאר, שכן הדין גם כשבמות בעלה לא נפטרה לגמרי מחליצה וייבום, כגון שהיה להם אח שלישי, שהיתה מותרת להתייבם לו, מכל מקום אצל האח שהיתה אסורה, נאסרה לעולם. ולכן אם כנס אותה האח השלישי, ולאחר מכן מתה אשת השני, ושוב מת האח השלישי, ונמצא שעתה במותו של האח השלישי, אשתו אינה אחות אשתו אצל השני, אף על פי כן היא אסורה לשני, כי כבר נאסרה לו בשעת נפילה ראשונה.

ואמרו, שמתחילה היה התנא סבור, שרק באופן המבואר בדף זה, היא אסורה לייבם לעולם כי כבר נפטרה מהייבום. אבל באופן המבואר בדף ל', שלא נפטרה מהייבום לגמרי, ולאחר מכן כשנזקקה לייבום שני, כבר לא היתה אצל הייבם אחות אשה, תתייבם. ומאחר שהיה התנא סבור כן, שנה מתחילה רק את האופן המבואר בדף זה.

אמנם לאחר מכן חזר בו, ואמר, שגם באופן המבואר בדף ל' הדין כן, ומאחר שבו החידוש גדול יותר, הקדים לשנות את האופן המחודש יותר.

ומכל מקום, שנה גם את האופן המבואר במשנתנו, ולא אמר די בשניית האופן המחודש יותר, וממנו יש ללמוד גם את האופן הפשוט. כי מאחר שמתחילה הורגל לשנות את האופן הפשוט, משנה לא זה ממקומה.

עבר ובא על אשת אחיו שהיא אחות אשתו

כבר נתבאר, כשהיו שני אחים נשואים שתי אחיות, ומת אחד מבעלי האחיות, אשת המת אינה זקוקה לחי לייבום או חליצה, כי היא אצלו אחות אשה.

ולפיכך אמרו, שהכתוב הנ"ל הוא אסמכתא בעלמא⁴, ומדין תורה מאמר אינו קונה כלל, ושתי הנשים ראויות להתייבם, שהאחת נחשבת אשת ראובן בלבד, והאחת נחשבת אשת שמעון בלבד, אלא מאחר ששמעון עשה מאמר באשת ראובן, על ידי המאמר אשת ראובן נראית כאשת שמעון, ואם יתייבמו שתיהן, יטעו לומר שייבם לוי שתי נשות שמעון, וילמדו שמותר לייבם שתי נשים של מת אחד, [ובאמת אין הדין כן, שנאמר "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים כ"ה ט), לומר, בית אחד הוא בונה ולא שני בתים], וכדי שלא יטעו כן, אמרו, ששתי הנשים תהיינה חולצות ולא מתייבמות.

ואין לומר שהאחת תתייבם, והשניה תחלוץ, ואין כאן מחוש, שהרי לא ייבם לוי שתי נשים הנראות באות מבית אחד שהרי ייבם רק אחת. והטעם שאין לומר כן, כי יש לחוש שמא תחילה תחלוץ האחת, ואחר כך ייבם את השניה, ומאחר שנראות כבאות מבית אחד, יטעו לומר שכשנפלו שתי יבמות מבית אחד, יכול לחלוץ לאחת, ואחר כך לייבם את השניה, [ובאמת אין הדין כן, שנאמר "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה" (דברים כ"ה ט), לומר, כיון שחלץ ולא בנה שוב לא יבנה].

דף ל"ב

עשה מאמר ונתן גט למאמר ומת

נתבאר, שכשהיו שלושה אחים, כגון ראובן שמעון ולוי, נשואים שלוש נשים שאינן אחיות. ומת ראובן בלא בנים, והניח את אשתו זקוקה לייבום, ועשה בה שמעון מאמר, ומת גם שמעון בלא בנים, אשת ראובן ואשת שמעון זקוקות ללוי. ומאחר ששמעון עשה מאמר באשת ראובן, אשת ראובן נראית כאשת שמעון, ולכן אסרו חכמים לייבם את שתיהן, שלא יהא נראה כמייבם שתי נשים מאח אחד, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ואמר רבא, שאם לאחר שעשה שמעון מאמר באשת ראובן, נתן לה שמעון גט, לבטל את המאמר בלבד, [ולא להפקיע זיקתה לייבום], ואחר כך מת שמעון, שוב אשת ראובן אינה נראית כאשת שמעון, ולכן כשמת שמעון, לוי מותר לייבם את אשת שמעון, ולא יטעו לומר שהוא מייבם שתי נשים מאח אחד.

ולענין אשת ראובן שקבלה את הגט משמעון, נחלקו שתי לשונות בגמרא, אם מותרת להתייבם ללוי.

ללשון ראשון אמר רבא, שאשת ראובן שקבלה את הגט, אסרו אותה חכמים להתייבם, ולכן היא חולצת, כי מאחר שקיבלה גט, אף על פי שקבלה את הגט למאמר בלבד, ולא לזיקה, אם תתייבם, יטעו לומר שגם המקבלת גט לזיקה מתייבמת, ובאמת היא אינה מתייבמת, שהגט לזיקה היא תחילת החליצה, וכל שהחלה בחליצה שוב אינה מתייבמת.

⁴ משמע דאשת שני מתים בשום מקום לא היא אלא מדרבנן, דאי לאו גזירה דהכא, היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר, ולא גזרינן לה אטו אשת שני מתים, ואם כן מי שעליה זיקת יבם אחד ... לא היא דרשא גמורה, אלא אסמכתא בעלמא. וקשה דבפרק בתרא דגיטין אמרין, אלא אשת שני מתים היכי משכחת לה, משמע דהוי דאורייתא, ואפילו בחד דוכתא. ויש לומר דפלוגתא דתנאי היא כדמוכח לקמן בסוף האשה רבה ... וריבין פירש שם, דלכולי עלמא אשת שני מתים דאורייתא, ותנא דהכא גזר אף באשת השני משום צרה, דהיינו בעלת מאמר, דקא סבר כיון דבעלמא אשת שני מתים דאורייתא, מחמירי אפילו באידך, ותנא דהתם לא מחמיר כולי האי ... וקשה דהכא מסיק דטעמא דהך תנא משום הנך גזירות דמפרש הכא ... וריבין הקשה לעצמו ... קושיות הללו. ופרי"י עיקר. [תוס']

² ודוקא שפירש למאמרו ולא לזיקתו קאמר, אבל סתמא קיימא בלא יבנה אכולהו אחין, והכי מוכחא מילתא דרבא בפרק רבן גמליאל, דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר. [רש"י]. הקשה ריב"ן דתנן בפרק רבן גמליאל, דיש מאמר אחר מאמר, ואם עשה מאמר בזה ובזה, צריכה שני גיטין וחליצה, בין יבם אחד לשתי יבמות, בין שני יבמות ליבמה אחת, אבל יבומי חד מינייהו לא, ולרבא יתן גט למאמרו ולא לזיקתו, וליבומי אידך. ותיירך דלכתחלה אין לעשות כן, דגזרינן גט למאמרו אטו גט לזיקתו, ודוקא בדיעבד קאמר הכא רבא דהותרה אפילו היא, דכיון דתו ליכא למיגור בהאי מאמר אטו שאר מאמרות דעלמא, לא גזרינן, דלא שכיחי כולי האי, אבל לכתחלה גזרינן משום האי מאמר גופיה. [תוס']

³ אף על גב דמהאי בבא שמעינן דאסירא אף על גב דאיחזיא בהך נפילה, דלא שמעינן מבבא דלעיל ... מכל מקום כיון דאיחזיא מהאי ביתא לגמרי, פשיטא דאסירא אף על גב דחזיא בהא נפילה ... [תוס']

ונחלקו חכמים מה דינו, אם עבר על האיסור, ובא עליה [בעוד אשתו קיימת, ששייך באחותה איסור אחות אשה].

לדעת רבי שמעון – אין איסור חל על איסור, ולכן אינה אסורה לו אלא משום איסור אחד, הוא האיסור שנאסרה עליו תחילה. אם תחילה נשא המת את אשתו, ואחר כך נשא החי את אשתו, כשנשא המת את אשתו, היא נאסרה על החי משום אשת אח, ולכן כשנשא החי את אחותה, לא נאסרה עליו אשת המת באיסור אחות אשה, ולכן אם בא עליה אחר מות אחיו, חייב רק משום אשת האח. [ואין לומר שבאופן הזה, מאחר שלא חל עליו איסור אחות אשה, תהא מותרת לייבום, כדין יבמה שאין בה איסור אחר מלבד איסור אשת אח, כי אין הכוונה שאיסור אחות אשה בטל ממנה, אלא תלוי הוא ועומד, ומצפה שיוכל לחול, ואם היו מתירים לו איסור אשת אח כדי לייבמה, מיד היה חל איסור אחות אשה לאוסרה, ומאחר שאיסור אחות אשה מוכן מלחול עליה, איסור אשת אח אינו מותר לה, והרי היא אסורה באיסור אשת אח¹]. ואם תחילה נשא החי את אשתו, ואחר כך נשא המת את אשתו, כשנשא החי את אשתו, נאסרה עליו אחותה משום אחות אשה, וכשנשא אותה המת, לא נאסרה עליו באיסור אשת אח, ולכן אם בא עליה, חייב עליה משום אחות אשה.

ולדעת רבי יוסי – הבא על אשת אחיו שהיא אחות אשתו, חייב עליה גם משום אשת אח [שלא הותרה לו לייבום] וגם משום אחות אשה.

מתחילה רצו לומר, שלדעת רבי יוסי, חלים עליו שני איסורים אלו לגמרי, כי לדעתו איסור חל על איסור, ומשום כך אם היה הדבר בשוגג, הוא מתחייב שתי חטאות.

אבל הקשו על הדברים הללו, מהברייתא המובאת להלן, בעניין המתחייב שתי מיתות ביי"ד, בה מבואר, שלדעת רבי יוסי אין איסור חל על איסור.

ואמר רבי אבהו, שאף אם בשאר דברים דעת רבי יוסי שאין איסור חל על איסור, מודה רבי יוסי כשהאיסור השני איסור מוסיף, שהוא חל על איסור.

והקשו, שכן בכך מתיישב היאך חל איסור אשת אח על איסור אחות אשה, שמתחילה כשנשא חי את אשתו, נאסרה עליו אחותה משום אחות אשה, אבל על שאר אחיו היתה מותרת, ולאחר מכן כשנשא זה שמת את אחותה, נאסרה האחות עליו עם שאר אחיו באיסור אשת אח, והוא איסור מוסיף, שמתחילה היתה אסורה רק על האח הזה, ואחר כך נאסרה על כל האחים. אבל לא מתיישב היאך חל איסור אחות אשה על איסור אשת אח, הלא כשמתחילה נאסרה עליו משום אשת אח, נאסרה עליו ועל כל אחיו, ולאחר מכן כשנשא את אחותה, לא נוסף בה איסור לשום אדם. ואמנם איסור כולל יש כאן, שנאסרה היא עליו עם שאר אחיותיה, אבל אין זה איסור מוסיף אלא איסור כולל².

¹ ואף על גב דלא חייל איסור אחות אשה, אסורה נמי הצרה לייבומי, כיון דלא פקע איסור אשת אח, כמו אילונית, דאוסרת צרתה אף על גב דאין בה אלא איסור אשת אח לחודה. ואם תאמר לרבי שמעון משכחת לה אשת אח מן האב דפורטרת צרתה, וליחשבה בהדי חמש עשרה נשים בפרק קמא, למאן דאמר בפלוגתא קא מיירי, וכן האי דלעיל דקתני נאסרה עליו עולמית, גם היא פורטרת צרתה וליחשבה. ויש לומר דהני, כיון דמכח אחות אשה אסירא, בכלל אחות אשה נינהו. [תוס'].

² איסור מוסיף, כשהאיסור מוסיף על החתיכה, לאוסרה על מי שמתרת עליו. איסור כולל, שהאיסור חל על חתיכות אחרות, ואותה גוררת לזו עמה על ידי מנו. [רש"י]. ואם תאמר ודלמא רבי יוסי אית ליה נמי איסור כולל. ואומר ר"י, דקסבר דאשת איש ונעשית חמותו נמי איסור כולל

ולפיכך אמר רבא, וכן רבין אמר רבי יוחנן, שבאמת אפשר שמודה רבי יוסי, שאין איסור חל על איסור³, וכשהיה הדבר בשוגג, מביא חטאת אחת, מחמת האיסור שחל עליו תחילה, וכשאמר רבי יוסי שהוא מתחייב שתיים, הכוונה היא שאם היה הדבר במזיד, אנו מחשיבים אותו כרשע חמור, שעשה את שני האיסורים, ונפקא מינה לעניין קבורתו, שהוא נקבר עם רשעים חמורים⁴.

ובדף ל"ג יתבאר בעז"ה, שלפי הביאור הראשון במחלוקת רבי חייא ובר קפרא, לדברי רבי חייא, דעת רבי יוסי, שאיסור חל על איסור גם באיסור כולל, ולפי הביאור השלישי, גם בר קפרא מודה לכך, ואם כן, בזה יתיישבו דברי רבי יוסי, הן כשקדם איסור אשת אח, שחל עליו איסור אחות אשה משום שהוא כולל, והן כשקדם איסור אחות אשה, שחל עליו איסור אשת אח משום שהוא מוסיף.

ובדף ל"ג יתבאר בעז"ה, שלפי הביאור השני במחלוקת רבי חייא ובר קפרא, לדברי רבי חייא, דעת רבי יוסי, שאיסור חל על איסור כשחלו שני האיסורים בבת אחת, ורבי יוסי שחייב שתיים דיבר באופן הזה, שנעשית האשה אשת אח ואחות אשה בבת אחת, כגון ששני האחים עשו שליח אחד לתת הקידושין, ושתי האחיות עשו שליח אחד לקבל הקידושין, והשליח הזה נתן לשליח הזה את שני הקידושין, ונתקדשו שתייהן בבת אחת.

הבא על חמותו שהיא אשת איש

הבא על חמותו נידון בשריפה, והבא על אשת איש נידון בחנק. ונחלקו חכמים מה דינו כשעשה את שני הדברים יחד, כלומר, שבא על חמותו שהיא אשת איש.

לדעת תנא קמא – העובר עבירה שיש בה שתי מיתות ביי"ד, מתחייב בשתייהן, ומאחר שאי אפשר לקיים בו את שתייהן, הוא נידון בחמורה שבהן, כלומר בשריפה כדין בא על חמותו.

ולדעת רבי יוסי – לעולם הוא נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו. כלומר, אם מתחילה היתה אשת איש, ואחר כך נשא את בתה, הוא נידון בחנק, כדין הבא על אשת איש. ואם מתחילה כשנשא בתה היתה פנויה, [כגון שנתאלמנה מאבי

הוא, דמגו דאיתסר בשאר קרובות, וקתני דנידון באשת איש. ומיהו אומר ר"י, דלהווא לישנא דלקמן, דסבר רבי חייא דרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל, צריך לומר דאשת איש ונעשית חמותו לא חשיב איסור כולל, אף על גב דאיתסר בשאר קרובות, כיון שאין שם אחד, כי היכי דלא תקשה דרבי יוסי אדרבי יוסי. והא דחשיב איסור כולל בעל מום ששימש בטומאה, דמעיקרא שרי באכילה ואסור בעבודה, איטמי ליה מגו דאיתסר באכילה איתסר נמי בעבודה, אכילה ועבודה חשיב נמי שם אחד, דשניהם נאסרו בלשון קריבה, דבעבודה כתיב כל איש אשר בו מום לא יגש להקריב לחם וגו', ובאכילה בטומאה כתיב איש אשר יקרב מכל זרעכם וגו', דמיירי באכילה ... ומיהו איסור מוסיף אומר ר"י דחשיב אפילו כשאין השמות שוין, כדמוכח בפרק אמרו לו, גבי הבא על בתו, חייב משום כלתו ... ואין להאריך כאן. [תוס'].

³ בהנשפטים מייית מדרבי אבהו, משום דהאמת הוא דמודה רבי יוסי באיסור מוסיף כדמשמע בפרק אמרו לו ... [תוס'].

⁴ שהרשע נקבר אצל רשעים, דתנן בסנהדרין, שתי קברות היו מתוקנין לביי"ד, אחד לנהרגין ולנחנקין, ואחד לנסקלין ולנשרפין, והכא נמי, אף על גב דהאי לאו מחייבי מיתות ביי"ד הוא, הואיל ועבד תרתי, קברינן ליה גבי נסקלין ונשרפין. [רש"י]. ותוסי' כתבו "לקברו בין רשעים גמורים", פירוש, אצל רשעים כמותו, לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, ולא כמו שפירש בקונטרס, לקוברו אצל נסקלים ונשרפין. ורבי שמעון סבר, דאף על פי שיש בעבירה זו שני איסורין, כיון דלא מחייב אלא חדא, אין קוברין אותו אצל רשעים גמורים. [תוס'].

בתה, או ילדה את בתה על ידי אונס, ואחר כך נישאת, הוא נידון בשריפה, כדון הבא על חמותו.

ומתחילה רצו להוכיח מכאן, שלדעת רבי יוסי, אין איסור חל על איסור, ולכן, לעולם הוא נידון משום האיסור הראשון שחל עליה אצלו. ולכאורה כן היא מסקנת הסוגיה.

אמנם לדברי רבי אבהו, דעת רבי יוסי, שבאיסור מוסיף איסור חל על איסור. ומכל מקום הדין כנ"ל. שכן כשתחילה היתה אשת איש, היתה אסורה לכל העולם, ואם כן כשלאחר מכן נעשית חמותו, לא נוסף בה איסור לשום אדם, ולכן לא חל איסור חמותו על איסור אשת איש, ונידון בחנק, כדון הבא על אשת איש. וכשתחילה היתה חמותו, ולאחר מכן נעשית אשת איש, אמנם איסור מוסיף הוא, שמתחילה היתה אסורה רק לו, ועכשיו כשנעשית אשת איש נאסרה לכל העולם, ומכל מקום הוא נידון בשריפה כדון בא על חמותו, שהרי איסור אשת איש מוסיף, וחל על איסור חמותו, אבל אינו מבטלו, ויש בה שני איסורים, ומאחר שכן הוא, יש לדונו בשריפה, שהיא המיתה החמורה שבשני האיסורים שחלו עליו.

מחלוקות רבי חייא ובר קפרא אם חייב שתיים או אחת

בשלושה דברים נחלקו רבי חייא ובר קפרא, אם יש בהם שני חיובים או חיוב אחד. ותחילה נכתוב בעזה"י את שלושת הדברים הללו, ולאחר מכן נבאר בעזה"י את טעמיהם של החולקים. ואלו הם שלושת הדברים שנחלקו בהם.

א. זר שהקריב קרבן ציבור בשבת.

קרבנות ציבור שזמן הקרבתם בשבת, אף שיש בהקרבתם מלאכות שאסור לעשות בשבת, הותר להקריבם בשבת, שנאמר, "צו את בני ישראל ויאמרו אל אלהים את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כ"ח ב) ואפילו בשבת.

והנה זר אסור להקריב קרבנות ציבור אפילו בימות החול, וחייב על כך מיתה, ולפיכך הכל מודים שאם הקריב קרבנות ציבור בשבת חייב על כך משום זרות, אבל נחלקו חכמים אם חייב על כך גם משום חילול שבת.

לדעת רבי חייא – כשהותרה שבת אצל קרבנות ציבור במקדש, לא הותרה אלא לכהנים שראויים להקריב, אבל אצל זרים לא הותרה, ואם כן, זר שהקריב קרבנות ציבור בשבת, **חייב שתיים, אחת משום זרות, ואחת משום שבת.** ולחזק דבריו, קפץ רבי חייא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב שתיים.

ולדעת בר קפרא – כשהותרה שבת אצל קרבנות ציבור במקדש, הותרה לגמרי, ואם כן, זר שהקריב קרבנות ציבור בשבת, **חייב אחת, משום זרות,** אבל משום שבת הוא פטור. ולחזק דבריו, קפץ בר קפרא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב אחת.

ב. בעל מום ששימש בטומאה.

אף שסתם קרבנות הקריבים בטומאה נפסלים, שנאמר, "ידבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני ה'" (ויקרא כ"ב ב), קרבנות ציבור קריבים אף בטומאה, שנאמר, "צו את בני

ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כ"ח ב) ואפילו בטומאה.

והנה כהן בעל מום^א פסול להקריב קרבנות אפילו בטהרה, שנאמר "כל איש אשר בו מום מנרע אהרן הכהן לא יגש להקריב את אשי ה' מום בו את להם אללקיו לא יגש להקריב" (ויקרא כ"א כ"א), ולפיכך הכל מודים, שאם הקריב קרבנות ציבור בטומאה, חייב על כך משום מום, אבל נחלקו חכמים אם חייב על כך גם משום טומאה.

לדעת רבי חייא – כשהותרה טומאה אצל קרבנות ציבור במקדש, לא הותרה אלא לכהנים תמימים שראויים להקריב, אבל אצל בעלי מומים לא הותרה, ואם כן, בעל מום שהקריב קרבנות ציבור בטומאה, **חייב שתיים, אחת משום מום, ואחת משום טומאה.** ולחזק דבריו, קפץ רבי חייא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב שתיים.

ולדעת בר קפרא – כשהותרה טומאה אצל קרבנות ציבור במקדש, הותרה לגמרי, ואם כן, בעל מום שהקריב קרבנות ציבור בטומאה, **חייב אחת, משום זרות,** אבל משום טומאה הוא פטור. ולחזק דבריו, קפץ בר קפרא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב אחת.

ג. זר שאכל מליקה.

ברוב מקומות אין העוף נותר לאכילה אלא בשחיטה אבל המליקה עושה אותו נבילה ואסור באכילה יוצא מכלל זה חטאת העוף שמליקתו מתירתו לכהנים באכילה.

והנה זר אסור לאכול בשר קדשים, שנאמר, "וְיָזַר לֹא יֹאכַל פִּי קֹדֶשׁ הֵם" (שמות כ"ט ל"א), ולפיכך הכל מודים, שאם אכל זר בשר חטאת העוף, חייב על כך משום אכילת בשר קדשים, אבל נחלקו חכמים אם חייב על כך גם משום אכילת נבילה.

לדעת רבי חייא – כשהותרה מליקה בחטאת העוף, לא הותרה אלא לכהנים הראויים לאכילת קדשים, אבל לזרים לא הותרה, ואם כן, זר שאכל בשר מליקת חטאת העוף, **חייב שתיים, אחת משום זרות, ואחת משום נבילה.** ולחזק דבריו, קפץ רבי חייא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב שתיים.

ולדעת בר קפרא – כשהותרה מליקה בחטאת העוף, הותרה לגמרי, ואם כן, זר שאכל בשר מליקת חטאת העוף, **חייב אחת, משום זרות,** אבל משום נבילה הוא פטור. ולחזק דבריו, קפץ בר קפרא, ונשבע, העבודה [=לשון שבועה הוא], כך שמעתי מרבי [=רבינו הקדוש] חייב אחת.

דף ל"ג

ונאמרו שלושה אופנים, לבאר מחלוקות אלו של רבי חייא ובר קפרא.

א. נחלקו באיסור כולל ואלבא דרבי יוסי.

הא דלא נקט זר, כדנקט לעיל, היינו משום דאטומאה לא הוהירו זרים, אלא כהנים, דכתב "דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו וגו'". והא דקאמר טומאה לכל נאסרה, היינו אפילו בעלי מומין. [תוס'].
© כל הזכויות שמורות ליא"ה

כלומר, הכל מודים, שלדעת רבי שמעון, אין איסור חל על איסור כלל, ואם כן, בכל שלושת הדברים הנזכרים לעיל, אינו חייב אלא אחת, כלומר משום האיסור הראשון.

אבל לדעת רבי יוסי, יש אופנים שאיסור חל על איסור, כגון כשהאיסור השני מוסיף לאסור את הדבר יותר ממה שהיה אסור עד עתה.

ונחלקו רבי חייה ובר קפרא, מה דעת רבי יוסי, כשהאיסור השני אינו מוסיף לאסור את הדבר הנאסר יותר ממה שהיה אסור, אבל כולל דברים אחרים עם הדבר הנאסר, שכן הוא בשלושת הדברים הנ"ל שנחלקו בהם.

לדברי רבי חייה – גם באופן הזה דעת רבי יוסי שאיסור חל על איסור, ולכן חייב שתיים.

ולדברי בר קפרא – באופן הזה דעת רבי יוסי, שאין איסור חל על איסור, ולכן חייב אחת.

אבל הקשו על הביאור הזה, שכן אף שבשני הדברים הראשונים ניתן להבין מדוע האיסור האחרון הוא איסור כולל, בדבר השלישי לא ניתן להבין זאת.

(א) זר שהקריב קרבן ציבור בשבת יש כאן איסור כולל, שכן קודם השבת, היה הזר מותר לעשות מלאכת שבת, ואסור לעבוד עבודת הקרבנות, וכשנכנסה השבת, מתוך כך שנאסר לעשות מלאכות שבת, נאסר לעשות משום שבת גם בעבודה שכבר היה אסור בה, והרי זה איסור כולל, [שבעבודה עצמה לא נוסף לו איסור, אבל על ידי שנאסר בדברים אחרים, כלומר במלאכה, נאסר גם בעבודה].

(ב) בעל מום שהקריב קרבן ציבור בטומאה יש כאן איסור כולל, שכן תחילה קודם הטומאה, היה בעל המום מותר באכילת קדשים ואסור בעבודה, וכשנטמא, מתוך שנאסר גם באכילה, נאסר משום טומאה גם בעבודה שכבר היה אסור בה, והרי זה איסור כולל, [שבעבודה עצמה לא נוסף לו איסור, אבל על ידי שנאסר בדברים אחרים, כלומר באכילה, נאסר גם בעבודה].

(ג) אבל זר שאכל מליקה אין כאן איסור כולל, שהרי בשעת מליקה חלו עליה שני האיסורים בבת אחת, שכן קודם המליקה לא היה כאן איסור זרות ולא איסור נבילה, שרק משעת מליקה הותרה לכהן ונאסרה לזרים משום זרות, ובאותה שעה נעשית נבילה^א, ואם כן, שני איסורים אלו חלים בבת אחת, ולא זה אחר זה באיסור כולל.

ב. נחלקו באיסור בת אחת ואליבא דרבי יוסי.

כלומר, הכל מודים, שלדעת רבי שמעון, אין איסור חל על איסור כלל, ואם כן, בכל שלושת הדברים הנזכרים לעיל במחלוקת רבי חייה ובר קפרא, דעת רבי שמעון, שאינו חייב אלא אחת, משום האיסור הראשון.

אבל לדעת רבי יוסי, יש אופנים שאיסור חל על איסור, כגון כשהאיסור השני מוסיף לאסור את הדבר יותר ממה שהיה אסור עד עתה.

^א ואם תאמר היכי הויה בבת אחת, והא מיד כי נמלקה הויה לה נבילה, ואיסור זרות לא חייל עד אחר זריקה, שיש היתר לכהנים ... ויש לומר דאיסור נבילה נמי לא חייל עד אחר הזריקה, דנפקא איסור מעילה, דלא חייל איסור נבילה על איסור מעילה דחמיר מיניה ... ועוד יש לומר [דבר קפרא סבר] דרבי שמעון דשמעתין לטעמיה, דאית ליה איסור זרות לפני זריקה ... מההוא קרא דלא תוכל לאכול בשעריך. [תוס.].

² שהיתה אצבעו חתוכה עד משהו אחרון, דכשנגע בו הסכין נטמא, ונעשה בעל מום. [תוס.].

ונחלקו רבי חייה ובר קפרא, מה דעת רבי יוסי, כשחלו שני איסורים בבת אחת, שכן הוא בשלושת הדברים הנ"ל שנחלקו בהם.

לדברי רבי חייה – גם באופן הזה דעת רבי יוסי שאיסור חל על איסור, ולכן חייב שתיים.

ולדברי בר קפרא – באופן הזה דעת רבי יוסי, שאין איסור חל על איסור, ולכן חייב אחת.

וכך חלו שני האיסורים בבת אחת, בכל אחד משלושת המחלוקות שנחלקו בהם רבי חייה ובר קפרא.

(א) זר ששימש בשבת, אפשר שחלו עליו איסור זרות ואיסור שבת בבת אחת, כגון שהגדיל ביום השבת, [שהביא שתי שערות של סימני גדלות ביום השבת], שבשעה שנעשה גדול, חלים עליו איסורי תורה ששייכים בו, ונמצא שבשעה אחת, חלו עליו איסור זרות ואיסור שבת.

(ב) בעל מום שהקריב בטומאה, אפשר שחלו עליו איסור בעל מום ואיסור טומאה בבת אחת כנ"ל, כגון שהיה טמא ובעל מום בעודו קטן, והגדיל, [שהביא שתי שערות של סימני גדלות], שבשעה שנעשה גדול, חלים עליו איסורי תורה ששייכים בו, ונמצא שבשעה אחת, חלו עליו איסור מום וטומאה. א"נ גדול שנחתכה אצבעו בסכין טמאה שבאו המום והטומאה בבת אחת.²

(ג) זר שאכל מליקה, לעולם חלים עליו איסור זרות ואיסור מליקה בבת אחת, כפי שנתבאר לעיל, שבשעת מליקה הותרה לכהן, ונאסרה לזרים משום זרות, ובאותה שעה נעשית נבילה, ואם כן, שני איסורים אלו חלים בבת אחת.

והקשו גם על הביאור הזה, שכן נתבאר שכל אחד מהחכמים אמר, שכדבריו שמע מרבי, ובוודאי לא שקרו בדברים אלו, אלא כך שמעו, אבל טעו בהבנת דבריו.

והנה רבי חייה יכול להעמיד דבריו ודברי בר קפרא, שכשאמר רבי חייה שתיים, אמר זאת כדעת רבי יוסי, האומר שאיסור חל על איסור, וכשאמר רבי חייה אחת, אמר זאת כדעת רבי שמעון, האומר שאין איסור חל על איסור.

אבל בר קפרא אינו יכול להעמיד דברי שניהם, שכן לדבריו אין מי שאומר חייב שתיים, ואם כן היאך יתכן שרבי חייה שמא מרבי חייה שתיים, וכי לפי דברי בר קפרא, רבי חייה שיקר בדבריו.

ג. נחלקו באיסור בת אחת ואליבא דרבי שמעון.

כלומר, הכל מודים, שלדעת רבי יוסי, איסור חל על איסור, הן כששני האיסורים חלים בבת אחת, והן כשהם חלים בזה אחר זה, והאיסור האחרון מוסיף או כולל. ולכן, בשלושת הדברים הנזכרים במחלוקת רבי חייה ובר קפרא, דעת רבי יוסי, שחייב שתיים, שהרי חלו בהם שני האיסורים בבת אחת, כפי שנתבאר.

וכמו כן הכל מודים שלדעת רבי שמעון אין איסור חל על איסור כשהם באים לחול זה אחר זה ואפילו האיסור האחרון מוסיף או כולל.

אבל נחלקו רבי חייה ובר קפרא מה דעת רבי שמעון כשחלו שני איסורים בבת אחת, שכן הוא בשלושת הדברים הנ"ל שנחלקו בהם.

לדברי רבי חייא – באופן הזה מודה רבי שמעון שחלו שני האיסורים, ולכן חייב שתיים.

ולדברי בר קפרא – גם באופן הזה דעת רבי שמעון, שלא חלו שני האיסורים, ולכן חייב אחת.

והנה נתבאר לעיל, שרבי חייא ובר קפרא נשבעו שניהם, שכדבריהם שמעו מרבי. ולפי הביאור הזה, ניתן להבין מדוע הוצרך רבי חייא להישבע, שכדבריו אמר רבי, שכן מתחילה היינו סבורים, שלדעת רבי שמעון בשום אופן אין איסור חל על איסור, וכדי לחזק דבריו, לומר שאין הדין כמו שהיינו סבורים, הוצרך רבי חייא להישבע, ששמע מרבי, שגם לדעת רבי שמעון, כששני האיסורים באים לחול בבת אחת, איסור חל על איסור. אבל יש להקשות, למה הוצרך בר קפרא לחזק דבריו, להישבע שכדבריו אמר רבי, הלא כן היינו סבורים מתחילה, שלדעת רבי שמעון אין איסור חל על איסור. ולא תירצו קושיה זו בגמרא^א.

עוד הקשו על הביאור הזה, שכן נתבאר שכל אחד מהחכמים אמר, שכדבריו שמע מרבי, ובוודאי לא שיקרו בדברים אלו, אלא כך שמעו, אבל טעו בהבנת דבריו.

והנה בר קפרא יכול להעמיד דבריו ודברי רבי חייא, שכשאמר רבי חייב שתיים, אמר זאת כדעת רבי יוסי, האומר שאיסור חל על איסור, וכשאמר רבי חייב אחת, אמר זאת כדעת רבי שמעון, האומר שאין איסור חל על איסור.

אבל רבי חייא אינו יכול להעמיד דברי שניהם, שכן לדבריו אין מי שאומר חייב אחת, שהרי גם רבי שמעון מודה שבבת אחת איסור חל על איסור, ואם כן היאך יתכן שבר קפרא שמא מרבי חייב אחת, וכי לפי דברי רבי חייא, בר קפרא שיקר בדבריו.

ותירצו, שלדברי רבי חייא, אמנם בר קפרא שמע מרבי אופן שבו לדעת רבי שמעון יש חיוב אחד, אבל לא שמע זאת כששני האיסורים חלים בבת אחת, אלא כשבאים לחול בזה אחר זה, והאיסור השני הוא איסור כולל, שבה אכן דעת רבי שמעון, שאין איסור חל על איסור, ואינו חייב אלא אחת.

וכשרבי אמר זאת לפי דעת רבי שמעון, דיבר רק בשני האופנים שיתכן שיהיה האיסור השני כולל, כלומר בזר ששימש בשבת, ובבעל מום שהקריב בטומאה, כפי שנתבאר לעיל, אבל בזר שאכל מליקה לא אמר זאת רבי, שהרי בו לעולם שני האיסורים חלים בבת אחת, ומודה רבי שמעון שחייב שתיים.

ובר קפרא טעה, והיה סבור שדברי רבי נאמרו גם בזר שאכל מליקה, ומאחר שבו שני האיסורים חלים בבת אחת, טעה לומר שלדעת רבי שמעון אין איסור חל על איסור גם בבת אחת, ולכן אמר שגם בשני האופנים האחרים, כשחלו שני האיסורים בבת אחת, דעת רבי שמעון שחייב אחת בלבד^ב.

^א ומיהו אפשר, שאחר שנשבע רבי חייא, שכדבריו אמר רבי, הוצרך בר קפרא להישבע, לחזק דבריו כנגד דברי רבי חייא.

^ב שרבי אמר דבריו רק בזר ששימש בשבת ובבעל מום שהקריב בטומאה, וחזיא בר קפרא לזר שאכל מליקה, דדמיה להו, דהוו נמי כקדשים, חדא דמיחייב עליה תרת, וערבה בהדיהו לפטורא, וכי ערבה לא אסיק אדעתיה דהא לא משתכחת בכלל, ועיין בה, לאחר זמן כשנתקיימה בידו, והיה שונה שלשתן ביחד, ואשכח דלא מיתוקמא אלא בבת אחת, ושכח דהוא ערבה, וסבר דרבי אתנייה, ואמר, מדהא בבת אחת ופטורה, הנך נמי דאתנייה רבי לפטורא אפילו היכא דמיתרמו בבת אחת אתניין. [גמרא ורש"י].

ושינו ברייתא כדעת רבי חייא, בה מבואר, שנחלקו רבי שמעון ורבי יוסי רק בשני האופנים הראשונים, [זר ששימש במקדש ובעל מום שהקריב בטומאה], לדעת רבי שמעון חייב אחת, ולדעת רבי יוסי חייב שתיים.

וכדברי רבי חייא ניתן להעמידה, באופן שהאיסור השני בא לחול אחר הראשון על ידי שהוא כולל דברים אחרים, ולכן לא נחלקו גם באופן השלישי [זר שאכל מליקה], שאי אפשר שיהיה בו האיסור השני אחר הראשון.

ודווקא כששני האיסורים חלים בזה אחר זה, והשני כולל דברים אחרים, נחלקו אם השני חל על הראשון, אבל כשהם חלים בבת אחת, הכל מודים ששני האיסורים חלים, והרי זה כדברי רבי חייא.

שני חיובים בזר ששימש בשבת

נתבאר, שזר המשמש במקדש בשבת, חייב שתיים, אחת משום שעשה מלאכה האסורה בשבת, ואחת משום זר שעשה עבודה במקדש.

ולכאורה הכוונה לכך שאם עשה זאת בשוגג, מתחייב שתי חטאות, אחת משום חילול שבת, ואחת משום עבודה בזר.

והקשו על כך, הלא לדעת רבי יוסי, אין בעבודת הקרבנות מלאכה, שהעושה אותה בשבת חייב חטאת, אלא שחיטה בלבד.

שכן קבלת הדם בכלי, והולכתו למזבח, וזריקתו למזבח אין אלא טלטול מוקצה, האסור מדברי חכמים ואין בו חיוב חטאת. והקטרת האימורים על המזבח, הבערה^א היא, ודעת רבי יוסי, שהבערה אינה כשאר מלאכות שבת, ואין בה אלא איסור לא תעשה [=הבערה ללאו יצאה], ואין חיובים עליה כרת וחטאת^ב.

ואם כן, אין בעבודת הקרבנות מלאכה שהעושה אותה בשבת חייב חטאת, אלא שחיטה, והשחיטה מותרת בזר, ואם כן היאך מתחייב הזר שתי חטאות על עבודה בשבת, אם שחט, אין כאן שום חיוב, שהשחיטה מותרת לו בקרבנות, ואם כן מותר לו לשחוט קרבנות בשבת^ג, ואם בשאר דברים, חיובו רק משום זרות, ולא משום שבת.

רב אחא בר יעקב תירץ, שיש אופן שבו זר יתחייב שתי חטאות על שעבד בשבת, כדעת האומרים ששחיתת פר כהן גדול ביום הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול, שכשישחט זר את פר כהן גדול ביום הכפורים [שחל בשבת], מאחר

^א עיין ירושלמי פ"ב דשבת סוף הלכה ה' דמשני כיון דהוא רוצה בעיכולם כמבשל הוא. [גה"ש]. וגמרא שלנו לא תירץ כן ומשמע שחולק ואומר שאין כאן משום בישול. וילי"ע בדבר.

^ב תימה, דאטו מי לא מני לאוי גרידי, והרי זר שאכל מליקה דליכא אלא לאו דנבלה. ויש לומר דאף על גב דבאיסור מוסיף לרבי יוסי חייל איסור קל על איסור חמור, כדפריך רב אדא בפרק הנשרפין ... מכל מקום באיסור כולל סבירא ליה לגמרא דלא חייל קל על חמור ... ולהכי פריך והאמר רבי יוסי הבערה ללאו יצאה, ואם כן היכי חיילא איסור זרות. [] הקשה ה"ר יעקב דארליני"ש, דאמאי לא מוקי לה בהצתת האליתא, דעבודה היא, ובעיא כהונה, ואין בה מיתה אלא לאו גרידא, לפי שאין עבודה תמה ... דהשתא לא הוי קל על חמור, דתרויהו לאוי נינהו. ואומר ר"י, דמכל מקום איסור שבת קיל, לפי שהותרה במקדש, אבל אי הוה מיתה בהבערה, הוה חשיב איסור חמור, אף על גב דהותרה במקדש. ואיסור טומאה נמי, אף על גב דהותר, חל על איסור בעל מום, משום טמא ששימש במיתה, ובעל מום ששימש באזהרה ... [] ואם תאמר דאמר לקמן מאן האי תנא דאית ליה איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת, ומשמע דאיסור אחות אשה חייל באיסור כולל ואיסור אשת איש דחמיר מיניה. ויש לומר דאיסור אשת איש קיל, דיש לה היתר בחיי אוסרה ... [תוס'].
^ג כן היה נראה לי מתחילה, אולם יש לומדים מדברי רש"י, שדווקא משום זרות הוא פטור, אבל משום שבת הוא חייב. וילי"ע בדבר.

שני האיסורים **בבת אחת**. ולהלן יתבאר בעזה"י מנין שכן דעת רבי מאיר. **ומשום כן, כל אחד מהאחים, חייב על אשת אחיו משום ארבעה דברים.**

כגון ראובן ושמעון שני אחים, **נשא ראובן את רחל, נאסרה על שמעון בבת אחת, משום אשת איש ומשום אשת אח. נשא שמעון את לאה אחות רחל, מתוך שנאסר שמעון בכל אחיות לאה משום אחות אשה, נאסר גם ברחל משום אחות אשה, והוא איסור כולל, שנאסרה עליו רחל יחד עם שאר אחיות אשתו. נעשית רחל נידה, מתוך שנוסף בה איסור לבעלה משום נידה, נאסרה גם לשמעון משום נידה והוא איסור מוסיף. ונמצא שנאסרה על שמעון משום ארבעה האיסורים הללו, בסדר הזה, (א) בת אחת, (ב) כולל, (ג) מוסיף.**

וגם אצל ראובן נאסרה לאה אשת שמעון בארבעה האיסורים הללו, שכן תחילה כשנשא ראובן את רחל, נאסרה עליו לאה אחותה משום אחות אשה. ולאחר מכן, כשנשא שמעון את לאה, מתוך שנאסרה על כל העולם איסור אשת איש, נאסרה גם על ראובן באיסור אשת איש, ומתוך שנאסרה על שאר אחי שמעון משום אשת אח, נאסרה על ראובן משום אשת אח, והרי חלו עליה אצל ראובן בבת אחת שני איסורים, והם איסורים שנוספו בה לאוסרה. וכשנעשית לאה נידה מתוך שנוסף בה איסור אצל בעלה משום נדה נאסרה גם לראובן משום נידה. ונמצא שנאסרה על ראובן משום ארבעה האיסורים הללו, כשנוספו בה שלושה האחרונים בסדר הזה, (א-ב) בת אחת ומוסיף, (ג) מוסיף.

מעשה ראובן	דין ראובן באשה השניה	מעשה שמעון	דין שמעון באשה השניה
ראובן נושא את רחל משום אחות אשה	לאה נאסרת לראובן משום אחות אשה		רחל אסורה לשמעון משום אשת איש ומשום אשת אח [בבת אחת]
	לאה נאסרת לראובן גם משום אשת איש [שנוסף בה איסור לשאר בני אדם] וגם משום אשת אח [שנוסף בה איסור לשאר אחים] [ושניהם חלים בבת אחת]	שמעון נושא את לאה	רחל נאסרת לשמעון גם משום אחות אשה [כולל אותה ואת שאר האחיות]
			רחל נאסרת לשמעון גם משום נידה [שנוסף בה איסור אף לבעלה]
	לאה נאסרת לראובן גם משום נידה [שנוסף בה איסור אף לבעלה]		

שחיטה זו פסולה בזר היא אסורה לו, וחייב על כך גם משום זרות, וגם משום שבת. ובאמת לא רק זר גמור מתחייב על שחיטה זו שתי חטאות, אלא אף כהן הדיוט מתחייב עליה שתי חטאות, שהרי אינה כשרה בו^א, והוא זר אצלה.

ורב אשי תירץ, שכשאמרו שזר ששימש בשבת חייב שתיים, לא התכוונו לומר שחייב שתי חטאות, אלא שעובר שני איסורים^ב, איסור זרות ואיסור שבת, ואף אם אין בו חיוב חטאת. ונפקא מינה, לקוברו בין רשעים גמורים.

אשת ישראל שנבעלה לאחר

אשת ישראל שנבעלה ברצון לאיש אחר, נאסרה לבעלה, שנאמר, "וְהָיָה כְּמִצְוֵהָ ... וְהָיָה לָא נְתַפְּשָׁה" (במדבר ה' י"ד), כלומר מאחר שלא היה הדבר באונס, היא נאסרת על בעלה, אבל אם היה הדבר באונס, היא מותרת לבעלה. וחילוק זה אמור בגדולה, אבל הקטנה, אפילו נבעלה לאחר ברצון, נחשב הדבר כאונס, כי כלל אצלנו, פיתוי קטנה אונס הוא, ואינה נאסרת לבעלה.

חיובי חטאות בחילופי נשים

נשים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו הנשים בטעות, ובעל זה את אשתו של זה, וזה את אשתו של זה, **כל אחד מהם חייב חטאת, משום שחטאו באיסור בעילת אשת איש.** [והרי כאן ארבע חטאות, אחת לאיש זה, ואחת לאיש זה, אחת לאשה זו, ואחת לאשה זו, שהאיש והאשה שניהם חייבים, שעל שניהם נאמר, "וּנְקַרְתוּ הַנְּפֹשֹׁת הַעֲשֻׂתִי" (ויקרא י"ח כ"ט)].

ואם היו הנשים אחים, יש כאן לכל אחד חיוב נוסף, משום בעילת אשת האח. [והרי כאן עוד ארבע חטאות, שה"כ שמונה].

ואם היו הנשים אחיות, יש כאן לכל אחד חיוב נוסף, משום בעילת אחות אשה. [והרי כאן עוד ארבע חטאות, שה"כ שתיים עשרה].

ואם היו הנשים נידות, יש כאן לכל אחד חיוב נוסף, משום בעילת נידה. [והרי כאן עוד ארבע חטאות, שה"כ שש עשרה].

דף ל"ד

כיצד חלו כל ארבעה האיסורים הללו

נתבאר במשנתנו, שכשהיו שני אחים נשואים שתי אחיות והן נידות, הבא על אשת אחיו, מתחייב משום ארבעה דברים. (א) משום אשת איש. (ב) משום אשת אח. (ג) משום אחות אשה. (ד) ומשום נידה. ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך חלים כל האיסורים הללו איסור על איסור.

לדברי רב יהודה אמר רב, משנתנו היא כדעת רבי מאיר, האומר, שבשלושה אופנים איסור חל על איסור. (א) כשהאיסור האחרון כולל דברים אחרים. (ב) כשהאיסור האחרון מוסיף לאסור את הדבר הזה יותר ממה שהיה. (ג) כשחלו

ויש אומרים, שמשנתנו היא אף כדעת רבי שמעון, האומר, שאין שני איסורים חלים על דבר אחד אלא כשבאו בבת אחת, והיא מדברת באופן שחלו כל ארבעה האיסורים הללו בבת אחת.

מתחילה אמרו שדבר זה יתכן, כשנתקדשו שתי האחיות לשני האחים בבת אחת, על ידי ששני האחים עשו שליח אחד לקדש את שתי הנשים, ושתי הנשים עשו שליח אחד לקבל את שני הקידושין, ושליח האנשים נתן את כסף שני הקידושין לשליח הנשים בנתינה אחת, ובכך בבת אחת נתקדשו שתי

^א דהא מאן דפסיל יליף טעמא מאהרן וחוקה, דכתיב "והקריב אהרן", וכתיב בסוף הפרשה "לחק עולם", וכל היכא דכתיב חוקה, עיכובא הוא, אלמא אהרן דוקא. [רש"י].

^ב הכי גרסינו, "איסורי בעלמא קחשיב", וכן גרס ר"ח, דאין כאן לא חטאת ולא לאו, כיון דלא חייב איסור קל על חמור. [תוס'].

הנשים להיות אשת איש, ולהיאסר זו על זה וזו על זה משום אשת אח ואחות אשה.

אמנם באופן הזה, חלו שלושה איסורים בבבת אחת, אבל איסור נידה לא חל בבת אחת, עם שלושת האיסורים הללו.

ומסקנת הגמרא, שדבר זה יתכן, כשכל הארבעה נעשו בני עונשין בשעה אחת, כגון שנולדו שני האחים באחד בתשרי, ולשנה הבאה נולדו שתי האחיות באחד בתשרי, ונמצא שביום אחד נעשו שני האחים בני שלוש עשרה והאחיות בנות שתיים עשרה, וביום שנעשו כולם בני עונשים, היו האחיות שופעות נידה מהיום הקודם, ונמצא שבשעה שנעשו כולם בני עונשים, באותה שעה נעשו האחיות בנות חיוב נידות על האנשים. וקודם לכן כבר נתנו האנשים הקידושיני לנשים, על מנת שיחולו הקידושיני בכניסת היום שהם נעשים גדולים^א, ונמצא שבאותה שעה נתקדשו שתי הנשים להיות אשת איש, ולהיאסר זו על זה וזו על זה משום אשת אח ואחות אשה, ובאותה שעה ממש נעשו בני חיוב איסור נידה, ונמצא שחלו כל ארבעה האיסורים בבת אחת.

ארבעה או חמישה חטאות ואשם אחד באכילה אחת

לדעת תנא קמא בברייתא, יש אוכל כזית אחד של בשר, ומתחייב על אכילה זו ארבעה חטאות, ואשם אחד. כפי שיתבאר בעזה"י.

בהמה טהורה, משנוצרה והיא חולין, החלב שלה אסור באכילה, ומותר בהנאה. [ואם כן באכילת החלב יש איסור אחד]

הוקדשה הבהמה, נוסף בחלב איסור הנאה משום קדשים, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה משום קדשים [=איסור מוסף], נאסר גם באכילה משום קדשים. [והרי יש באכילת החלב הזה שני איסורים (א) חלב (ב) קדש].

הוקרבה הבהמה, ונותר החלב אחר זמן הקטרתו, נעשה נותר, ונוסף בו איסור שלא להקטירו עוד למזבח, ומתוך שנאסר למזבח משום נותר [=איסור מוסף], נאסר גם באכילה^ב משום נותר. [והרי יש באכילת החלב הזה שלושה איסורים (א) חלב (ב) קדש (ג) נותר].

נטמא זה שעד עתה היה מותר בבשר קדשים, ונאסר בהם מחמת טומאתו, מתוך שנאסר מחמת טומאתו באכילת שאר בשר קדשים שהיה מותר לו [=איסור כולל], נאסר מחמת טומאתו גם באכילת חלב קדש שנותר. [והרי יש באכילת החלב הזה ארבעה איסורים (א) חלב (ב) קדש (ג) נותר (ד) טומאה].

הגיע יום הכיפורים, ונאסר זה באכילת כל המאכלים שהיה מותר בהם עד עתה, מתוך שנאסר באכילת כל המאכלים מחמת יום הכפורים [=איסור כולל], נאסר גם באכילת חלב קדש שנותר משום יום הכפורים. [והרי יש באכילת החלב

^א כן גירסת הקונטרס, וקשה, דלא הוי בבת אחת, דנדות חל עליו תחלה, שאין יכול לקדש ולא לעשות שליח עד שיגדיל, דאין מעשה קטן כלום. ואומר רבינו תם, דבכל ספרים קדמונים כן, אבל בספר בשר על גבי נחלים גרס, בשופעות מתוך שלוש לאחר שלוש לאיחויבי אינהו, [כגון שנתקדשו קודם לכן על ידי האב והאנשים כבר היו גדולים], דלאחר שלוש שנים ויום אחד חזיא לביאה, ואתו כולהו איסורי וחיללי, ומתוך שנים עשר לאחר שנים עשר לאיחויבי אינהו [שקודם שגדלו כבר היו אשת איש ואשת אח ואחות אשה ונדח נמצא שכשגדלו חלו עליהם כל האיסורים הללו בבת אחת], ואם בעלו [לאחר מכן] כשכולן בגדלות, איכא ט"ו חטאות. ובין לגירסת הקונטרס ובין לגירסא זו, שופעות לאו דוקא, אלא שראתה ולא טבלה בינתים. ולגירסת רבינו תם שראתה בתוך שלוש ולא טבלה עד לאחר שנים עשר. [תוס'].

^ב רש"י פירש שאיסור זה נוסף לכהן. וצ"ב.

הזה חמישה איסורים (א) חלב (ב) קדש (ג) נותר (ד) טומאה (ה) יום הכפורים].

משום ארבעה איסורים מתחייב ארבעה חטאות (א) אכילת חלב. (ב) אכילת נותר. (ג) אכילה כשהוא בטומאה. (ד) אכילה ביום הכפורים. ומשום אכילת הקדש חייב אשם מעילות.

ורבי מאיר אומר, שאם היתה שבת, וכשאל את החלב^א היה יוצא מרשות היחיד לרשות הרבים, מתחייב חטאת נוספת משום מלאכת הוצאה^ב. ואיסור שבת חל עליו בכניסת היום בבת אחת עם איסור יום הכפורים^ג. וחכמים אומרים שחיוב זה אינו בא מחמת האכילה ולכן אין למנותו בחיובים הבאים מחמת האכילה^ד.

ומכל מקום מכאן למדנו, שלדעת רבי מאיר, איסור חל על איסור בכל שלושת האופנים. (א) כשהאיסור האחרון כולל דברים אחרים. (ב) כשהאיסור האחרון מוסיף לאסור את הדבר הזה יותר ממה שהיה. (ג) כשחלו שני האיסורים בבת אחת.

טעה בדבר מצווה

א. החליף ומל בשבת תינוק שלא הגיע זמנו.

מי שהיו לו שני תינוקות למול, אחד זמן מילתו בשבת, ואחד זמן מילתו אחר השבת, וטעה ומל בשבת את של אחר השבת.

לדעת רבי אליעזר – מאחר שמל בשבת את מי שלא הותר לו למול בשבת, הרי זה מחלל שבת בשוגג, וחייב חטאת.

ולדעת רבי יהושע – מאחר שטעה מחמת עסקו במצווה, אף על פי שלא עשה מצווה, הרי זה פטור מחטאת, שלדעת רבי יהושע, הטועה בדבר מצווה, וחטא בשגגה, פטור מחטאת. ולפי מסקנת הגמרא, לא פטור רבי יהושע את הטועה בדבר מצווה, אלא בכגון זה, שטעה במצווה משום שהיה הזמן קצוב, שכן זה שדינו למול היום, יש למולו היום ולא מחר, ומאחר שהיה בהול מחמת קיום המצווה, וטעה, הרי זה פטור.

ב. אכל תרומה ונדע שהוא בן גרושה וחלוצה.

אכילת תרומה מצווה היא לכהנים אלא אם כן הם חללים שאז דינם כזרים

^א והא דאמר בהמצניע, המוציא בפיו ובמרפקו פטור, שלא הוציא כדרך המוציא, במידי דבר אכילה הוי שפיר דרך הוצאה בכך. [תוס'].

^ב אבל משום יום הכפורים לא הוי מחייב אהוצאה, דקסבר אין עירוב והוצאה ליום הכפורים. [רש"י]. בפרק אמרו לו רצה לדקדק מכאן דאין עירוב והוצאה ליום הכפורים, מדאיצטרך למנקט אם היתה שבת ... דהוה ליה למיתני ואם הוציא חייב, ומסיק, דיש עירוב והוצאה ליום הכפורים, ולאפושי חיובי נקט שבת, וחייב משום שבת ויום הכפורים. [תוס'].

^ג פירש הקונטרס, דאיכא הכא איסור בת אחת, דשקידש היום חל עליו איסור אכילת יום הכפורים ואיסור הוצאת שבת. וקשיא לרבינו יצחק, דמה ענין זה לאיסור חל על איסור, דאפילו למאן דאמר אין איסור חל על איסור אפילו בבת אחת, הכא חל לכלול עלמא, אפילו בזה אחר זה, ואפילו יעשה אכילה והוצאה בזה אחר זה, ואפילו חלו שבת ויום הכפורים בזה אחר זה, שבשבייל איסור מלאכת שבת אם הוא תחלה, לא ימנע איסור אכילת יום הכפורים לחול אחריו, שעדיין לא נאסר זה מחמת השבת, וכן איפכא. ואמר רבי יצחק, דאיסור בבת אחת היינו איסור הוצאה דשבת ואיסור הוצאה דיום הכפורים, כדפרישית, דנקט שבת לאפושי חיובי. [תוס'].

^ד ואם תאמר והיכי חשיב רבי מאיר חיובי הוצאה בהדי חיובי דאכילה, מה ענין זה אצל זה, דכמו כן היה יכול לומר אם עשה מלאכה בשבת חייב. ואומר ר"י, משום דבשעת בליעה אתי נמי חיוב הוצאה, אף על גב דאכתי לא נח, משום דבליתעון זו היא הנחתן ... [תוס'].

אלא שכשנבעלו לאיש אחר, אותו איש בעל ושנה², אבל אם בעל פעם אחת בלבד, אין לחוש שנתעברה, כי כלל בידינו, שאין האשה מתעברת בביאה ראשונה.

חילוק חטאות בביאת איסור

לדעת חכמים – הבא על הערוהו בשוגג, אפילו בא עליה כמה פעמים, כל שלא נודע לו חטאו בין ביאה לביאה, חייב חטאת אחת על כל הביאות כולן, [כי רק ידיעות מחלקות].

ולדעת רבי אליעזר – הבא על הערוהו בשוגג כמה פעמים, חייב חטאת בפני עצמה על כל ביאה וביאה, שכל ביאה היא מעשה בפני עצמו, ולא רק כשיצא לגמרי בין ביאה לביאה, אלא אף בביאה אחת חייב על כח וכח בפני עצמו, כי כל כח הוא הנאה של ביאה בפני עצמה, וכל הנאה של ביאה חייב עליה חטאת בפני עצמה, אף על פי שלא נודע לו חטאו בין זו לזו.

ומשנתנו, בה מבואר, ששני אחים שקדשו שתי אחיות, והוחלפו הנשים, ובא זה על אשת זו וזה על אשת זו, חייב כל אחד ארבע חטאות, משום אשת איש, ומשום אשת אח, ומשום אחות אשה ומשום נדה, ונמצא בין כולם שש עשרה חטאות, מאחר שהעמדנו את המשנה הזו, כשכל אחד בעל ושנה, שאם לא כן אין לחוש לעיבור, ואין צריך הפרשה שלושה חודשים, נמצא שבאמת לדעת רבי אליעזר כל אחד חייב שמונה חטאות, וכולם יחד חייבים שלושים ושתיים חטאות. והסיבה שאמרו שהם חייבים שש עשרה חטאות, כי לא מנו לכל אחד אלא חיוב ראשון מכל חטא.

תמר באצבע מעכה ונתעברה בביאה ראשונה

נתבאר שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה אמנם כל זה כשבביאה ראשונה היתה בתולה והיה הפתח סתום אבל אם היתה בעולה או מעכה באצבע לפתוח הפתח היא מתעברת בביאה ראשונה.

וכן עשתה תמר, שנתעברה מיהודה בביאה ראשונה, על ידי שמעכה באצבע קודם ביאתו.

ואמר רבי יצחק, כל מועכות של בית רבי, המשירות בתוליהן באצבעותיהן, תמר שמן, ולמה נקרא שמן תמר, על שם תמר שמעכה באצבעה.

מעשה ער ואונן

נתבאר, שתמר נתעברה מיהודה בביאה ראשונה, על ידי שמעכה באצבע קודם הביאה. אבל לולא שמעכה, לא היתה מתעברת, כי עוד היתה בתולה. ואף שהיתה נשואה קודם לכן לער ואונן, לא נבעלה להם כדרכה להיות בעולה, כי ער ואונן שמשו שלא כדרכן.

אצל אונן מפורש בכתוב שעשה כן, ומפורש גם טעמו, למה עשה כן, שנאמר בו, "וַיִּדַע אֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזָּרַע [שהרי ייבם אותה והזרע יהיה על שם ער] וְהָיָה אִם בָּא אֶל אִשְׁתּוֹ אַחֲרָיָה לְבִלְתִּי נִתֵּן זָרַע לְאִחִיו" (בראשית ל"ח ט').

ונרמז בכתוב, שכן עשה גם ער, שנאמר במיתת אונן, "וַיִּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה

והם אסורים לאכול תרומה ואם אכלו בשוגג משלמים קרן וחומש. ונחלקו חכמים מה הדין כשהיה אחד מוחזק לכהן והיה אוכל תרומה ובאו עדים והעידו שהוא חלל כגון שהוא בן גרושה או בן חלוצה.

לדעת רבי אליעזר – מאחר שנתברר שאכל תרומה באיסור חייב לשלם קרן וחומש.

ולדעת רבי יהושע – מאחר שכשהיה אוכל היה סבור לעשות מצווה, הרי זה טועה בדבר מצווה, ואף על פי שבאמת לא עשה מצווה, פטור מלשלם. ולפי מסקנת הגמרא, לא פטר רבי יהושע את הטועה בדבר מצווה, אלא באופן שטעה במצווה משום שהיה הזמן בהול, כגון שהיה אוכל תרומת חמץ בערב פסח, שהיה בהול לאכול את התרומה קודם שיאסר החמץ, כדי שלא תשרף, אבל אם לא היה בהול, לא היה נפטר מחמת טעותו בדבר מצווה, והיה חייב לשלם קרן וחומש^א.

ג. נתחלפה לו אשתו באשה אחרת.

נתבאר במשנתנו, ששנים שקדשו שתי נשים, ובעל כל אחד את אשת רעהו, חייבים כל אחד חטאת ואינם פטורים, אף על פי שנתכוונו לקיים מצווה בביאתם.

מתחילה אמרו, שדין זה הוא כדעת רבי אליעזר, האומר, שטועה בדבר מצווה חייב. אבל לדעת רבי יהושע האומר שטועה בדבר מצווה פטור פטורים הן מחטאת.

ומסקנת הגמרא, שגם לדעת רבי יהושע הם חייבים, כי לא פטר רבי יהושע את הטועה בדבר מצווה, אלא כשטעה משום שהיה הזמן קצוב, ולכן היה בהול לקיים המצווה, אבל המקדש אשה, אין הזמן קצוב לבעילה, ועליו לעיין במתינות אם היא אשתו או לא, ואם טעה, אינו נפטר משום טועה בדבר מצווה.

נתקדשה לזה ונבעלה בשוגג לאיש אחר

נתבאר, שכששנים קדשו שתי נשים, והוחלפו הנשים ביניהם בשוגג, וכל אחד בא על אשת רעהו, כל אחד מהם חייב על כך חטאת, ומכל מקום, כשהיו האנשים ישראלים [או לויים], הנשים שקדשו אינן נאסרות להם מחמת בעילות איש אחר, ומותרות לחזור להם.

ויש בזה חילוק בין קטנות שאינן ראויות ללדת, לבין גדולות שראויות ללדת. הקטנות שאינן ראויות ללדת, מותרות לחזור לבעליהן מיד. אבל את הגדולות הראויות ללדת, מפרישים מבעליהן שלושה חדשים, שמא נתעברו מביאת איש אחר, ואם יחזרו לבעליהן וילדו, לא ידעו אם הוולד הוא כשר מהבעל שלהן, או ממזר, מהאיש האחר. ומאחר שצריך להבחין בין זרע כשר לזרע פסול, מפרישים אותן שלושה חדשים, שהוא הזמן שההריון ניכר, וייוודע אם נתעברו מביאת האיש האחר, קודם שיחזרו לבעליהן.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, שגם את הגדולות אין מפרישים מבעליהן,

² ולכאורה הוא הדין אם בעל פעם אחת, אבל האשה מעכה באצבע. אי"נ שהיתה האשה בעולה מנישואין קודמים.

^א הוי מצי למימר [דזה פטור בכל אופן], משום דאכילת תרומה איקרי עבודה, וטעמא דרבי יהושע משום דכתיב "ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים, כדאמר פרק אלו דברים. [תוס'].

וְיָמֹת גַּם אֹתוֹ" (בראשית ל"ח ט') כלומר גם אונן מת כמיתת ער, ומכאן שחטאו של אונן היה כחטאו של ער, ואם כן גם ער חטא בכך ששימש בה שלא כדרכה. והטעם שלכך שגם ער עשה כן, כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה.

נוספת שאינה מטמאה, ודאי כשבא להוסיף ביאה ראשונה של כלה, שגם היא אינה ראויה להזרע, שאין אשה מתעברת בביאה ראשונה.

השוהה אחר בעלה עשר שנים

כשבא רבין אמר רבי יוחנן, כל אשה ששהתה אחר מות בעלה עשר שנים, ורק אחר כך נשאת, שוב אינה יולדת.

ואמר רב נחמן, שכן הוא כשכל אותם עשר שנים לא היה בדעתה להינשא, אבל אם היה בדעתה להינשא, אף על פי ששהתה עשר שנים, ואחר כך נישאת, מתעברת.

בתו של רב חסדא היתה נשואה לרמי בר חמא, וכשמת רמי בר חמא, שהתה עשר שנים, ואחר כך נישאת לרבא. ואמר לה רבא, מרננים החכמים אחרך, היאך את מתעברת אחרי ששהית עשר שנים, [אם לא שנבעלת בתוך אותם עשר שנים, ואין כאן שהייה של עשר שנים, וזהו הרינון אחרך]. אמרה לו, אני דעתי היתה עליך.¹

אשה אחת באה לפני רב יוסף, ואמרה לו, רבי, אני שהיתי אחר מות בעלי עשר שנים, ולאחר מכן ילדתי. אמר לה, בתי, אל תוציאי לעו על דברי חכמים. והודתה לו, שנבעלה לנוכרי בתוך אותם עשר שנים.

דפים ל"ד-ל"ה

המתנה מלהינשא אחר הבעילה

אשה שנבעלה לאיש, [בין שהוא בעלה ובין שהיתה בעילת זנות], מאחר שיש לחוש שנתעברה ממנו בביאה זו, אסורה להינשא לאיש אחר, עד שיעברו שלושה חדשים מבעילה ראשונה, ויתברר אם נתעברה ממנו או לא, שאם לא תמתין, ותינשא לאיש אחר מיד, ותתעבר בתוך שלושה חדשים, לא נדע ממי נתעברה ולמי הזרע, האם הוא זרעו של ראשון, או זרעו של שני.

וקטנה שאינה ראויה ללדת, אף אם נבעלה, אין לחוש שנתעברה מביאה זו, ואם כן היה מקום להתיר לה להינשא לאחר מיד, ומכל מקום, לדעת שמואל יש אופנים שהתירו לה להינשא לאחר מיד, ויש אופנים שאסרו לה להינשא לאחר מיד.

(א) כשנבעלה לבעלה ויצאה ממנו בגט, אסרו לה להינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים, אף על פי שהיא קטנה שאינה ראויה לילד, והטעם לכך, כי כשהיא יוצאה בגט, היא נראית כגדולה, ואם היו מתירים לה להינשא מיד, היו טועים להתיר גם לגדולה [=גזרה קטנה משום גדולה].

(ב) וכשנבעלה לבעלה ויצאה ממנו במיאון, התירו לה להינשא לאחר מיד, שהרי אין לחוש שנתעברה מביאה ראשונה, וגם אינה דומה לגדולה, שהגדולה יוצאת מבעלה בגט, וזו יצאה במיאון.

[רש"י].

¹ אמר רבינו תם, משום שהיא עובדא דפרק קמא דבבא בתרא, דאמרה בת רב חסדא, תרווייהו קבעינא, והיתה מצפה שתתקיים נבואתה, לפי שהיה לרבא אשה אחרת, איחרה לינשא לו, ואפילו הכי היתה מצפה לו. [תוס'].

המשמש עם המינקת

לדעת רבי אליעזר, כל עשרים וארבעה חודשים שהאשה מינקת, בעלה המשמש עמה, דש מבפנים וזורה מבחוץ, כדי שלא תתעבר, ותגמול בנה מהחלב וימות.

וחכמים אוסרים לעשות זאת, כי דבר זה דומה למעשה ער ואונן. ולא שהוא שווה לו לגמרי, שכן ער ואונן היו משמשים שלא כדרכה², וזה משמש כדרכה, אבל דומה הוא למעשה שלהם, שהוא מוציא זרע לבטלה.

ביאה המטמאה וביאה שאינה מטמאה

איש ואשה ששמשו מטתם, טמאים שניהם כבעל קרי, ולא משום מגע שכבת זרע, כי מגע בית הסתרים הוא, ומגע בית הסתרים אינו מטמא, אלא כך היא גזרת הכתוב, שנאמר, "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַּת זָרַע וְרָחַצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרְב" (ויקרא ט"ו י"ח).

ולדברי הכל, אין הביאה מטמאה, אלא כשהוציא שכבת זרע, אבל העראה היא ביאה בלא שכבת זרע³, אינה מטמאה, שנאמר בכתוב "שִׁכְבַּת זָרַע".

וכמו כן לדברי הכל, אין הביאה מטמאה אלא כשהיא כדרכה, אבל שלא כדרכה אינה מטמאה. לדעת רבי יהודה גם דין זה למד מהכתוב "שִׁכְבַּת זָרַע" שאין הכתוב מדבר אלא בביאה במקום הראוי להזרע. ולדעת חכמים דין זה למד מהמיעוט "אֹתָהּ" דווקא כשבא עליה כדרכה ולא כשבא שלא כדרכה.

ולדעת רבי יהודה, המיעוט "אֹתָהּ" בא ללמד על ביאה נוספת שאינה מטמאה, היא ביאה ראשונה של כלה.

והון בנו של רב נחמן הקשה מה הטעם לדין זה, וכי לדעת רבי יהודה בא הכתוב למעט ביאה של כלה, כי חסה התורה על תכשיטיה, הם כחל ושרק שנתנה על פניה, שאם תהא צריכה לטבול, יעבירו המים.⁴

ורב נחמן לימד אותן, שמתוך הכתוב למד רבי יהודה שהמיעוט "אֹתָהּ" בא למעט כלה מטומאת ביאה, שהרי למדנו מהכתוב "שִׁכְבַּת זָרַע", שכל ביאה שאינה ראויה להזרע אינה מטמאה⁵, ואם כן, כשבא הכתוב להוסיף ביאה

¹ משמע דאסור לשמש שלא כדרכה. ותימה דבפרק שני דנדרים אמר, ההיא דאתיא לקמיה דרבי, ואמרה ליה, שולחן ערכתי לו והפכו, אמר לה בתי התורה התירתיך לו, ומסיק דהלכתא הכי, והפכו היינו שלא כדרכה, לפי שמצטערת בכך, שנאמר "וישכב אותה ויענה", שעניה אותה שלא כדרכה, וכן "אם תענה את בנותי" שלא כדרכן, דאי הפכו היא למעלה והוא למטה, לא היתה קובלת על כך... ואומר ר"י דהתם מייירי בלא הוצאת זרע דשרי, דכיון דליכא השחתת זרע, לא הוי כמעשה ער ואונן. עוד אמר ר"י, דלא חשוב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע, ורגיל לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא, ומתאוה לבא על אשתו שלא כדרכה, שרי, כדאמרינן בנדרים, כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו, יעשה, משל לבשר הבא מן הטבח, ודג מן הצייד, רצה אוכלו צלי, רצה אוכלו מבושל, רצה שלוק. [תוס'].

² אי למאן דאמר נשיקה אי למאן דאמר הכנסת עטרה. [רש"י].

³ אף על גב דמיד שתעמוד תפלוט, ותצטרך לטבול, מכל מקום נימא שהתורה חסה כל זמן שלא תעמוד, או שתתן מוך קודם שתעמוד, כדי שלא תפלוט. [תוס'].

⁴ ומיהו מיעוטא מ"שכבת זרע" לא נפקא, הואיל והאי מקום ראוי להזרע הוא בביאה שניה.

האסורה, או מהבעילה המותרת.

ולדעת רבי יוסי – כל אלו **מותרות להיארס ולהינשא מיד**, כי אף אם נבעלו קודם הגרות והפדיון והשחרור, ודאי לא **נתעברו** מאותה ביאה.

רבה ביאר, שהסיבה לכך שלדעת רבי יוסי, וודאי לא נתעברו הנשים הללו מביאות שקודם הגיור והשחרור, **כי אשה מזנה משמשת במוך, כדי שלא תתעבר**, והוא הדין לנשים אלו, מאחר שאינן רוצות להתעבר, וודאי שמשו במוך ולא נתעברו.

ואמר על כך אביי, שאמנם מחמת הטעם הזה, ניתן להבין מדוע אין לחוש שגירות נתעברה, כי מאחר שדעתה להתגייר, כשתזנה קודם הגירות, תביא עמה מוך לשמש בו, וכמו כן שבויה ושפחה, כיון ששמעו שעומדות להשתחרר, נזהרות לשמש במוך סמוך לכך, ואין לחוש שנתעברו מביאות זנות שקודם השחרור, אבל **היוצאת בשן ועין, לא ידעה שתשתחרר, ואם כן לא נזהרה לשמש במוך**, ותהא צריכה להמתין שלושה חדשים, ורבי יוסי לא חילק בדבר זה.

ולפיכך אמר אביי, שהסיבה לכך שלדעת רבי יוסי וודאי לא נתעברו הנשים הללו מביאות שקודם הגיור והשחרור, כי אשה מזנה מתהפכת שלא תתעבר, ומאחר שדבר קל הוא, הכל עושות כן, גם אותן שלא אכפת להן כל כך אם יתעברו מהזנות, ומאחר שכל המזנות מתהפכות שלא להתעבר, אין לחוש לשום עיבור מביאת זנות שקודם הגיור והשחרור.² **ורבי יהודה חולק ואומר, שצריכות המתנה שלושה חדשים, כי יש לחוש שמא לא נתהפכה יפה יפה.**

אנוסה ומפוחה

לדעת רבי יהודה – הנבעלת באונס או על ידי פיתוי, **צריכה להמתין שלושה חודשים** קודם שתינשא לאיש אחר, כדי להבחין בזרע, אם הוא מהראשון או מהשני.

ולדעת רבי יוסי – אנוסה ומפוחה **מותרות להיארס ולהינשא מיד**, ואין לחוש שנתעברו מביאת אונס ופיתוי, **כי אשה מזנה מתהפכת שלא תתעבר**, ואם כן נתהפכו אחר ביאת אונס ופיתוי ולא נתעברו. ורבי יהודה חולק, כי לדעתו יש לחוש, שמא לא נתהפכה יפה יפה.

דברים שאשת איש נפסלת להם בביאת אונס

א. נאסרת לכהונה.

כבר נתבאר, שאשת ישראל שנבעלה לאיש אחר באונס או בשוגג, לא נאסרת לבעלה. ומבואר, שדווקא לישראל לא נאסרה, אבל לכהן היא נאסרת, אף על פי שהיתה הבעילה באונס, [בין שהיא כהנת, ובין שהיא ישראלית]. ולפיכך (א) **אם היה בעלה כהן, היא נאסרת לו**, (ב) ואף **אם היה בעלה ישראל, היא נאסרת לכהן**, שכשימות בעלה, לא תוכל להינשא לכהן.

ב. נאסרות בתרומה.

בת כהן, כל זמן שלא נישאת, מותרת לאכול בתרומה, ואם נישאת לישראל או

(ג) **וכשנבעלה בזנות, בזה נחלקו שתי לשונות בגמרא. ללשון ראשון**, כשנבעלה לראשון בזנות, **אסרו לה להינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים**, שאם יתירו לה, יטעו להתיר גם לגדולה [=גזרה קטנה משום גדולה]. **וללשון שני**, כשנבעלה לראשון בזנות, **התירו לה להינשא לאחר מיד**, ולא גזרו על הקטנה משום הגדולה, כי זנות בקטנה אינו שכיח.

במשנתנו הכל מודים שלא גזרו קטנה משום גדולה

נתבאר, שאף שקטנה אינה ראויה להתעבר, ואין לחוש שאם תנשא לאחר תתעבר ממנו ולא ידעו ממיי הזרע, מכל מקום, מאחר שבגדולה יש לחוש לכך, אסרו גם לקטנה להינשא, עד שיעברו שלושה חדשים, [חוץ מקטנה שיוצאה במיאון, שניכר בה שאינה כגדולה, וחוץ ממזנה ללשון שני, כי הוא דבר שאינו שכיח].

והנה במשנתנו מבואר, שלא אסרו לקטנה משום גדולה, שכששנים קדשו שתי נשים, והוחלפו, כשהן גדולות מפרישים אותן מבעליהן שלושה חדשים וכשהן קטנות מותרות להינשא מיד.

ואמרו שהטעם לכך שלא גזרו בזה על הקטנות משום הגדולות, **כי דבר זה, שיוחלפו שתי נשים לבעליהן אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים.**

המתנה מלהינשא אחר הגיור

נתבאר, שכל שנבעלה, אסרו לה להינשא לאחר, עד שיעברו שלושה חודשים מהבעילה. והנה, סתם שפחה ונוכרית גדולות, זונות הן, ואם כן, היה מקום לאסור להן להינשא אחר השחרור והגיור שלושה חודשים, שכן עד אותו זמן מן הסתם נבעלו בזנות, אבל קטנות אינן בחזקת זונות שנבעלו. **ונחלקו שתי לשונות בגמרא, מה דעת שמואל בדין זה.**

ללשון ראשון – **שפחה וגוורת גדולות שנשתחררו ונתגייירו**, מאחר שמן הסתם קודם השחרור והגיור נבעלו בזנות, **אסורות להינשא עד שיעברו שלושה חדשים** מטבילת הגיור והשחרור. **ושפחה וגוורת קטנות שנשתחררו ונתגייירו**, מאחר שמן הסתם קודם השחרור והגיור לא נבעלו בזנות, **מותרות להינשא מיד** אחרי טבילת הגיור והשחרור, **ולא גזרו עליהן משום הגדולות.**

וללשון שני – **אפילו שפחה וגוורת גדולות שנשתחררו ונתגייירו, מותרות להינשא מיד** אחרי טבילת הגיור והשחרור, **ולא חששו להן שנתעברו קודם הגיור והשחרור**. ולהלן יתבאר בעזה"י, שבדין זה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ודברי שמואל הם כסברת רבי יוסי להלן.³

דף ל"ה

גוורת משוחררת ופדויה

לדעת רבי יהודה – גוורת שנתגייירה, ושבויה שנפדית, ושפחה שנשתחררה, כל אלו בחזקת שנבעלו קודם הגיור והפדיון והשחרור, ולכן **צריכות להמתין אחריו שלושה חדשים** לפני שיעברו, כדי להבחין בזרע, אם הוא מהבעילה

¹ דאשה מזנה מתהפכת, כדי שלא תתעבר, ומיהו בישראלית גזר שמואל זנות אטו נשואין שמתעברת, ולא סבר כרבי יוסי דלא גזר בהו, כדאמר לקמן באנוסה ומפוחה, אבל בגוורת לא גזר זנות שבנכרית משום נשואין דבנכרית, דאפילו גוורת נשואה, כיון דדעתה לאיגורי, מתהפכת נמי, כדי להבחין בין זרע קדושה לזרע שלא בקדושה כדלקמן. [רש"י].

² כך פירש רש"י, שמהטעם הזה גם יוצאת בשן ועין מותרת להינשא מיד. אולם התוס' כתבו, שיוצאת בשן ועין צריכה המתנה גם לדעת רבי יוסי, וטעם זה של אביי נאמר רק לענין אנוסה ומפוחה.

ללוי, אסורה לאכול בתרומה כל זמן שהיא נשואה לו, או שיש לה זרע ממנו, אבל אם מת בעלה בלא זרע, חוזרת לאכול בתרומה.

ואם כשהיתה נשואה, נבעלה לאיש אחר באונס או בשוגג, אף שלא נאסרה לבעלה שהוא ישראל, נפסלה מהתרומה, ומעתה אף אם ימות בעלה ישראל בלא זרע, לא תהא מותרת באכילת תרומה^א.

סליק פרק ארבעה אחין

דברי תורה לפרשיות השבוע

לפרשת וירא מתוך הספר "להבין במקרא" ח"א

ישמעאל כי שמע ה' לקולה

והפקד את שרה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דָּבַר. וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזָקְנָיו ... וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמְצִרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק. וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ ... וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח לְחֵם וְחִמְת מִיֵּם וַיִּתֵּן אֶל הַגֵּר שֶׁם עַל שְׂכָמָה וְאֵת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחְהָ ... וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר ... כַּאֲשֶׁר הוּא שֵׁם ... וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנְּעָר וַיִּגְדַּל ...

אנו קוראים פרשה זו, ביום הראשון של ראש השנה (עיין מסכת מגילה לא, ב), ויש לתת טעם מה עניינה ליום זה². וקודם שנבוא לבאר זאת בעזה"ת, נקדים מספר דברים הצריכים יישוב.

^א דפסיל לה האי זנות, כדתינא לקמן באלמנה לכהן גדול, כהנת לויא וישראלית שבא עליה גר עמוני ... כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ... [עיי רש"י]. פירש בקונטרס טעמא דשמעתין, משום ובת כהן כי תהיה לאיש זר. ולר"י נראה, דמבת איש כהן לא שמעינן אשת איש וכל חייבי כריתות הנאסרות על ידי קדושיין, משום דלא הוי זר אצלה מעיקרא ... אלא לר"י נראה דפסולה מן הכהונה מטעם טומאה וזונה ... [] ומיהו קשה לר"י, כיון דלא כתיב טומאה אאשת ישראל שנבעלה באונס דכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת אם כן אמאי פסולה לכהונה דבכלל איסור טומאה הוי בעל ובוועל ותרומה וגם כהונה וכי שרי לבעלה תשתרי נמי לכהונה. ואמר ר"י, דהוא קרא דלא נתפשה לא מיירי אלא בטומאה דבעל גרידא, דנטמאה קמא אית לן לאוקמי לבעל, ולענין בעל שרי אונס בישראל, אבל ונטמאה בתרא דנפקא לן מינה איסור תרומה וכהונה לא מפליג בה בין אונס לרצון בין אשת כהן לאשת ישראל ויש לאסור בכל ענין דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס אסורה אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכהונה אפילו באשת ישראל. [] ומיהו גבי בוועל, אף על גב דלא כתיב ביה לא נתפשה, יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל. ולפי פירוש ר"י, אין פסולה זונה לתרומה מקרא דבת כהן אלא שמא מטעם דכלליה קרא בהדי חללה פסולה לתרומה כמו חללה ... [תוס'].
^ב ויש שכתבו הטעם, משום שבראש השנה נפקדה שרה. אך קצת קשה, שהרי רובה של הפרשה אינו מדבר בעניין זה, רק שמונה פסוקים מתוך שלושים וארבע, ועיקר הקריאה היא בעניין ישמעאל ובעניין אבימלך.

על הפסוק "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר ... כַּאֲשֶׁר הוּא שֵׁם", פירש רש"י, לפי מעשים של עכשיו הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, ריבוננו של עולם מי שעתיד זרעו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר. והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע. אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו. וזה באשר הוא שם. עכ"ד. ולכאורה עומדים הם בסתירה למה שפירש תחילה על הפסוק, "וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמְצִרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק", שמצחק הוא לשון עבודה זרה, כמו שנאמר [בעגל] "ויקומו לצחק", דבר אחר לשון גלוי עריות כמו שנאמר [באשת פוטיפר] "לצחק ביי", דבר אחר לשון רציחה, כמו שנאמר [באבנר] "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו". ואם כן, אם היו בו עבירות חמורות כמות אלו, איך יתכן לומר שהיה צדיק באותה שעה.

עוד יש להעיר על הכתוב במיתת ישמעאל (בראשית כה, יז) "וַאֲלֶהָ שָׂגִי חַיִּי וַיִּשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שָׂנְאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׂנְאָה וְשָׁבַע שָׁנִים", מדוע נכתב "שנה" בכלל וכלל, ולא הספיק שיהיה כתוב "מאה שלשים ושבע שנה". הלא אצל אברהם ושרה, שנכתב שנה בכלל וכלל, פירש רש"י לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, אצל שרה נדרש בת מאה כבת עשרים לחטא, ובת עשרים כבת שבע, וכן אצל אברהם, בן מאה כבן שבעים, ובן שבעים כבן חמש בלא חטא. אולם אצל ישמעאל לא נוכל לדרוש בן מאה כבן שלשים, ובן שלשים כבן שבע בלא חטא, כי אף על פי שבסוף ימיו עשה תשובה (עיין פרק כ"ה פסוק ט' ברש"י), מכל מקום בתחילתו נאמר בו "והוא יהיה פרא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹם וְיָדוּ כָּל בּוֹ" (פרק ט"ז פסוק י"ב), וכן נתקיים בו, "וַיִּשָּׁב בְּמִדְבַר וַיְהִי רֶבֶה קִשְׁת" (עיין פרק כ"א פסוק כ' ברש"י).

ואפשר ליישב זאת על פי מה שאמר ריש לקיש במסכת יומא (פו, ב) גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כזכויות, והעמידו דבריו במי שעושה תשובה מאהבה, ואם כן ישמעאל שעשה בסוף ימיו תשובה מאהבה³ נעשו כל זדונותיו לזכויות, והרי הוא כמי שלא חטא מעולם, וניתן לדרוש עליו בן מאה כבן שלשים ובן שלשים כבן שבע בלא חטא.

עוד אפשר לבאר באופן אחר, על פי מה שאמרו חז"ל במסכת

¹ מסתבר ששב מאהבה, שהרי הובטח לאברהם על זאת בפסוק, יתקבר בשיבה טובה, (פרק ט"ז פסוק ט"ו עיין שם ברש"י וכן בפרק כ"ה פסוק ט'), ואם לא הייתה תשובת ישמעאל מושלמת, אין זו ממש שיבה טובה.

(ברכות דף ז, ב) ששמא גרים, כלומר שמו של אדם נקבע לפי מה שהוא עתיד להיות (עיין שם ברש"י ד"ה ראו), וישמעאל נקרא כן, "כִּי שָׁמַע ה' אֶל עֲנִיָּדָי" (בראשית טז, יא), כלומר שנקרא שמו על שם התשובה שעשתה אמו ונתקבלה^א.

ובאמת מצינו שנתקיים בו שמו, שהרי בסוף ימיו עשה תשובה. אמנם נראה שלא רק בסוף ימיו עשה תשובה, שהרי בשעה שנתגרש מבית אברהם עם אמו, גם נאמר בו "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנֶּעֱרָר ... בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם", ופירש רש"י, שהיה כשר באותה שעה, ואם כן שב אז ממה שהיה חוטא בעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, וכבר אז נתקיים בו שמו שנקרא על שם התשובה.

ואפשר שבאמת זו הייתה כל מהותו, וכל ימיו אף על פי שהיה חוטא, מכל מקום היה ממהר לשוב בתשובה על חטאו^ב. ואם כל זה אמת, מובן היטב איך יש לדרוש בן מאה כבן שלשים ובן שלשים כבן שבע, שכל ימיו היו שווים שהיה שב מחטאיו.

ומעתה נוכל להבין מדוע קוראים פרשה זו ביום ראשון של ראש השנה, כי היא מדברת בעניין ישמעאל שכל מהותו תשובה, שזה ממש מענייני היום, וממנה יש ללמוד גם כמה גדול כוחה של תשובה, שהרי ישמעאל היו כל ימיו בחטא, ואף על פי כן כיוון שהיה שב כל ימיו על חטאיו, נזכר בסופו לטובה כשאר צדיקי עולם.

^א ואף על פי ששינוי ביומא פה: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, היינו דווקא כשחטא בתרי זמני כדאמרין התם בדף פז. דכיון ששנה בחטא נעשית לו כהיתר, אבל ישמעאל עשה תשובה בסמוך לכל חטא, ולא הצטרפו אצלו מעולם שני חטאים כאחד.

^א שחטאה לשרי כמו שבארנו בעזרי"ת בפרשת לך לך.